

πρώδισιν τὸ πρὸ τῆς ἀδιαιτήσεως συμβαίνον· ἔδει γὰρ ὑγραίνεσθαι τὸ φύλλον βρεχόμενον, ὃ μὲν ὀπίσθιον ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ πρὸ τοῦ ὀπίσθιου· ὅθεν καὶ ἡ παρονομασία γένηται· αὐτὴ δὲ ὕδατος ἢ ὕδατος, λευκὸν, ἢ ἡ μέλας. χρῆσιμα δὲ ἀμφοτέρωθεν ἐκφυσιν κεφαλῆς τριχῶν ἐν ἐλαίῳ τριβόμενα· φύεται δὲ μάλιστα πρὸς τὸ ὑδρῆλαι· αἷς δὲ οἰονταί πινες καὶ πρὸς σπαραγγεῖαν τὸ τριχομανές † πικρὸν· ἔχει δὲ τὸν καυλὸν ἑμισίον τῶ ἀδιαιτῶ τῶ μέλανι· φύλλα δὲ μικρὰ σφόδρα καὶ πυκνά, ἑπεφυκτα καταπικρὰ ἀλλήλων· ῥίζα δὲ ἔχει ὑπέστη· χλωρὰ δὲ φιλεῖ σκιερὰ· τῶν δὲ κῆ μέρους αὐθιγῶν ἰδιον τὸ πρὸ τοῦ αὐθιγῶν· ὅτι τῶν μὲν ἄλλων πᾶτων ἰδιον τὸ κάτω πρῶτον † ἀπαθεῖν· τῆς δὲ πᾶτων· τριχῶν δὲ αὐτῶν τὸ μὲν κύκλω τὸ λευκὸν αὐθιγῶν, τὸ δὲ ἐν τῶ μέσῳ, * τὸ χλωρὸν· καὶ καρπὸς ὅς ἐκπύπει καθάπερ τῆς ἀκανθώδεος, καταλιπὼν πρὸς φύσιν κενύ· εἶδη δὲ αὐτῶν πλείω.

827.

† Ποιῖν ἔχειν Ald. Bas.

† Λιθίν. * χύσιναις ὁ ἰσχυρὸς.

manditur. Atque hæc differentias habere ejusmodi constat. Propria verò herbaceis vel † illa tribui solent. Adianti, id est, capilli Veneris, * folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat. Vnde & nomen herba accepit. Genera ejus duo; candidum, atque nigrum. Ambo ad deflavium capillorum utilia, oleo trita. Nascuntur maxime locis humidis. † Fidicula vel ad distillationes urinæ unice facit, ut quidam existimant. Caulem hæc capillo Veneris nigro similem gerit, folia admodum parva, densa, inter sese opposita, radicem * minimam; loca amat opaca. Inter ea verò, quæ florere particulatim notantur, peculiare, quod in anthemio fieri solet. Cum enim cæteris omnibus proprium sit, ab ima sui parte † deflorere incipere, id à summo incipit florere. Candidus flos circumdat, medium † viridis tenet, & semini color idem. Decidit id, uti & spinosorum, conceptaculo inani relicto. Genera ejus plura.

† Inter herbae adianto sive capillo Veneris. * Proprium est, quod liquore perfusum folium non madescit, sed ne humoris quidem tantillum ei adhærescere competitur. † Trichomanes. * Supervacua. † Flovere. † Aureus.

JULII SCALIGERI AD CAP. XIII.

Theodorus addidit herbarum. De bulbis enim loquitur. πρὸς τὸν Theodorus Togæ, Tunica potius, si podia sint pedigeris, ac non potius alia tegumenta. Πλείω δὲ καὶ περὶ βολβῶν, καὶ ἐλάττω. Theodorus legit, καὶ ἐν ἐλάττω. Sicut supra, μικρὰ, ἢ τῆς μικρῆς. Herodorus autem χαρμίστω, ut semper. Namque in Melpomene sic ait. ἴστα τὰ σύμπεπτα, χιλίων ἑπταίω, ἀλλὰ τὸ πρῶτον, Theodorus legit, ἑπταίω, unica voce. Theophrastus autem nunquam persuadibus, violam matronalem niti radice bulbosa: neque ea, quam adducit rationem, satis est. Inquit enim βολβῶν δὲ τῶν περὶ ὅτι προσηγορία τῆς ῥίζης. Ὅ κελῶσι χυμῶνα. Quoniam hyeme augeatur. Multa quoque ex animalium genere ita crescunt, præsertim jumenta. Καὶ περὶ τῶν τῶν ἔχει τὸ ἀφορεῖς. Hinc caput aliud. Maximè enim diversa materia à superioribus bulbaceis. Οὐ δὲ ἰπιδηλὸν ἐστὶν ἀλλὰ τὸ πρὸ τοῦ ὀπίσθιου ἰπιδῆναι. Theodorus,

Nec quidquam adhæsisse humoris constat. Itaque dupliciter quis interpretari queat, ἀλλὰ τὸ ἰπιδῆναι τῆς ῥίζης. Propterea quod non patitur ab humore: hoc enim est ἰπιδῆναι. Aut si legatur, ἢ ἰπιδῆναι, intelligas, quia humor non infideat. Ὡς δὲ οἰονταί πινες. Theodorus, Trichomanes, fidiculam interpretatus est. Cato fidiculam, polyposium vocat. Neque enim ad alvum deficiendum Trichomanes compararetur. Sic etiam Plinius. Quod autem sequitur, ῥίζα δὲ ἔχει ἰπιδῆναι, falsum est. Theodorus emollivit. Radicem minimam. Τῶν δὲ κῆ μέρους αὐθιγῶν. Non accusabo negligentiam Philosphum. Manifestior enim est quam ut veniat in iudicium. Neque enim erat is locus: sed ubi florum narrat historiam, atque differentias germinationis. Cum autem hic sit sermo ἀπὸ τῆς ἀπιδῆσεως. Theodorus erravit, si ita scriptum reliquit, uti legimus. Inquit enim, id à summo incipit florere. Idem supra semel atque iterum ἀπιδῆναι nigellam est interpretatus. Hic ab seipso descivit: Ἐ Γρæca voce uti maluit.

IOANNIS BODÆI A STAPEL NOTÆ ET COMMENTARIUS.

DE bulborum generibus hoc capite agit Theophrastus, eosque inter se differre ait magnitudine, colore, figura, sapore. Quis ille bulbus sit in Cherroneso Taurica adeo dulcis, ut crudus etiam mandi possit, me ignorare, nec unquam vidisse fateor. De lanigero, sive Eriophoro bulbo pauca dicenda. Supra lib. vi. cap. ult. βόλβος κώδιον vere cum narcisso, vel paulo post florere scripsit. Dixi κώδιον pellem, stragulumque laneum dici, ac proinde bulbum eriophorum & codium eundem bulbum esse. κώδιον enim grammaticorum filii τὸ ἄμμα πῆς ἰερίου δῆρμα σκευάζουσιν. Pellem cum sua lana curatam ac preparatam, exponunt. Hoc bulbi genus præterito anno floruit, mense Junio, in horto Abrahami Casteleinier, vulgo Carelyn dicto, tulipario diligentissimo. Describitur à doctiss. Clusio lib. II. hist. plant. cap. XXI. Sunt huic multa oblonga folia, hyacinthinis fere similia, non narcissinis, minus carnosa, & succulenta, duriora etiam, viridia, mucronata, ingrati saporis, quibus minutissimè etiam contractis, tenuia quædam stamina, instar telæ aranearum deduci possunt. Ex horum medio caulis exit bicubitalis, aut amplior, rectus, scillini cauli æmulus, lævis, nudus, virescens, suprema parte ad cæruleum colorem tendens, oblongamque ac veluti densam spicam, in denos vel plures versus antequam explicetur, distinctam, primum viridem, sed paulatim (dum sese explicat in flores) cæruleum colorem contrahentem. Flores senis foliolis stellatim expansis constant, triangulo umbone in medio protuberante, hyacinthi autumnalis floribus valde similes, inodori, cærulei cum suis quibus infident, pediculis & internis staminibus; quorum apices initio purpurei, ubi sese expandebunt,

palescente quadam veluti farina aspersi sunt. Incipit florere ab imo, ut scilla & reliquæ magna ex parte bulbaceæ stirpes, flores racemi, aut spicæ instar confertos habentes, solent. Semen observare volumus; sed flores, admodum caduci, statim marcescere cæperunt, & relictis tantum in caule pediculis deciderunt. Radix crassa & bulbosa est, è plurimis tunicis albis contexta, tomentosa, & veluti arancarum telis obfusa, multos ut plurimum bulbos ad latera adnatos habens, & crassis oblongisque fibris nitens. Locum Theophrasti de bulbo eriophoro recenset Athenæus lib. II. de iponosophist. fere quod addat, ex Phania τὸ ἵος ἰπιδῆναι περὶ κώδης ἐστὶν. Quod in indicis bulbis reperitur pilis simile est. Quod etiam Theophrastus, sed aliis verbis sensuque dicit. Meminit autem hujus bulbi Plinius lib. XIX. cap. II. Theophrastus auctor est, esse bulbi genus circa ripas amnium nascens, cujus inter summum corticem, eamque partem qua vescuntur, esse laneam naturam, ex qua mapalia, vestesque quædam conficiantur. Sed neque regionem in qua id fiat, neque quicquam diligentius, præterquàm eriophoron id appellari in exemplaribus, que quisdem invenierim, tradit. τὰ πῆδια (sic enim apud Athenæum, & Pollucem lib. II. legitur) mapalia vertit Plinius. Mapalia, ut auctor est Servius Maurus, sunt magalia, & ut ipse Plinius capite præcedenti docet, mappæ fuerunt lineæ, non lanæ. Doctissimus Gaza minus rectè cogas vertit. Interpres Athenæi fascias pedum, & Bayfius non melius dixit, fascias curales. Τὰ πῆδια Polluci sunt τοῖς τῶν πῆδων ποσὶ πῆλοι. Scripsit itaq; Plinius, uti Doctissimus Adrianus Turnebus, & Robertus Constantinus referunt, ex qua impilia, vestesque conficiantur. Et sic

Bulbus eriophorus Clusii,

Et sic in antiquis codicibus Plinii scriptū esse Turnebus auctor est. Sunt autem impilia focculi ita dicti, quia non expilis, sed ex lana coacta fierent. Unde πῆλοι dicti, καὶ ἀπὸ λαῖ, quod utrique pedi essent idonei. Mesichius πῆλοι δὲ τῶν ποδῶν, adaequo, premo, dicuntur. Νάκτα τῶν πῆλων καὶ τὰ ἐμπιλία, quodē coacta lana fierent, obvolvendis tegendisque pedibus. Martialis cilicios udones vocat.

Vdones cilicii

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti :
Cinyphio poterit planta latere sinu.

Vox denique impilia apud Ulpianū in l. 25. v. 1. de aur. arg. exstat. Fasciae, inquit, crurales, pedalesque & impilia, vestis loco sunt, quia partem corporis vestiunt. Et haec de impiliis, sive ποδείοις dixisse sufficerent, nisi à viris doctissimis objiceretur, τὰ ποδεία pedum sunt tegumenta. coactiliorum industria coacti frustra addidit, vel saltem abutitur voce ἐφρῆσθαι Theophrastus Responderet, Si non convenit satis τῶν ποδείοις, Theophrastum addidisse, quod τῶν ἰατρῶν conveniat. Haec non coguntur, sed texuntur.

Bulborum quaedam nomina recenset Praeceptor, partim cognita, partim incognita. Exscripsit hunc locum Plinius lib. x. cap. v. ubi ait. Reliqua bulborum genera differunt colore, magnitudine, suavitate. Quippe cum quidam erudi mandantur ut in Cherroneso Taurica; post hos in Africa nati, maxime laudantur, mox Apuli. Haec de suo Plinius addidit Lybicornum bulborū meminit Martialis.

Dannius an Libycis bulbus tibi missus ab oris,
An Megaris veniat, noxius omnis erit.

Genera haec fecere Graeci, bulbinem, setanion, pythion, acrocorion, aegilopa, syfinrichion. Bulbinem Theophrastus non deseribit. Ejus notam unam alteramque tradidit Plinius lib. xx. cap. 1x. Bulbinem Graeci vocant herbam porraceis foliis, rubicundo bulbo. Quod si muscari bulbum ferret rubicundum, bulbinem crederem. Folia enim habet quina, senaque per terram strata, porrum referen-

ria. ex horum medio caulis verno tempore erumpit, satis crassus, rotundus ac nudus, admodū infirmus, pro sua crassitudine. Hunc à medio ad summū fere racematim coherentes ambiunt flores, urceolis propemodum similes; initio interdum purpurascens, aut virides; deinde ex purpura virentes, aut cum viriditate albicantes: nonnunquam subcaerulei, aliquando nigricantes initio, sive saturate purpurascens, deinde pallidi vel flavescens, vel ab initio pallidi, postea flavi; postremo ubi tabescere incipiunt, nigricantes aut pulli, iique mucrone quam in aliis crassiore, & obtusiore interdum; qui marcescere incipientes, gratissimum moschi fere, aut aromaticum odorem referunt; licet qui flavo colore est, gravius quippiam, & narcissinum spirat. Omnibus succedunt praegrandia trigona, & veluti pinnata capita, in quibus semen continetur nigrum, rotundum, magnitudine orobi, aut feminis hyacinthi primi Mathioli; sed majore. Radix subest magna, albicans (quae fortassis rubicunda dici posset) multis tunicis, caeparum modo, contexta, & frequentibus crassis fibris, ex ima sede pro-

Bulbus vomitorius dipcadi.

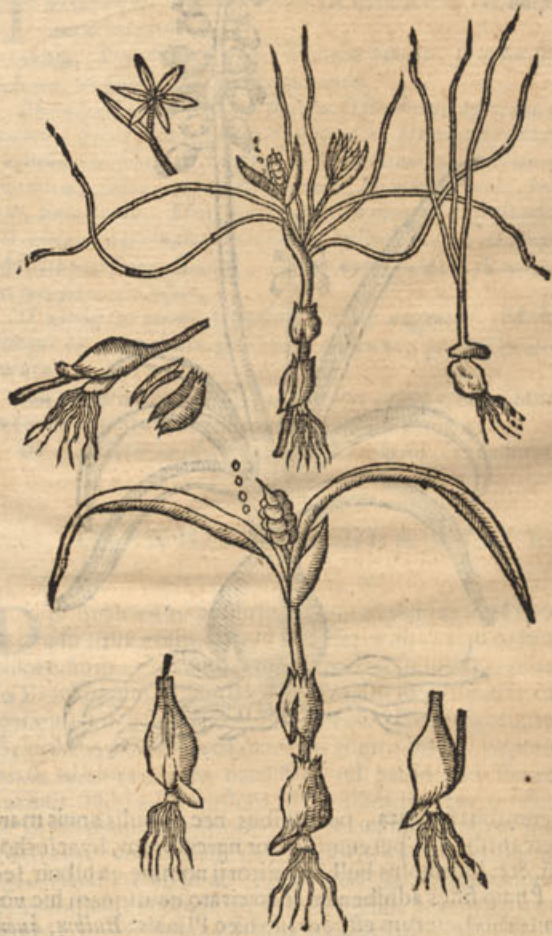

deuntibus firmata, perennibus nec singulis annis marcescentibus, & pereuntibus, ut narcissorum, hyacinthorum, &c. Mathiolus bulbi vomitorii nomine exhibuit, sed si Plinio fides adhibenda, loco citato neutiquam hic vomitorius veterum est, de quo haec Plinius. Bulbus, quem vomitorium vocant ab effectu, folia habet nigra, ceteris longiora, qualia neutiquam hujus foliola. Dioscorides lib. 11. cap. cc1. Βολβὸς ὁ καλεῖται ἐμπικὸς, ἔχει τὰ φύλλα ἰματῶδες, καὶ πολλὰ μακρότερα τῶν ἰσθμῶν, ἢ ζανταῖων βολβῶν, ὅτι ἐν φλοῖος μέλας. Bulbus, quem vomitorium vocant, folia habet lori modo flexiliora, multoque longiora quam esculentus: radicem tamen bulbo similem, sed cortice vestitam nigro. Radicem qualem habear diximus, folia lori modo neutiquam flexilia sunt. Cum bulbi vomitorii descriptione narcissus junci foliis convenit. Huic folia multo quam alterius bulbi flexibilia; utpote juncei propemodum lentoris, & perquam longa. Radix tenui membranula nigricante cingitur. Illud notandum restat, quod Plinius folia nigra, Dioscorides radicem nigram scribat. Sed solet Plinius confundere omnia. De leucio supra egimus. Plinius pro leucio, setanion legit. Setanion, ut supra audivimus, caepae genus quoddam est. Recte fortassis legit Plinius ὁ πύων, vulgo ὀππίων. Qualis is bulbus sit, ignoro. καὶ καὶ inter bulbacea recenset

Theophrastus, supra, inquit viri Docti, inter calamo-
phylla ejus meminit lib. I. cap. XVI. Videat lector quæ
ad cap. VII. lib. II. annotavi. Ubi dixi quod ἄνθη folio a-
rundinaceo, palmæ genus est Æthiopicum, Plinius ἄνθη
ῥοῖς; sed ejus loco apud eundem legitur, acrocorion, æ-
gilopa. Pro acrocorio, viri doctiores suspicantur legen-
dum *acroscorodon*, putantque idem esse cum coice. In
tanta brevitate nihil affirmamus, nihil negamus. Suffi-
cit fateri nos nescire, quales hi sint bulbi. De syfirin-
chio pauca dicenda. Bulbus hic cognitus. De eo tradit
Theophrastus imam radicem hyeme augeri, eandem-
que florente viola contrahi, superioremque crescere.
Idem loco citato Plinius, *In hoc mirum, imas ejus radices
crescere hyeme, verno autem cum apparuerit viola, minui &
contrahi, tum deinde bulbum pinguescere.* Bulbum radi-
cem superiorem vocat, quæ verno tempore augetur,
Et lib. I. cap. XVI. inter plantas à radice foliatis nume-
rat Theophrastus.

Συφίρινχιος, uti correximus, dicitur, vel à pabulo bul-
bosæ atque carnosæ radicis aptitudine, vel à rostrata
forma hujus plantæ, rostro suillo simili. Describitur συ-
φίρινχιος à Clariss. ac nobiliss. botanico Fabio Columna

Syfirinchium Fabii Columnæ,

his fere verbis. Radicem habet bulbosam, parvam, avella-
næ nucis medulla parem, cortice colchici modo obductam
ruffo, qui facile evellitur, rotunda, forma oblonga vero, &
inferius non ut aliæ bulbosæ, rotundam, planam & fibrosam
basim habentem, sed in oblongum productam, sinuosam &
in acutum desinentem, delphinii, vel sui rostrum effigien-
tem, levem, veluti arte elaboratam, superiorem animalis
mandibulam imitantem, atque palati partem cavam; ex alia
verò veluti inferiorem alteram mandibulam, quæ tenuis est
& lata, mobilis, menti instar, ex lata in tenuissimis fibris
divisa, tandem denis veluti capillamentis, quibus terræ ad-
hæret, & alimentum trahit. Inter ambas verò, lingua mo-
do, carnosæ fibra rotunda longa exit, ex qua se propagare vi-
detur, ut aliæ bulbosæ solent: & bulbus anno sequenti ef-
ficitur. Cujus rei signum est cortex inanis bulbi, qui supra
vegetum bulbum paulo superius invenitur, ut depingitur.
Fibræ pullæ diaphana, ut orchidum fibræ; non solidæ, ut bul-

bus qui densus, durus, albus, splendidus est, castaneæ immat-
uræ sapore. Duas uncias infra terram occultatur, & supra
folia emittit quatuor, quinque, vel septem inæqualia, tenuia,
dura, carnosæ, minora & breviora croci sativi, nec lata; sed
xiphi modo totum deorsum, solida, aurifuscula, striata. Binos
emittere flores observavimus stellatos, inter folia terra hæ-
rentes, sex foliolis constructos, ex folliculo exeuntes: quo-
rum tria exteriora virescunt, vel violacea sunt, reliqua al-
ba, & lineis tribus violaceis per longum ductis depicta, syl-
vestris croci modo; (minora etiam chamæ mali superius
depicti) brevibus intus staminulis. His marcescentibus fru-
ctus remanet oblongus, viridis, tritici grano par, trigonus,
deinde duplo major, in quo semina turgent, & in super-
ficie, propter cutis tenuitatem, extuberantia appa-
rent, siccatus disrumpitur, & copiosa, minuta, rotunda,
& flaventia ostendit. Novembris fine observavimus in
hac planta bulbulum emittere supernè, ut gladiolus,
qui tunc parvus admodum erat, duobus foliis emissis,
atque hyeme postea crevit, foliaque alia emisit; quare
hyeme bulbum crescere & pinguescere certum videtur; æ-
state vero contrahi exsuccum. Nam vere fructus perficitur
Aprilis mense, cum floruerit Martio. Hætenus Doctiff. Fa-
bius Columna, cujus descriptionem sequi visum fuit,
quia pleraque observare nobis non licuit. Semel tan-
tum plantam hanc vidimus florentem in horto Marci
Cornelii, cognomento Floræ; periit deinde radix, nec
unquam repullulavit, magno nostro dolore.

Nunc diversam tractat à superioribus materiã. Caput
itaque hoc Theodorus a priori diversum fecisset; de adian-
to & trichomene agit, ac quidem adiantum dictum
inquit, quod folium non madescit in aqua, nec quic-
quam patitur ab humore. Hanc præceptoris mentem, his
verbis reddidit Plinius. Lib. XXI. cap. XXI. Aliud adian-
to miraculum, æstate viret, bruma non maturefcit: (lege
marcescit vel madescit) aquas respuit: perfusum mersumque
siccò simile est, tanta dissociatio deprehenditur. Unde & no-
men Græcis, alioquin fruticis topiario. Quidam callitrichon
vocant, alii polytrichon, utrumque ab effectu. In verbis his
illud notandum, quod fruticem topiarium vocat. Fru-
tex non est adiantum, sed herbula caule carens. Deinde
topiaria non est herba. Nam nulla hominum indu-
stria ea utitur, ad ornandos legendosque hortorum pa-
rietes, ut aliis topiariis plantis. Ineptum enim ad hoc.
Nec verba hæc ita intelligenda quasi naturæ artificio
quodam muros vel margines puteorum, fontiumque, &
quibus prorumpit, veluti topiario opere vestiar; sed vo-
cum vicinitate deceptus est Plinius. Achantos planta to-
piaria est, non adiantum, quod nomen accepit, quod ἄ-
χάντων, quod in aqua non madescat, uti Theophrastus.
Nicander verò sic dictum putat non quod in aqua mer-
sum & irrigatum, immadidum permaneat (quasi verò
longiore mora in aqua, ut aliæ herbæ, non madescat) sed
quod imbris è cælo cadentis stillicidio, foliis ejus non
insideant.

ἀχράεις τ' ἀχάντων, ὃ κ' ὀμβροιο ραγόντων
Λεπτάλην πίπτουσιν νοτὶς πάλαισιον ἐφίσεις.

Et nunquam madidum veneris compone capillum
Cui non insideunt, effusi nubibus imbres,

Scholias tes τὸ δὲ ἀχράεις οὐτω καλεῖται, ἀχρὶ τὸ καθαρόν, καὶ ἄ-
χραντον ὡς ἀνυδρῆς γὰρ τόπος φῦται. καλεῖται ἢ κακίπερον, ἢ
πυλὸν περον ἢ περὶ ῥοῖς; (mox hoc examinabo) τὸ δὲ ἀχάντων
διὸν οὐ ἀχάντων ἢ βερίχτων, ἡ δὲ ὀμβροιο ραγόντων ὡς
ῥοῖς οὐκ ἐπιζάνει, ἢ γὰρ οὐδὲ ποτε συμπίπτει. Achraes, quasi, purum
& immaculatum dixit. In siccis enim locis nascitur; (sed
suspicio legendum ἰνυδρῆς, ita Theophrastus, ita Diosco-
rides, cæterique, præhumidus.) Vocatur etiam callitrichon
& polytrichon, & trichomanes. Adiantum vocatur quod non
permadescat, & humore perfundatur, guttaque toris plu-
viaque foliis ejus non insideat. Nunquam enim fitis, sive
bibit. Doctissimus Fuchsius adiantum dici auctore est, ab
interioribus puteorum parietibus & fontium margini-
bus quas coronat; quod nimirum quasi fitiens illorum
aquas, quas tamen odit & respuit, quare. Sed cur ab
aquis non madescat, sive guttæ foliis non inhæreant,
hanc Scholias tes Theocriti causam adfert. Eidyli. 17. βα-
πτῆν ἰσὺν αἰεὶ καὶ ἀχραντὸς ἀβεργῶν, ὅθεν καὶ τὸ ὀμβροιο, διὸ τὸ
ἀσπρηκτὸν μὲν εἶναι, καὶ τοῦ ἀχάντων τὸ βερίχτων ἢ γὰρ τὸ μὴ δὲ ὄψιν
βερίχτων ἀχρὶ τὸ ὄψιν ἢ ἔξω ἢ γλυκῶν. Herba est, quæ semper hu-
more caret; unde & nomen accepit, à parte debili, & rigo,
hoc est mædo; quod nunquam madescit, quod rectitudinem
quandam

quandam ac aciem (hoc est penetrabile sit, quomodo Hippocrates nivem acutam dixit, quod gelu suo in corpus humanum facile penetret) & visciditatem habeat. Viscidus, pinguisque humor non adheret: sed an tanta lentitia, visciditasque insit adianto, dubitatione non caret. Sed nec hoc verisimile. Alii siccitatem causam scribunt. Ex hac enim herba tantus exprimitur succus, vix ut quadrante à tota mole superetur. Ex libra enim illius herbæ premitur succus ad bessem (hoc est octo uncias) aut etiam plus. A forma id evenire qui adianti naturam novit, facile credit. Ex locis jam citatis constat, & callitricum & polytrichum dictum, nec non trichomanes. Idem scribit auctor Aucuarum. Plinius loco citato, Duo genera, candidius, & nigrum, breviusque. Id quod majus est polytrichon. Aliud (vel, ut in melioribus legitur codicibus, teste Pintiano, alii) Trichomanes. Ex quo auctore hæc Plinius habeat, non constat. Paulo supra adianton callitrichon & polytrichon vocari scripsit. Quidam, inquit, callitrichon vocant, alii polytrichon, utrumque ab effectu. Adianton polytrichon dictum esse, auctor est Dioscorides. Idem etiam callitrichon dictum esse, auctor est Galenus lib. 11. c. 27. τὸ πύριον, cap. 2. ubi tacite Archigenem reprehendit, quod καλλιτριχόν trichomanes vocarit. Εφεξής καλλιτριχόν τὸ φεῖον αἰθίορ τὴν κεφαλὴν, ὅπως ἰσομάζονται, φησὶν, τριχομανής. ἰσὼ δὲ οἶδμα τὴν αἰθίορ βοτανικὴν ἰσὼ δὲ αὐτὸν καλλίτριχόν τὸ καλλιτριχόν τὸ τριχομανής; Deinceps Callitricho coronare caput operæ pretium ducit, (adversus dolores ex ebrietate) quod trichomanes, inquit, (scilicet Archigenes) quidam appellant; ego vero, (scilicet Galenus) eos qui de herbis scripserunt, adiantum magis callitrichon appellare scio, quam trichomanes. Porro adiantum callitrichum dicitur, quod tingat capillum, pulchriusque reddat, & ad hoc decoquatur, ut crispum densumque faciat, tum etiam quod capillos defluentes confirmet ac retineat, Plinius loco citato, Tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in vino, cum semine apij, adjecto oleo copiose, ut crispum, densumque faciat, defluere autem prohibet. Καλλιφύλλον ab Hippocrate, teste Galeno dicitur, καλλιφύλλον (vulgo καλλιφύτον) ὁ αἰθίορ καλλιτριχόν καὶ αἰθίορ τὸν ἰσομάζονται, quod callitricum & adiantum vocatur. A folii, ut credo, venustate. Polytrichum quasi multicomium vocatur, quod capillos multos ac densos faciat, eorumque defluvia sistat. Capillus veneris dicitur à speciosis reddendis capillis. Et hæc de nominis etymo. Descriptionē, postquam de generibus quædam dixerō, addam. Vix enim descriptio dari potest, nisi de generibus difficultas quædam soluta sit. Theophrastus duo adianti genera esse scribit, album & nigrum; si autem Trichomanes inter adianti genera numeretur, tria erunt. Dioscorides unum describit, si trichomanes addatur, duo. Adianti tamen genus, veterum nemo esse scripsit. licet adiantum vocari quibusdam scribat Dioscorides; quod Plinium fefellit, ac confundendi occasionem præbuit. Duo Plinius loco citato genera describit, candidius & nigrum: sed trichomanes alterum facit adianti genus, & quod Theophrastus de trichomane, sive tertio adianto, ille de albo nigroque tradit. Insuper quod Græci de trichomanes foliorum ordine ex adverso sibi respondentium contrariis pediculis, ille de foliorum utriusque adianti figura. Hæc ejus verba loco citato. Duo ejus genera — vocant, utriusque ramuli nigro colore nitent, foliis filicis: ex quibus inferiora aspera & fusca sunt: omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex adverso: radix nulla, umbrosas petras, parietumque aspergines, ac fontium maximè specus sequitur: & saxa manantia; quod miremur, cum aquas non sentiat. Conferat hæc Lector cum Græcorum Theophrasti & Dioscoridis scriptis, & confundere Plinium adiantorum genera asseret. Hoc in Plinii verbis annotandum restat, quod utriusque adianti ramulos nigros dicat. Tales trichomanes, tales adianti coriandri folio; contrarium albi adianti ostendunt. Nam cur candidum diceretur, nisi quod candidiores haberet ramulos? Errandi occasionem Plinius Neophyto præbuit. Hic adjantum unum folia filici similia habere scribit; alterum lenticulæ; tertium coriandri folio. Sed hoc aperte non scribit. Ἀδιάντων, inquit, οἱ δὲ πολυτριχόν, οἱ δὲ κέρας ἑνὸς ἔτερον, οἱ δὲ πτερίων, οἱ δὲ ὄσπριον, ῥωμαῖοι καπιλλάρη, οἱ δὲ πινάλαυ, οἱ δὲ φιλιαν φύλλα ὄμοια πτερίδι· τὸ δὲ ἔτερον ἀδιάντων τῆς φύλλοις φασκεῖν ἰσὼ δὲ αὐτῶν ἀλλήλοισι ἰπὶ ῥαβδίων. Adiantum, nonnulli polytrichum, alii coriandrum humidum, quod locis humidis nascatur, ac folia ferat coriandro similia; alterum adiantum nonnulli pterion, alii opterion, Romani capillare, alii

pumulam, aliqui philiicam, folia habet filici similia, alterum adiantum, id est, tertium foliis est lenticula similibus ad-versis inter se, in virgulis. Duo posteriora adianti genera unum sunt. Dioscorides Trichomanes vocat, diciturque foliorum situ filici esse similia: folia autem ipsa facie φανερὰ esse. Adiantum album non descripsit Dioscorides; nigri has tradidit notas, lib. IV. cap. cxxxv. ἀδιάντων, οἱ δὲ πολυτριχόν, φυλλὰ ὅμοια ἔχει κέρας ἑνὸς ἑτέρου ὄμοια, ἰσὼ δὲ αὐτῶν (quæ sequuntur in antiquissimo non reperiuntur codice, inclusa non habentur apud Oribasium)

Adiantum, capillus veneris verus.

τὰ δὲ κοιλία ἰφ' ἂν ὑπὸ φουκὸς μέλανα, ἰσομάζονται, ἀσπιδιοειδῆς ἰσὼ δὲ αὐτῶν (φυλλὰ ὄμοια πτερίδι, μικρὰ λίαν; ὅτε δὲ κοιλίον) ἔτε ἄνθ' οὔτε κέρας φέρε, ἰσὼ δὲ αὐτῶν — φύεται δὲ ἐν πινάλοισι καὶ ἰσὼ δὲ τὸ πύριον καὶ τριχομανής, & αἰθίορ τῆς κεφαλῆς Adiantum, alii polytrichon, pusilla gerit folia, coriandri similia, in extremis incisuris divisa (quæ sequuntur non habet codex antiquiss. quæ parenthesi includuntur non legerunt Serapio, nec Oribasius) virgulas vero è quibus ea prodeunt, nigro colore nitentes, prætenues, & palmum altas (folia filici similia, parva valde,) neque caulem, neque florem, neque semen profert. Radix est supervacua cæterum in umbrosis & palustribus locis, & in parietibus aspergine humentibus, circaque fontes provenit. Quæ Oribasius Serapioque non legerunt, ea à sciolo quopiam, ex proximo capite sequenti huc translata esse, cum Saraceno credimus: Non enim verisimile sit, eadem folia & coriandro, & filici comparari, nec quicquam desiderat, uti viri Docti crediderunt, quæ ita supplerè voluerunt. Ἀδιάντων, οἱ δὲ πολυτριχόν ἰσὼ δὲ ἑτέρου αὐτῶν γένος, λευκὸν φυλλὰ ὅμοια ἔχει κέρας ἑνὸς ἑτέρου ὄμοια, ἰσὼ δὲ αὐτῶν τὰ δὲ κοιλία ἰφ' ἂν ὑπὸ φουκὸς μέλανα, ἰσομάζονται, ἀσπιδιοειδῆς ἰσὼ δὲ αὐτῶν μέλαν ἔχει φύλλα ὄμοια πτερίδι. Adiantum alii polytrichon, est in eo genere candidum, cui pusilla folia coriandri similia, in extremo incisuris divisa: cauliculi è quibus exeunt nigri sunt, prætenues, dodrantales, & nitentes; alterum vero est nigrum folio filicis. Hanc lectionem probare nequeo; quod neque apud Oribasium, neque Serapionem, qui fidelissimè Dioscoridem exscripserunt, vel rudimenta quidem hujus appareant. Deinde si lectionem hanc admitterem ἀντὶ λευκῶν, μέλαν; & ἀντὶ μέλαν· λευκῶν substituerem, legeremus καὶ τὸ ἑτέρου αὐτῶν γένος μέλαν, φυλλὰ ὅμοια — τὸ δὲ ἑτέρου λευκὸν ἔχει φύλλα ὄμοια πτερίδι. Duo adianti genera describit Theophrastus, album & nigrum; nigrum illud est quod officinæ adiantum vel capillum veneris verum vocant. Hoc enim cauliculos habet palmum longos, læves, sub nigro punico colore splendentes, folia exigua incisuris divisa, ambituque crenata, coriandri aliquatenus æmulantia, nullo ordine digesta, radicem è tenuibus plurimis capillamentis constantem; alterum vero album ruta muraria est officinæ salvia vitæ & capillū veneris vocant. Nec πτερίων legendū, pro πτερίδι existimo, quod ruta muraria cauliculos edit complures teretes ac tenues, pallidove, ac circa hos foliola exigua indigesta ambitu crenata graveolentis rutæ similia; anteriore parte lævia, virentiaque

Ruta muraria.

tiaque, averfa obfoleti coloris, punctulis obfita. Hæc inquam ratio non fatis valida, quæ à πέρυδι περιών legendum contendam, fed quod Theocryti Scholiaftes ad hunc Eidyl. 17 verfum fcribat

Κυάνεόν τε χελιδόνιον, χλοερόν τε ἀδιάντην.

Et caeruleum chelidonium, virideque adiantum.

Ἀδιάντην — ἔστι δὲ ὁμοίον περιών, τὰ φύλλα ἔχον μικρὰ τὰ ἴσα καὶ μέλας καυλὸν δὲ ἔχει, ἔστι δὲ ἀνθή, ἔστι δὲ κροσσὸν, ῥιζὰν δὲ μύτην ἄγροτον καὶ λεπτήν. καλεῖται, διὸ ἔτι πάλαι τὸ μὴ δύνασθαι ὑδατὶ. ἔπει δὲ ἐπὶ ἐπιχρίται ὑδατὶ ἐπὶ τοῖς φύλλοις, ἔστι μίνας, ἀλλ' ἄλλοι δὲ αἰθέραι. Ruta similis est, sed folia sunt minoras & nigra, nec caulem, nec florem, nec fructum fert; radicem autem habet, eamque tenuem & inurilem: sic vocatur quod aqua non immergatur, id est, ab aqua non madefiat. Nam si aqua foliis superfundatur, non manet in iisdem, sed defluit: νερός enim significat, madefieri. Has omnes notas ruta muraria habet. Nigra dixit folia, respectu ratarum quæ candidiora. Et sanè viridia cum quadam nigredine hujus foliola, nigriora tamen adiantum nigri jam descripti. Candidi cognomen accepit, quod cauliculi non sint ni-

gri, sed ex albo virentes. Et fortassis scripsit Neophytus, φύλλα ὁμοία περιών, non πέρυδι. Sed hoc affirmare nequeo. Falluntur qui hanc plantam pro saxifrago, vel saxifrago depingunt; Quippe auctor Aucuarum hanc plantam ὁμοίω simile scribit; Ægineta pulegio; qualia folia non habet ruta hæc muraria. De saxifrago supra egimus. Nec minori versantur in errore qui paronychiam hanc volunt. Siquidem φαρωνύχια, teste Dioscoride lib. IV. cap. LIV. est θαμνίσκιον ὁμοίον πέρυδι, τὸ δὲ μήκει ἔλαττον, τοῖς δὲ φύλλοις μέγρον. Fruticulus peplo simili, at brevior, foliis tamen majoribus. Pepli folia lata, in rotunditate oblonga sunt, ambitu nequaquam crenata. Videat lector lib. 4. Trichomanis descriptionem quam tradit Dioscorides lib. IV. cap. CXXXVI. Τριχόμανις, ὅτι ἡ τῆρα ἀδιάντην καλεῖται, φέρειται γὰρ τὰς αὐτὰς ῥίζας, ὁμοίον πέρυδι, μικρὸν, λίαν (Oribad. μικρὸν λείαν) τριχόμοι ἐξ ἐκείνου μίνας, τὰ φύλλα ἔχον λεπτά, φανεροῦν, ἐναντία ἀλλήλοις, ἐπὶ βαθύων λεπτῶν, καὶ πλεονῶν, καὶ σφυρῶν, ἀπομειλῶν. Trichomanes, quod & nonnulli adiantum appellant, locis iisdem nascitur, filici simile, at longe exilius, (parvum, læve Oribad.) foliis tenuibus, ordine utrimque dispositis, lenticulae similibus, adversis inter se, in virgulis iisdem tenuibus splendentibus, nigricantibus, usque acerbis. Iisdem, inquit, locis nasci quibus adiantum. Theophrastus adiantum nasci scribit in aquosis; trichomanes loca amare umbrosa inquit. Dioscorides adiantum locis umbrosis, nec non humidis provenire scribit: quod facile fieri potest. Reliqua cum Theophrasto fatis conveniunt. Pliniū loco citato adiantum & trichomanis historiam confundere diximus, lib. XXV. cap. ultimum. De trichomane iterum agit, ac de eo hæc refert. Trichomanes adianto similis est (illud falsum est, Dioscorides iisdem provenire scribit locis, sed filicis simile inquit.) exilius modo, nigriusque (folia subnigricantia, dixit idem) foliis lenticulae, densis, amaris, (acerbis idem) adversis inter se. De trichomane scribit Theophrastus, ῥιζὰ δὲ ἐκ ὑδατὸς. Quod Doctiss. Gaza interpretatus est, radicem habet minimam. Quasi Theophrasto radicis nomen non mereretur, quod ulque adeo exilem habeat. Malui super vacuam vertere, id est, nullius usus. Nam lib. IX. idem de antyrrhino scribit, Radix tamen antyrrhini conspicua fatis, sed nullius usus. Trichomanes porro cauliculos promit tenues, teretes, complures, nigricante colore nitentes; circa quos ordine digesta perquam exigua, tenuia utrimque foliola, aliquantum crenata, haud multo quam ipsæ sunt lentis minoras, ab adversa parte punctulis exiguis exasperata, radices ut adiantum, tenuissima nigra capillamenta. Τριχόμανις dicitur quod rara cute fluentem capillum sistat ac subnasci faciat.

De anthemio supra cap. VII. fatis fusè egimus, atque ejus historiam enarravimus. Illud tantum addendum, nos legere ἀνθὶ ἀπανθῶν, ἀνθῶν. Etenim Plinius lib. XXI. cap. XVI. Mira & anthemidis natura, quod à summo florere incipit, cum cetera omnes quæ particulatim florent, ab ima sui parte incipiant. Non floret et particulatim, ut scylla, vel asphodelus: sed diversis in caulibus flores ostendit plures, quorum qui in summo sunt caule primum florent iis qui in minoribus sunt nondum apertis, postea aperiuntur, ac diu cum prioribus vigent.

Κ Ε Φ. Ι Δ.

C A P. XIV.

De lappa, solari, carduo, hirundinaria, sempervivo, loto, melsfrugo, vessicaria. Quodque ejus tria sint genera.

† †

† Ἰδιον δὲ καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀπερίωτον, † ἡ καὶ τῶν ἱματιῶν ἀντιχρητὴ διὰ τὴν τραχύτητα. καὶ ἐπιδυσσάφαιρον. ἐν τῷ τῷ γὰρ ἐγγίνεται τῷ τραχεῖ τῷ ἀνθῶν & προῖον, ἔστι δὲ κροσσόν, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ περὶ ὁ μύρον καὶ ἀπερμολογῶν. ὡς τε παρόμοιον εἶναι τὸ συμβαίνον, ὡς περὶ τῶν γαλέων, καὶ † κροσσῶν. ἐκείνα τε γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ὡποκίσησιν αἰθέραι. Ἐ αὐτῇ τῷ ἀνθῶν ἐν ἑαυτῇ κατέχουσι καὶ πέττεσσι καρπορῶν. * ὅσα δὲ ἀνθῶν ἢ βλαστάνει, ἀκρολεθῶν τῶν ἀγροῖς, οἷον τὸ ἡλιοτρόπιον καλεῖ μύρον, ἔστι δὲ σκόλυμα, (ἀμα γὰρ ταῖς ῥοσπῶν καὶ ἔστι) ἐπὶ δὲ τὸ χελιδόνιον

† ῥίον. * ὅσα ἢ ἀνθῶν ἢ βλαστάνει, ἀκρολεθῶν τῶν ἀγροῖς. Theod. ἀλλοις. Ald. Bas. ὅσα ἢ τῶν ἀνθῶν βλαστάνει ἀκρολεθῶν τῶν ἀγροῖς.

† Notabile & in lappa, quæ suæ asperitatis causa vestibus adhærescit, ut difficile auferri possit. † Nascitur enim flos in eo ipso hirsuto & aspero non exiens, neque evidens, sed intus maturescens, & semen pariens. Ut illis simile sit, quod in galeis ac viperis evenit. Illa enim ubi intra se ova peterunt, mox animalia gignunt: & hæc florem in se continens concoquensque, fructum deinde parit. Quæ autem ita vel florent, vel germinant, * ut aliqua sequi videantur, velut solaris vocata & carduus (nam ea quoque cum solstitium agitur, floret) item hirundinaria, quæ adventu hirundinis suum excitat florem, hæc partim naturalem, partim

† Proprium & hoc est aparine. † Flos enim in eo quod asperum est nascitur, non exiens, neque evidens, sed intus maturescens, & semē pariens ut illi simile sit quod muſtelle & Squatinis evenit. * Astra con-

† χελιδνία
Ald. Basf.

Ε γάρ τῶ ἄμα τῆ† χελιδνίᾳ ἀνθεῖ) ταῦτα ἡ δόξεν
ἀν τῆ μὲν φυσιολογίᾳ ἔχειν πλὴν αἰτίας, τῆ ἡ συμπίω-
ματικῆ. πολλὰ ἢ ποιαῦτά ἐστι καὶ ἐν ἐπίροις ἰδία. διὸ καὶ ἡ
τῆ ἀειζώα φύσις, τὸ διακρίνειν ὑγρὸν αἰεὶ καὶ χλωρὸν,
φύλλον σαρκώδες ἔχον, καὶ λεῖον, καὶ παρόμηνες. Φύεται ἡ
ἐντε† τῆς ἀλοπέδοις τῆς Ἰππὶ τῶν πείχων ἀνδρείοις, καὶ
ἐκ ἠκίστα Ἰππὶ τῶν κεράμων, ὅταν Ἰππὶ γένηται γῆς τῆς
ἀμμώδους σφύρη. πολλὰ δ' ἀν τῆς ἰσως λάβοι, ἐπεὶ
περὶ τῆ. γῆ ἡ, ὡσερ πολλὰκις εἶρηται, τὰς ἰδιότη-
τας θεωροῦν, καὶ τὰς διαφορὰς πρὸς τὰ ἄλλα. τὰ μὲν,
ἐν πλείοσιν ἰδέαις ἐστὶ ἐσχεδὸν οἷον ὁμωνύμοις ὡσπερ
ὁ λωτός. τῆ γάρ εἶδη πλάτ, διακρίνοντα καὶ φύλ-
λοις, καὶ καυλοῖς, καὶ ἀνθεῖς, καὶ καρπῶς, ἐν οἷς καὶ * ὁμο-
† Ald. Basf. λίας σίτ. καλαμῶν. καὶ διδάμει† διττῆ καὶ πλὴν
περὶ τῆ. ἡ τῆ μὲν τῆς αἰτίας ἴσως ἦν. ὁ-
μοίως ἡ ἐπεὶ πλείω. τὰ ἡ ἐν ἐλάτῃσιν. ὡσπερ ὁ
ἐρυχν. ὁμωνύμοις πνὶ πρὸς τῶν εἰρημένων. ὁ μὲν
γάρ ἐδωδιδιμ. καὶ ὡσπερ ἡμερον καρπὸν ἔχων βαγώ-
δη. ἐπροι καὶ δύο εἰσίν. ὦν ὁ μὲν, ὑπνον, ὁ δὲ μελίαν
ἐμποῖαν διδάματ' πλείων δ' ἐλὶ δοθεῖς, καὶ κτείνει. ὁμο-
οίως ἡ τῆ τῶ ἐφ' ἐπίρων ἐστὶ λαβῶν, ἀ πολλὰν ἔχει
διακρίσειν. πρὶ μὲν ἂν τῶν ἄλλων τῶν ποσῶν ἰκανῶς
εἶρηται. πρὶ ἡ σίτ καὶ τῶν σιτωδῶν, μετὰ ταῦτα λεκ-
τίον. τῆ γάρ ἐπὶ κατάλοιπον λῶ.

† τῆς πει-
φρῆς, καὶ πει-
φρῆς, ἐ τῆς
πρὶ.

* ὁμιλίω.
† Ald. Basf.

† Ald. Basf. διττῆ. Scit-
be δια-
φρῆς ἐ καὶ.
† In ti.

fortuitam habere causam possint videri. Quin- sequi vide-
tiam in reliquis propria ejusmodi per multa intelligi ancur, velut
possunt. ut sempervivo datum a natura est, quo heliotropiū
humidum virideque semper durare valeat. Folio vocatum.
carnoso, lævi, atque oblongo id constat. † Planis † In mace-
parietinis nascitur, necnon & in tegulis, cum terra riu, petrū,
confluvium quoddam arenaceum factum est. Ad parietumq;
hæc alia per multa naturæ supervacua nosse forsitan fastigiū na-
possit. sed (ut sæpe retulimus) † differentias com- scitur; ma-
paratione cæterorum semper contemplari oportet. ximè autē
Quædam enim formis pluribus constant, quan- in tegulis.
quam nomen unum sortiantur: ut ita ferme æqui- † Differen-
voca sint. Ceulotus. Hujus enim genera plura tias, ac pro-
redundant; folio, caule, flore, fructuque discretæ. prietates
Inter quæ & illud redditur, quod * mel frugum cōparatōne
appellant; diversum tum viribus in usu cibario, * Melilotū
tum quod non eadem loca disideret. Alia quoque appellant,
plura hunc in modum facile assignari possunt; viribus in
Quædam vero quamvis generibus, sint pauciori- rectaria ex
bus, tamen non minus discriminis fortiri videntur; cellit, tum
ut † vesicaria, quæ cognomine nominis tantum, etiam quod
& quadam planè æquivocatione accipitur. quærat loca. eadem non
Vna † Solanum. † Misem a- quærat loca.
enim cibo idonea est, & † fructum quasi urbanum: cinozumque
acinosum prætat. Reliquarum vero, altera som- fert. Sunt
num, altera insaniam infert: & si copiosior detur, alia duo ge-
interimere sanè potest. Pari modo & in reliquis, nera; quorū
quæ plurimum inter se distant, accipi idem licet. alterum in-
Sed de cæteris herbaceis satis dictum. * De frumen- saniam in-
to, universisque frumentaceis, deinceps indicandum. Hoc enim reliquum adhuc est. ducit & se
* Erugæ.
cōpious.

JULII SCALIGERI AD CAP. XIV.

Σαφῆ ἐπὶ τῶ γαλεῶν, ἐ κρηῶν. Theodorus legit, ἴχτων.
Nimis diversa lectio est. Ego malum, κυῶν. Genera
sunt animalium marinorum, quæ πλάζα appellat Aristoteles.
Mustelus, est canis. Quare Theodorus voce Græca
maluerit uti (Galeis, quæ sanè Latinis aliud significat, ne-
scio. Ita nimium operæ alibi posuit: hic defecit. Plinius
hoc nomen ubi ponit, alio flexu utitur, ut non queat ulla
esse æquivocatio. Idquè inter pisces.

Ακολοιδῶν τῆς ἰσως. Theodorus omisit τῆς ἀρξίους. Quid
igitur sequuntur? Quod autem ait: ἀμα δὲ τῆς τρυπαῖς ἐ
καὶ τῆς ἀρξίους καὶ τῆ ἀνθόσεως. Habemus enim, qui nunc florent.
Prodebamus autem hæc per initia hyemis. quique etiam
hyeme mediâ, qui Martio mense. Satus enim respondent.

Τοῖς ἀλοπέδοις τῆς ἐπὶ τῶ πείχων ἀνδρείοις. Theodorus, planis
parietinis. Intellige summa parietum, in quibus humoris

aliquid tum colligi, tum servari queat. Aut ita legas, τοῖς
ἀλοπέδοις, ἐ τῆς ἐπὶ, ἐ cætera. Hoc enim persuadet vox illa,
ἀδρῆς.

Ὁ μελίαν σίτ. Theodorus, Mel frugum, ex Plinio. Is δὲ
Diocle medico, Panicum, Mel frugum ait appellatum. Ne-
scio an τῶ τῶ μῆλιν, μελίαν putare quispiam dictum. Si ita
est, erravit Latinus, qui milium ὡς τῶ τῶ μελίαν, Æolenses
sequuti nominarunt. Verum neque milium; neque panicum,
est mel frugum, sed triticum. Neque si Diocles ita judicavit
ex appellativo debuit facere proprium speciei Theodorus,
extante veteri Latina Panici voce.

Διτάμει διττῆς. Theodorus, diversum viribus. Aliud tamen
est, διττῆς. Neque tamen explicat eas. Tum autem si non sit
mendum: διτάμει, corrigendum. Et lego, ἰν π: non autem
ἦν. Illud Atticum, hoc barbarum.

IOANNIS BODÆI A STAPEL NOTÆ ET COMMENTARIUS.

Ἀπειρίνη Theodorus vertit lappam. Lappæ nomine
plures sunt plantæ donatæ, nempe omnes quæ ve-
stibus adhærent, ut bardana, xanthion, agrimonia, &
aparine. Hæc causa cur ne error fieret Græcam servare
vocem malui. Alioquin lappam cum Theodoro &
Plinio interpretatus essem. Plinius lib. XXI. cap. XVI. I.
Notabile ἔστι in lappa, quæ adhærescit, quoniam in ipsa sicut
nascitur, non evidens, sed intus occultus, ἔστι intra se germinat,
velut animalia quæ in se pariunt, qualia galea & squa-
tina. Lego enim ῥίτων; quia vox hæc proprior ad vulga-
tam lectionem κρηῶν accedit, tum quia multo major inter
ῥίτων & γαλεῶν est similitudo, comparatioque magis
idonea, quam cum serpente sive ἰχθίνῳ. De vulgata
aparine intelligenda esse verba Theophrasti ex CA. VIII
hujus libri probatur, ubi inter humicaulia, sive quæ
humo repunt, numeratur aparine; quod de reliquis lappæ
generibus dici non potest; Omnes enim assurgunt.
Præterea lib. V. de caus. cap. XXI. inter lentas nasci
ait, eosque interimere, quod lappæ non præstant. Va-
riis planta hæc gaudet nominibus. Hippocrates φιλετή-
ειος vocat, & φιλίσιος, teste Galeno, cum in glossis scribit;
φιλιταμῆρι. εἶδος βοπίνης, ἢ ἐ ἀπειρίνην ὀνομάζει φιλιταμῆρι
αὐτῆ καὶ τῆ πει ἰοικν ἀναι τῆ ἀπειρίνη καὶ φιλιταμῆρι. Philetarius
herbae genui, quod aparinetem vocant. Philetion idem ἔστι hoc

videtur esse quod aparine ἔστι philetarius. Etiam teste Dio-
scoride φιλάθραπος id est, humanæ societatis amans dicitur.
Qua voce Archigenes li. II. καὶ τόπος cap. III. utitur.
Hæc nomina huic indita, quod caulium, foliorumque a-
speritate comæantium laciniis adhæreat; perinde ac si
humanitatis comitatusq; gratia, retinere vellet. Aparine
dicitur quasi ἀπειρίνη quod semine orbata videatur, cum
intra se, uti squatina ova, florem ac semen ferat, non evi-
dens. Vocatur etiam ἀμπελόκαρπος id est. vitis fructus, &
ὁ μπελόκαρπος ab umbilici similitudine, quam semen ejus
fert. In medio cavum ἰξῖν nominatur, quod visci instar
adhæreat. Describitur à Dioscoride lib. III. cap. CIV.
Ἀπειρή, οἱ δὲ ἀμπελόκαρπος, οἱ δὲ ἀμπελόκαρπος, οἱ δὲ φιλάθρα-
πῶν καλοῦσι, οἱ δὲ ἰξῖν κλαῖτες πολλοὶ μικροὶ (rectè Sambu-
cus μικροὶ) πτερόζυμοι, τρυχαῖς φύλλα ἢ αἰ διασπῆματ' κυκλω-
πρῶς ἀσπίδα, ἀσπίς τῆ ἐρυθροδάνθ. ἀθηλευκῆ, ἀπὲρ μακροκ-
ρῆ, λευκῆ, ερυθροκρῆ, ἀπὲρ κίλων (vetus ἰσσοοίκιλος) ἐν μεσο-
αἰ ὁ μπελόκαρπος. ἀπὲρ ἰσσοοίκιλος ἢ πῖα χερῶν τῆ ἀπὲρ ἡ
καὶ οἱ ποίμνεις ἀντὶ ἡμῶν ἐπὶ τῶ γαλακτῶ, ὡς ἐκ κληψῆ τῶ
αὐτῆ τρυχῶν. Aparine, quam alii ampelocarpon, alii ompha-
locarpon, alii philantropum, alii denique ixon vocant, ra-
tis multis fructicat, isque parvis (magnis) quadrangulis, a-
speris: folia ceu rubiæ ramulos in orbem cingunt per inter-
valla. Flores sunt candidi, semen durum, album, rotundum,

128

in medio quodammodo concavum istar umbilici. Herba ipsa vestibus adhærescit. Ea verò pastores coli vice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Eadem Plinius lib. xxvii. cap. v. Aperinem aliqui omphacocarpum, (lego ex Dioscoride & antiquo codice omphalocarpum) alii phylanthropum vocant, ramosam, hirsutam, (τερχαίς pessime hirsutam interpretatus est) quinnsensisve in orbem circa ramos foliis per intervalia; (Hæc de foliorum numero de suo addidit Plinius, ut τερχαίς, quod Dioscorides de caulibus, hic de foliis transtulerit) semen rotundum, durum, concavum, subdulce. Nascitur in frumentario agro, aut hortis, pratiquæ, asperitate etiam vestium tenaci. Aperinem recentiores his verbis describunt: tenuibus & quadrangularibus ramulis, foliisque angustis, orbiculatim radiatis, rubiæ similis est; interim minor; flores perpusilli, candidi in summis emicant virgulis; semina parva rotunda, medio

Aporine.

aliquantulum concava, umbilici effigie, gemina ut plurimum simul; radices fibrosæ & tenues. Aspera tota herba, prætereuntium vestibus, ac laciniis scabritie sua adhæret. Linguae inducta sanguinem elicit. Itali speronellam vocant; quod folia circa caulem, ad calcarium, stimuli modum; asterisci instar proferat. Belgæ hiteefkruid vocant, quod vestibus adhæreat. Fallitur Hefichius cum scribit, ἀπεινή φυτὸν π' ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀγροῦ. De orobanche & aperine eodem capite, tanquam diversis Theophrastus agit lib. v. cap. xxix. de causis. Lappaginisi ve apparinæ speciem, molluginem esse recentiores dicunt. Nomen à lævitate & mollitie foliorum accepit, aparinen caulibus foliisque refert; nequaquam tamen aspera, sed lævis & mollis: flores albicant, semen rotundum, radices tenues & nullius momenti; repit per terram, nisi fruticibus vicinis fulciatur. Huic similis alia montana, cujus affurgentes coliculi nullis egent adminiculis, priori similis, nisi folio esset læviori. Molluginem hanc quidam gallium vocant album, & galion albo flore; verum enim gallium non est. Γάλιον seu γάλιον dicitur δὲ γάλα πήγνυεν ἀπὲρ πτύας αὐτῶ, quod coaguli vice lac cogat ac coagulet. Dioscorides lib. iv. cap. xcvi. γάλιον, οἷ ἢ γαλάκτων, οἷ ἢ γαλάκτων ἀνόμαται δὲ τῷ γάλα πηγνύεν ἀπὲρ πτύας αὐτῶ. τὸ ἢ κλάριον καὶ τὸ φύλλον ἔχει ἐμφερέταρον ἀνομασίαν, καὶ ὄρθον ἢ, καὶ τῷ ἀκροῦ ἀνομασίαν, μέλιον, λεπτὸν, πικρὸν, πολλὸν ἴσοςμαρ. Gallium, aliis galerium sive galatium, nomen ex eo traxit, quod coaguli vice lac cogat, ac coagulet; ramulum foliumque habet aparinæ simillimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, densum, copiosum, odo-

Gallium:

ratum. Hujus genus quoddam reperitur floribus albis, ac nivei propemodum candoris; sed flore luteo odoratius est. Reperitur apricis in collibus, juxta margines agrorum, solo lætiore. Alterum in palustribus, sed minus hoc odoratum. Utrumque apud Batavos frequens. Non desunt qui aparinem lævem palustrem vocant. Sed aparinæ nomen, quod vestibus non adhæreat, huic non debetur: uti nec caucalidos generibus, de quibus supra egimus; idque quod vestibus non adhærescant; tum etiam quod revera humicaulia dici nequeant. Et hæc de priori lappa, sive aparine; quæ nomen illud apud Belgas non obtinet. Apud hos enim bardana, sive ἀρκεία & ξυρίδις, lappæ nomen habent; Diversæ plantæ admodum, ἀρκιον, quam & ἀρκύρον; & ἀρκείον, quam αρωσπίδα vocant. Altera enim foliis est verbasco similibus, de qua agit Dioscorides lib. iv. cap. cv. Plinius lib. xxvii. cap. v. Altera foliis cucurbitæ, de qua Dioscorides lib. iv. cap. cv. Plinius lib. xxv. cap. ix. De hac nobis sermo, quam officinæ bardanam & lappam vocant majorem, Dioscorides ἀρκείον, Plinius arcion, Galenus lib. vi. simpl. ἀρκιον ἔστι, ut à priori distinguat, vocavit. Ἀρκείον, sive ἔστι ἀρκείον nomen accepit à similitudine, quam cum villosis hirtis urforum capitibus conglomeratæ, echinataeque lappæ habent. Eadem hæc αρωσπίς & αρωσπίς dicitur: Plinio personata, & persolata, si non sit in codice mendum. Personata, quasi larva; quod hac veteres uterentur in Theatris, aliisve locis, ad tegendam faciem, ne à quopiam cognoscerentur, quum aliquid præter decorem agere in animo haberent. Tribus hujus plantæ foliis utebantur, quorum primò frontem, duobus aliis ambas malas tegebant, relictis inter eorum spatia videndi, spirandi, loquendi meatibus liberis. Sed hac arte æstivis autumnalibusque mensibus uti concessum. Hibernis enim foliis caret; nisi æstate siccata sint, ac sic in usum hybernium recondita. His ferè verbis arcion describit Dioscorides: Ἀρκείον, οἷ ἢ αρωσπίδα, οἷ δὲ αρωσπίον καλεῖται, φύλλον ἔχει ὁμοίαν τοῖς τῆς κυλαχύνθης, μέλιον μὲν τοῖς καλησπύρον, καὶ μελάντρον, καὶ δασίον. (Quæ sequuntur, usque καὶ ἀκωλῶ, nec verus codex, nec Aldinus, nisi inter notha, nec Oribasius habent: attamen quia experientia docet, & nulli non cognitum, arceion sive lappam majorem caulem ferre, ea legitima existimatus; maxime cum de lappa notum sit, altero quo natum sit anno caulem emittere. Quod cum ignoraret Dioscorides, scripsit alibi caule carere. Uti etiam de cynoglossa memo-

memoriae prodidit) καυλὸν ὑπερλαύρον, ἴσως δὲ καὶ ἀκρωλὸν ἢ
 ποα. ἴζε μισαλίη καὶ λευκὴ ἰσδοθῆναι, ἔξωθεν ἢ μιλαινα. Arcion, quod
 alii profopida, aut profopion vocant, folia habet cucurbitæ,
 majora tamen, duriora, nigrioraque & hirsuta: caulem
 albicantem. Quanquam & interdum hæc herba vidua caule
 reperitur, radix grandis, & intus quidem alba, foris
 ve. d. nigra. Eisdem ferè notis arcium alterum descripsit
 Galenus. Unde colligi potest, arceion Dioscoridis & ar-
 ction alterum Galeni, eandem plantam esse. τὸ ἴδιον
 ἀρκιον, ὃ δὲ καὶ ἀρκεσιπιδά καλεῖται, ἢ τὸ φύλλα τῆς τῆς κολο-
 κύνθης ἐστὶν ὁμοίωσται, πῶλιν ὅταν μείζωται καὶ σκληρὸν γένηται, ἀρ-
 κιορηνικὸν μὲν ἐστὶ καὶ ἐμμετριον. ἔχει δὲ καὶ συνπικρὸν μετρίως, id
 est, Alterum verò arction quod profopida vocant, cujusque
 folia cucurbitæ simillima sunt, nisi quatenus tum majora,
 tum duriora, asperit simul & desiccata, sed & adstringit
 nonnihil. Botanicis quibusdam Plinium duo bardanæ
 five arcii genera novisse videtur, quod scribat lib. xxv.
 cap. ix. Quidam arcion personatam vocant, cujus folio
 nullum est latius, grandes lappas ferentem. Idem eodem
 libro & capite. Persolata quam nemo ignorat, Græci verò
 arction vocant, folia habet majora, etiam cucurbitæ, &
 hirsutiora, nigrioraque & crassiora; radicem albam &
 grandem. Recentiores duo arcii genera observarunt,
 echinatorum tantum capitum facie differentia; siqui-
 dem in altero majora, duriora, & rigidioribus asperio-
 ribusque aculeis spectantur vestibus sese pertinaciter
 innectentibus ac inhærentibus; in altero minora, mollio-
 ra, & mitioribus aculeis, alba quadam lanugine circum-
 quaque obductis extant. Ego, salvo meliori judicio,
 Plinium unum tantum lappæ five arcii genus novisse
 putò, ac quidem priori loco agere de arcio, quod jam
 caulem floremque fert; altero de arcio quod caule
 caret, ac, ut ita dicam, novitium est. Nam si hanc diversita-
 tem novisset Plinius, persolatam (si modo non persona-
 tam legendum. Quæ vox servari potest, si dicamus sic
 vocasse, quod faciem à solis ardore, injuriisque arceant
 hujus folia;) dixisset capitulo esse minore mitioreque.
 Ità ut Plinius de uno eodemque agat arcio. Hac tamen
 distinctione, quod priori loco de arcio agat, quæ ca-
 lem ferat; secundo quæ caule caret, ac recens nata est. Folia
 enim initio promit hirsuta & amplissima, l. ngè quæ cu-
 curbitæ majora, ac latiora, crassioraque ac nigriora quæ
 superiore parte, saturatius virent, inferiore nonnihil inal-
 bicant. Porro bardanæ hac genera folio etiam differunt.
 Nam quod capitula fert majora, majoribus exit foliis;
 quod minora, paulo minoribus. Et hoc etiam facile
 observasset Plinius. Minus arceion five lappa non est ar-
 ction Dioscoridis, quod semen cneco, quam cumino si-
 milius habeat, nec caulem habeat mollem. Lappa offi-
 cinarum minor Græcis ξανθιον dicitur, quod ξανθίος πῆ-
 χος, ruffos faciat pilos. Alibi ξανθίος Græcis ruffum, vel ex
 flavedine rubrum significare, facile probatur. Suidas,
 ξανθίος ἢ ὁ πόσιμος ξανθίος ἢ ὁ πύρρος. Hefychus, ξανθίος πῆρρον
 καλὸν, ἔνθερον μένον. Pollux de sanie conchylii, καὶ τὸ μὲν
 ξανθίος ἐστὶ, τὸ δὲ κραιναρὸς γένεται, aliud rufescit, aliud cae-
 ruleum fit. Sic Græci ξανθίος πῆρ, & ξανθίον πορφύρον appel-
 lant. Dioscorides lib. i. De croco ἐστὶ δὲ οὗτος τὸ χρωμα
 ξανθίος. Qua de causa ξανθίος vocatur. Etiam nardum
 eodem libro ξανθίον κατὰ χρωμα inquit. Nicrandri Scho-
 liafies in Theriacis τὸ ὄστρον, φυτὸν ἐστὶ ξανθίον κατὰ χρωμα π.
 Apud Homerum ξανθίος μείλιμα. Idem equum Achillis
 ξανθίον fuisse scribit Iliad. *

antihethesion, alii chascanon, alii chervadolethron; quasi stru-
 marum perniciem (Unde quibusdam, quod adversus tu-
 mores strumæ valeat strumaria dicitur) aliqui & apa-
 rinem vocant. (Apud Ætium φιλῆρηρον legitur, quod
 nomen aparinem habere, supra diximus.) Nascitur læso
 & pingui solo, itemque in paludibus ex siccatis, caule cu-
 curbitæ, pingui, anguloso, & prodeuntibus ex eo alis complu-
 ribus. Folia verò habet atriplicis, incisuras habentia, nar-
 sturcium odore imitantia: fructum teretem, grandis olivæ
 instar, & platani pilularum instar spinosum. Qui quidem
 contactu vestibus adherescit; si collectus, antequam perfe-
 ctè siccescat, deinde rufus & siccis vase reconditus, ruffos
 facit capillos: siquidem, cum usus exigit, ejus sectarii semis-
 sem aqua tepida diluas, moxque eo caput nistro ante perfrin-
 ctum illinas. Sunt qui in vino tundant, atque asservant.

Xanthion personata minor.

Xanthion recentiores vocant, cujus figuram addidimus,
 caulem gerit angulosum ac pinguem, punctis exiguis
 nigris notatum. Folia quæ ei subalbida sunt, atriplicis
 effigiem referunt, per ambitum incisuras habentia,
 narsturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule
 ramuli, quibus racematim fructus olivæ figuræ depen-
 der, veluti platani pilula asper, aut glycyrrhizæ fructus,
 & contactu vestibus adhærescens. Apud nos annua
 planta; verum ex deciduo semine verno tempore nova
 nascitur planta, cujus duo prima folia oblonga sunt, ad
 instar olivæ, sed purpureis maculis notata. Restat agri-
 monia, quam etiam lappæ nomen obtinere, supra dixi,
 ac quidem ab antiquo Oribasii interprete, lappa inverfa
 dicitur, quod femina, lapparum instar, aut aspera, ves-
 tibus adhæreant, ac deorum pendean. Officinæ agri-
 moniam vocant. Græcis εὐπατώλειον, à rege Mertridate,
 cognomento Eupatore, qui illud primus invenit, no-
 minatum esse volunt. Plinius lib. xxv. cap. vi. Eupato-
 rium regiam quoque auctoritatem habet. Dicitur & ἡπα-
 τώλειον quod hepatis potissimum medeatur. Dioscorides
 lib. iv. cap. xli. Ἐυπατώλειον (Galenus ἡπατώλειον) πῶς ἐστὶ
 φρυγανῆδος ῥάβδον ἀναφύρουσα μίαν, λεπτήν, ξυλωδὴν, ὀρθὴν,
 μιλαινα, ἰνδασον, πηχυαία ἢ, καὶ μείζωτα. Φυτὰ δὲ οὐκ ἀρ-
 σηνάτων ἐσχισμένα μάστιγας εἰς ἐμπίδες, ἢ καὶ πλείους, τῆς
 τῆς πινταφύλλου ἢ κωνιάβου μάλλιν εἰκόσται, καὶ αὐτὰ δὲ ὑπερ-
 μέλαινα, σπειροειδῆς. (Saracenus σπειροειδῆς manult; quam
 lectionem Doctissimi viri probant, quanquam &
 σπειροειδῆς adverbium, illic modo significat, cujus
 itidem folia siccatis incisuris divisa sunt. Horum le-
 ctionem sequor; quod apud Oribasium eadem re-
 peria

Σταὶ ἀνάσθη πυρὸς ξανθίον ἀπικρίστο χρώτην. Stans seorsum
 à pyra ruffum abscondit comam, vel, è flavedine rubescen-
 tem. Apud Dioscoridem de cypro lib. i. cap. cxxiv. le-
 gitur ξανθίος ἢ πῆχος, id est, ruffum reddit capillum.
 Hæc dico, ut probarem ξανθίον non semper flavum signifi-
 ficare, nec ξανθίον hanc plantam dici, quod flavos, sed
 ruffos tingat capillos, uti Dioscorides lib. iv. capit.
 cxxxvi. i. scribit. Quo loco his verbis ξανθίον describit.
 Ξανθίον, ὃ δὲ φάσκαλον, ὃ δὲ ἀνήσιον, ὃ δὲ χάσκον, ὃ δὲ
 χειροδύλλιον, ὃ δὲ ἐσπῆ ἀπικρίστο καλεῖται, φύεται ἐν ἐνυγίοις
 τόποις καὶ λίμαις ἀνεξηρομέναις. καυλὸν ἔχει πηχυαῖον λιπαρὸν,
 γυμνοῖδῆ (vetus γυμνοῖδῆ, ἢ γυμνοῖδῆ) ἐπ' αὐτοῦ μαχαλάς
 πηλίουσιν, ἀτρεφαξὶ δὲ τὰ φύλλα ἐμπερῆ ἔχει, ἐσπῆς ἔχουσα
 κρητάμω δὲ τὴν ὀσμήν ὡς κρητάμωσιν. κρητὸν δὲ προγυλὸν ὡς ἐ-
 λαινα μισαλίη, ἀκρωλὸν (vetus ἀκρωλὸν) ὡς πηλατῆς σφαι-
 ρος, ἀνπλαμβρομένον τῶν ἰματίων μετὰ τὴν ψούσιν. Δύναται
 δὲ ὁ κρητὸς πρὶν τελεῖσθαι ἡρηγῆθῆναι συληγῆς καὶ κρητῆς καὶ δασ-
 τυδαῖς εἰς κρητῆσιν ἀγγυῖον, ξανθίος πῆχος ποιεῖν, ἴαν πῆσι τῆς
 χρωματισ λαβαῖν πρὸβλῆσ πηλῆος ἐξ αὐτοῦ, δεικνύει τὸ ὕδατι χλωρὸν
 ἀπικρίστοσ τῆς κεφαλῆς κατὰ πλάσθ. Τῶς δὲ καὶ μὲθ' οἴνου
 κῶψαται αὐτὸ δαστυῆται. Xanthion, alii phasganon, alii

periatur.) ἡ ἀκρον ἐπιπυρμαία ἀριστερὴ δὲ ἀριστερῆς, ὅτι μίσου τῆ κοιλῆ, ὑπόδασυ, καὶ τῶν κενῶν, ἀδὲ τῶν ἰσχυρίων ἐν ἰσχυρίῳ ἐρηγῆν. — Eupatorium (Oribasius οἰ δὲ ἡ παπύριος, οἰ ἡ παπύριος. Addit Auctuar. auct. ἰσχυρίος ὀνόματι λέγουσι καίονος. Nonnulli heparium, alii hepatitin, Romani volucrum majus vocant) Herba est è cremiorum genere, unicum proferens Thyrsum, cumque tenuem, lignosum, rectum, nigrum, hirsutum, cubitalem, aut etiam altiore; foliis per intervalla quinque partito ut plurimum, aut etiam amplius divisis, quinquefolii, aut cannabis potius similibus, nigricantibus & ipsis, ac per ambitum serræ modo incisus; semen à medio statim caule adnascitur subhirsutum, ac ita deorsum inclinatum; ut etiam siccatum vestibus adhærescat. Meminit & hujus plantæ Plinius lib. xxv. cap. vi. Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, caulis lignosus, nigricans, hirsutus, cubitalis & aliquanto amplioris, foliis per intervalla quinque folii aut cannabis per ambitum incisus, quinque partito, nigris & ipsis plumosisque: radice supervacua. In his notandum quod Dioscorides quinque partito, aut amplius esse scribat. Quod officinis Eupatorium cannabinum, & Doctiss. Funchio eupatorium adulterinum dicitur, nomen invenit ab eâ, qua hepatis prodest facultate. Eupatorium tamen veterum non est. Quia nimirum non singularem, seu unicum profert caulem; sed plures: non lignosum & durum, sed mollem: non renuem, sed digito crassiorum. Tum etiam, quia sterculosos exiguos, musculos, & dilute rubentes in mollibus, rotundisque umbellis, atque in alarum quidem fastigiis gerit; qui tandem in pappos evanescent: cum tamen verum eupatorium à medio caule semen ferre scribatur. Denique, folium quidem eupatorio isti simile est cannabino; sed quod nullam cum pentaphyllo similitudinem obrineat, quemadmodum de suo eupatorio veteres testantur. Quæ duæ postremæ notæ, desumptæ à similitudine quinquefolii, & semine è medio caule piloso pronato, & deorsum nutante, quodque siccatum vestibus adheret; quandoquidem videntur agrimoniam potius convenire, quam eupatorio illi cannabino, hinc vicit eorum opinio, qui agrimoniam censent legitimum eupatorium esse. Qui cannabinum pro veterum eupatorio agnoscunt, respondent nullam fore ambiguitatem, si sano modo intelligantur quæ de foliorum dissimilitudine afferuntur. Ita nimirum ut folii similitudo in partibus foliorum spectetur, non totis. In singulis enim geniculis multæ partitiones foliorum observantur, incerto numero, ad minimum ternæ. Atque hanc ajunt causam esse, cur pentaphyllo comparaverit eupatorium Dioscorides, dixeritque quinque partita esse, aut in plures partes divisa folia. Cannabinus verò similia scripsit ob partium, sive singulorum foliorum figuram, oblongam, in acutum desinentem. Cannabis similia esse, non minus inficias. Nomen enim inde cannabinæ habet. Similitudinem verò quandam in iisdem pentaphylli reperiri, negamus. In singulis quidem geniculis multæ partitiones reperiuntur, sed nullæ quæ pentaphyllon divisura referant. Sed esto, concedatur Dioscoridem pentaphyllo comparasse, quod instar cannabini è singulis pediculis terna, quina, vel septena prodeant folia; nec tum quoque veterum erit eupatorium. Semen, ut dixi, non convenit. Sed respondent; eodem modo illud intelligendum, ut de panace Heraclea Dioscorides scribit; cujus semen optimum est, quod è media fernula colligitur; quod verò ex adnascensium stolonum cacuminibus dependet, minus utile esse. Sic quoque in hac planta fieri, ut, quamvis è multis ramis constet; semen tamen è lateribus non ferat optimum, sed ex medio caule tantum. Sciat lector, nihil hæc ad rhombum facere. Quæstio non est, utrum umbellam, an caput ferat, nec qua parte semen optimum sit. Illud probandum, cannabinam à medio caule ad summum semen ferre, non autem in alarum fastigiis, uti tabella hæc exprimit, & autopfia ostendit. Concedo semen in panace optimum esse quod in medio nascitur caule. Nec hoc præter rationem est. Nam caulis ille medius primum producitur, cum planta est validissima; & semen ejus ex optimo & constat, & nutritur succo; quapropter etiam ad majorem provenit maturitatem. Accedit, quod succus & nutrimentum ad illum mittatur à radice per lineam rectam. Sed, ut dixi, nulla est quæstio, quodnam semen sit optimum, sed qua parte plantæ feratur. Imo jure quæri posset, an cannabina ullum ferat semen? Concedo quidem florem ejus lanugineum, sive pappum vix distingui à semine; semen tamen esse ecquis pro-

Pseudeupatorium mas.

Agrimonia.

baverit?

vaverit? Dioscoridem enim non loqui de pappo, vel lanuginoso semine, certum est, quod subhirsutum inquit, & exsiccatum vestibus adhæret; lanugo autem recens vestibus magis adhæret, quam sicca; siquidem sicari lanugo queat nunquam. Contra vero eupatorii semen siccatum adhæret, non recens. Deinde, lanugo cannabinæ, non autem ejus semen vestibus adhæret, quemadmodum deberet, si pro eupatorio sit habenda. Sed esto, adhæret; neque tum satis est; quia Dioscorides lanuginosum eupatorii semen non dixit, sed *subhirsutum*. Quidquid sit, illud extra controversiam est, cannabinam semen in alarum tantum fastigiis; eupatorium vero à medio caule ad summum gerere. Sunt nonnullæ officinæ, quæ non cannabinam, de qua nobis hæctenus sermo, sed aquaticum heparium pro eupatorio veterum agnoscunt, ac pro eo utuntur. Sed nec hoc veterum eupatorium est; quia in fastigiis cauliculorum flosculi eminent, exiguis aliquot foliolis, veluti alabastris cincti, colore lutei, sed nigro permixto, chrysanthemum medio disco similes, quorum confarcta stamina plana & oblonga post se relinquunt semina, parte superiore aspera, & prætereuntium vestibus, ubi adhæruerint, inarescentia. Restat inquiramus, an agrimonia sit veterum eupatorium. Agrimonia nomen accepit ab argemones voce, detorta in agrimoniam. Dioscorides ad finem capituli de eupatorio, *ἔστι τῶν τῆν δόξων* (depravatè legitur *δρόξων*, *δρόξων* legendum esse ex capite cccvii. libri secundi probatur. Videat lector quæ supra de argemone dicta sunt) *ἡ ἀγρίμων ἄριστος ἐστὶν ἐν τοῖς ἰσθμοῖς ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ*. Ad hodiernum usque diem, usus ita invaluit, ut etiam vulgus medicorum eupatorium detorta, ut dixi, argemones in agrimoniam voce, agrimoniam appellet. Quod non parvum est argumentum, esse veterum eupatorium, quamvis id doctissimi quidam Botanici negent. Quoniam, inquit, pacto in agrimonia folium observari potest, ut docet historia, cannabi aut pentaphyllo simile? & pariter ut in utraque illa planta, in quinque partes, vel etiam plures diffusum, cum agrimoniam folium unicum sit, & porrectum simpliciter. Alio præterea utuntur argumento; quod Galenus eupatorium tenuium partium esse scribat, lib. vi. simpl. his verbis. *Ἐυπατόριον ἢ πῶς λεωτομερῆς, ἢ τμητικῆς, ἢ ῥοπηκῆς ἐστὶ δυνάμειος, αἰὲν ἀρρομητικῆς ἐπιφανῆς, ἐστὶν ἑπὶ καὶ ἠπυριμφοῦ ἔξω ἀκροβαλεῖ, μετρίχει δὲ τὸ πύλινος βρογχίτιος, δὲ ἀπὸ τῶν ἐπιθροῦ τῶ ἀλαγγῶ*. Eupatorium herba ipsa tenuium partium, incidendi, extergendique facultatem citra manifestam caliditatem obtinet: quocirca obstrictiones jecoris expurgat. Inest itidem ei & adstrictio quædam, qua robur visceri addit. Sed respondeo; folia satis convenire, si sano judicio verba Dioscoridis considerentur. Comparatio enim qua utitur Dioscorides, non ad totius folii formam, sed partem pentaphyllo similem referenda est. Etenim si ea omnino pentaphyllo similia facere voluisset, neutiquam dixisset folia dividi in partes quinque, aut plures ex intervallis, sed *ἀπὸ τῶν* eupatorium folia pentaphylli habere scripsisset, & non ex intervallis divisa, sed ab uno principio. Ad quod alii non attendunt nec animadvertent; neque intellexerunt verba Dioscoridis aut ex eisdem notis perceperunt. *Φύλλα δὲ ἐν ἀγρίμωνι ἰσθμίου*; non autem, ut in pentaphyllo; *πέντε καὶ ἑξατὸν μόρια*. *Folia ex intervallis divisa, non ut in pentaphyllo quinque in singulis petiolis*. Et hæc eos errare ostendunt, qui pentaphylli foliis eupatorii comparasse Dioscoridem scribunt, quod ab uno pediculo, quina exeant folia. Ut autem quæ diximus facilius intelligantur, foliorum agrimoniam delineationem addam. Hujus itaque folia in quinque maximè partes, aut amplius utrinque dividuntur, (ac non raro pluribus, sex, septem, uti observavit Dioscorides. Intermedias, quas habet, toridè alias particulas flocci fecisse videtur; alioquin in decem utrimque partes dividi dixisset) in summo singulare habentia, trium ferè palmorum petiolo, sive potius nervo per medium currente conjuncta, ac adnexa, pentaphylli, seu fragariæ figura & magnitudine, aut cannabis primum post duo prima foliola è semine prodeuntis. Si verò in lobos incisum totum folium consideremus, statim ab radice folia protruduntur longa, trium ferè palmorum, ad instar centaurei magni divisa & fraxini instar pinnata, cui folia cannabis comparavit Dioscorides lib. i. ca. clxv. *Φύλλα φέγει δὲ ἀγρίμωνια μεδίαν, folia gerit fraxini*, secundum margines crenata, hirsuta, & tactu non nihil viscida. Responderi etiam posset, inferiora folia agrimoniam cannabinam æmulari; superiora, quæ in caule

sunt pentaphyllo similia esse, non tantum magnitudine, colore & forma, sed etiam quod quinque ut plurimum ex uno petiolo dependant. Sed hæc non esse mentem Dioscoridis verba supra exposita ostendunt. Ad alterum respondeo; non omnem agrimoniam odore destitutam esse. Nam quæ in locis ficcioribus, reperitur uti in Velavia prope Elburgum, odorem spirat non insuavem, saporemque subamarum & subacrem, cum manifesta adstrictione ostendit. Refert Doctissimus & nobilissimus Fabius Columna alteram inodoram, alteram odoratam, & aromaticam esse agrimoniam. *Mirum quidem, inquit, nature institutum, in eadem ora tam brevis intercapedine, vulgarem prope oppidum Campoclaresium in montis radice septentrionali, invenies; in Syria quidem & colle quodam juxta flumen Austrum respicientibus, adeo odoratam & aromaticam, ut ab illa diversam quisque, nisi flore & fructu eadem esset, judicaret. Nec longe absunt loca nisi ter mille passus. Sed & magis in Zagorolæ oppido juxta Præneston, Romano agro, in eodem colle, semita & agro Mainello dicto utrumque invenimus. Verum, si rectè expendatur, effugies planta minor partium est, & rotundiore lobo, sed vix asserente, colore vero pallidore, tactu viscoso, & odore fragrantia nobilior, & sapore aromatico jucundissimo adstringente, radice ex nigro rubente, fibrosa; reliquis vero eadem dicas. Quæ à nobis in Velavia reperta est, eadem planè cum vulgari erat, nisi quod minor esset, sed hoc solo sterili dabam. Saporem etiam habebat subamarum, & subacrem cum manifesta adstrictione. Sed nec vulgata agrimonia bene siccata odore caret grato, quilibet experimentum capiat. Et hæctenus de Græcorum eupatorio. De Arabum non nihil adjiciendum. Id nobis describit Avicennas his verbis. *Eupatorium est ex herbis aromaticis (spinosis, vel pilosis ali; vocem postremain probamus) & folia habet sicut folia cannabis, aut quinque folia, & flos ejus sicut nympha. Doctissimi Botanici Græcorum eupatorium agrimoniam, Avicennæ cannabinam, Mesues, de qua mox, ageratum esse statuunt. Nos verò eupatorium, tam Græcorum, quam Avicennæ, agrimoniam esse dicimus. Etenim eadem Dioscoridis & Avicennæ est descriptio; nisi quod Avicennas florem descripserit, cujus delineationem non tradidit Dioscorides; contra seminis omiserit, quam dedit Dioscorides. Certe cannabinæ flos, cum nymphææ flore nullam habeat similitudinem, nec quo ad colorem nec quo ad formam. Eupatorium ergo Avicennæ esse nequit. Notum enim, nymphæam album, vel luteum habere florem, eumque nec capillarem, nec papposum, qualis cannabinæ, cujus color purpureus est. Quæ similitudo foliorum cannabinæ, cum pentaphyllo? Ubi aroma? Ubi stipticitas, sive vis adstringens cannabinæ? Amara admodum est planta, in qua nulla vis adstringens percipitur; ac si quam habet, exigua admodum sit oportet. Gustu saltem percipere non potui. Agrimoniam eupatorium Avicennæ esse dixi. Sed objiciunt; agrimoniam florem nymphææ non satis similem, sed triplo majorem esse; quasi similitudo in magnitudine sita sit, de qua ne verbum quidem Avicennas. Colore inquam & forma similis est nymphææ & agrimoniam flos, uterque luteus, uterque quinque partitus. Restat Mesues eupatorium examinemus. Hoc à Græcorum, uti etiam Avicennæ diversum esse, cum Botanici doctissimis asserimus. *Eupatorium, inquit, lib. de simpl. cap. xv. est herba longitudinis cubiti, amaritudinis eximia, ejus folia sunt sicut folia centaurei minoris, viridia; sed sunt aspera & incisa. Caule tenui consistat, & quando exsiccat citrinescit, sive flavescit, & elevantur super eum flores qui sunt subcitrini, longitudinis paucæ; (id est, oblongi) & sunt qui dixerunt quod eupatorium est herba culicum, in qua viscositas est adhaerens. Alii interpretes habent; Floribus subluteis, oblongis, quibusdam herba culicum dicta, ob lentorem ei adhaerentem. Verba illa notanda, & sunt qui dixerunt quod eupatorium est herba culicum. Reprehendere, ac tacite notare videtur illos, qui eupatorium conyzam scripserunt. Quo in numero est Abamad ben Abdesamad, cujus verba à Doctiss. & excellentissimo Fabio Columna lib. de stirp. minus cognitæ in medium proferuntur. Nullum conyzæ genus eupatorium Mesues esse, his probatur argumentis; quod nullum conyzæ genus insigniter est amarum. Amaritudinem quandam habere, fatemur; sed non qualem Mesues requirit. Præterea nullum conyzæ genus folium habet viride, sed ex virore pallens.***

Nec minor conyza, cui folium quodammodo centaurio parvo simile, folium dissectum sive incisum habet, uti icon capite de conyza addita satis ostendit. Majoris, nec non mediæ genus, alterum quod dissecto ac inciso est folio (quarum figuram lector apud Dodonæum, cæterofve reperiet) centaurio planè dissimile est, quo ad colorem, figuram, magnitudinem. Hæc satis ostendunt nullum conyzae genus eupatorium Mesues esse. Doctissimi, ut diximus, botanici ageraton Dioscoridis & eupatorium Mesues eandem existimant esse plantam. Ageraton Dioscorides lib. IV. cap. LIX. describit. ἀγέρων δάμνητον ἐστὶ φρυγανίδης, ἀστυλαίδης, ἰαπεινός, ἀπλήξ, ἰμφιεῖς, μάλιστ' ἀστυλαίων, σιῶνιοι ἴχθον, ἐφ' ἃ ἀνθῶ πομφολυγίδης, χερύσσειδης, Ἰλαττον ἰλιγγύου. αἰόμαται δ' ἀγέρων Διόσκ. τ' ἐποπιλὸν τ' ἀνθῶ ἰμοιοειδὲς φυλάττιδα. Id est, *ageratum frutescens & cremiorum genere, palmari altitudine* (Oribasius *διαιτημῶν*, id est, duorum palmorum, quomodo in vetusto codice legi observavit Lacuna, ac Plinius confirmat lib. XXVI. cap. IV. Verba mox adferam. Hanc si sequamur lectionem, quomodo ἰαπεινός dici possit hæc planta Doctissimi viri, quarunt? Dicendum, hanc non esse tantam longitudinem, ut humilis dici nequeat) *Humilis, simplex, origano maxime similis, umbellam gerens, in qua flos aureis quasi bullis emicat, Helychriso minor. Agerati nomen illi inditum, quoniam flos diutissime in sua coloris specie conservatur. Ἀγέρων, itaq; quasi μὴ γῆρας, non senescens, sive senectutis expers. Plinius loco cit. Ageraton, ferulacea est planta, duorum palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Hujus ustæ nidor urinam ciet, vulvamq; purgat tanto magis insidentibus. Causa nominis non hæc, sed quoniam diutissime non marcescit. Quæ postrema vitio non vacare, nemo non videt. Nam allusio est ad vocem γῆρας. Quomodo itaque ustæ nidor causa nominis esse vel non esse potest. Causa nominis hæc, quoniam diutissima. Notant Doctiores, & in Pliniano codice versatissimi, in antiquis exemplaribus pro, *ustæ scribi, vetustæ*. Ex his itaque lego. *Hujus vetustæ nidor urinam ciet, vulvamque purgat tanto magis insidentibus. Causa nominis non hæc* (nempe quod vetustis succurrat. Alludit enim, ut dixi, ad vocem γῆρας) *sed quoniam diutissime non marcescit*. Lector eligat quam velit lectionem. Ageratum Dioscoridis & eupatorium Mesue eandem quidam dicunt esse plantam, quidam negant, idque quod Dioscorides de amarore insigni nihil tradiderit: deinde quod origano comparat ageraton Dioscorides; Mesues verò eupatorium centaurio minori. Ad primum respondeo; Dioscoridem multas descripsisse plantas insigniter amaras; amaritudinis tamen non meminisse. Amarum est absinthium hieracium, polium, fumaria, papaveris folia & capita, aliaque plurima. Dioscorides tamen amara hæc esse non tradidit. Nihil itaque prima objectio concludit. Ad alterum responderetur; Dioscoridem agerati folia non comparasse origano, tanquam simillima. Nam neque positi, neque effigie aliquam similitudinem cum origano habet, sed figura habituque. Quibus respondere videtur, quod tenui cauliculo, raris foliis, densis corymbis umbellam effigiantibus, origanum præsentet. Contra Mesue non de umbella, sed de foliis loquitur. Alii malunt, centaurii minoris folia & origani onitis parum admodum inter se facie differre. Et sanè agerati genus reperitur, ejus folia non multum absunt ab origano. Quinimo quibusdam Norbonæ locis, & Tuscaniæ squalidis, sed depressis videas, agerati fruticuli, ejus addidimus figuram, folia multo minora, & tantillum crenata, rigida, dura, pluraque virgulta origanis variisibi fruticantibus, toto habitu non dissimilia. Sed hoc minus cum eupatorio Mesues convenit; nec vulgare ageraton quidam Botanici, pro genuino agnoscunt Mesues eupatorio, quod nulla in agerato similitudo foliorum cum centaurio minore. Centaurii enim minoris folia sunt angusta, effigie rutæ, vel polygani, oblonga, nec, ut Mesues ait, hirsuta aut aspera, sed lævia; nec est in iis viscositas adhærens. Sed respondeo, folia agerato esse oblonga, eaque ratione centaurio esse similia; differre tamen à centaurio, quod sint incisa; & hæc nota Mesuen ea descripsisse: præterea esse ut centaurii modò viridia; quibus notis caret conyza minor, quam illi pro eupatorio Mesues agnoscunt, qui Eupatorium negant esse mentam corymbiferam minorem. Illud enim nomen quondam habuit. Quod aspera esse ejus folia negant; qua ratione id faciant, non video. Ipse tactus docet nonnihil dura & aspera esse; non tamen illam habent asperitatem quam sonchi folia; nec*

hoc scripsit Mesues. Quod de viscositate scribunt, ea licet aliqua, eaque exigua in hujus plantæ foliis reperiantur, non obest tamen quo minus sit eupatorium. Etenim si diligenter ad verba Mesues attendatur, viscida esse non debent. Conyzae folia viscida esse, non eupatorii dixit. Et sunt qui dixerunt, quod eupatorium est herba culicum, in qua, scilicet, conyza viscositas est adherens. Sic verba illa intelligenda sunt. Non enim probat eorum judicium Mesues qui conyzam dicunt eupatorium esse, sed tacitè, ut dixi, carpit illos. Porro planta hæc quam Mesues eupatorium esse dicimus, plures ab una radice mittit virgas, longitudine ut plurimum cubitales, admodum graciles & solidas, sesquiuncialibus longitudine, & semiuncialibus latitudine, foliis per ambitum, ferræ instar, incisus, viribus, aliquo modo asperis, vestitas in summis virgarum furculis. Corymbi ætate sese proferunt, sole leonem occupante, exiguis, luteisque floribus, diu durantibus, pleni, quibus exigua, oblonga & palacea succedunt semina: radice nititur exigua, fibrata, candida, lignosa, durabilis naturæ non absque fibris adhærentibus, quæ gustata pyrethri fervo-

Ageratum Septentrionale & Anglicum.

rem habet, quo salivam proliciat. Coliculi, folia, flores, jucundum spirant & vehementem odorem, menthæ corymbiferæ majori, & tanacetum similem. Saporem eedem partes amarum, & cum acrimonia tenuem habent, cum adstrictione haud obscura, ordinem secundum in caliditate, & siccitate non excedentes. Agerati, sive eupatorii icones tres addidimus, ageratum foliis serratis, sive septentrionaliū, floribus luteis, jam descriptum. Ageratum floribus candidis, quod majus & minus est. Nam quod in Hetruria provenit, multo minus est. Contra, circa Monspelium corymbis longioribus, magisque compactis reperitur. Tertium foliis est non serratis, & proximè cum delineatione Dioscoridis convenire, supra diximus. Vulgare ageratum Itali herbam appellant Iuliam quod mense Julio floreat.

Lego ἀγέρων ἰαπεινός ἐστὶ ἀστυλαίων ἐξ Ἀθηναίων lib. xv. Οἰόθηται δὲ φησὶ τὰς ἀστυλαίων λαμβάνειν δὲ συναγορεύει τὰς ἀστροὺς τὸ ἡλιότροπιον καλούμενον, καὶ τὸ χελιδόνιον. καὶ γὰρ τὸ τὸ ἄμα τῆς χελιδὸν ἀνθῶ. Theophrastus florentina quadam astris consequi scribit, ut heliotropium & chelidonium; ac quidem chelidonium quod sub hirundinum adventum florem parit. Quæ hic desideratur quilibet ex Theophrasto addere potest.

Doctis-

Ageratum floribus candidis.

puta hirundinum, adventum. Antiqua lectio hec est. Οσση δὲ τῆς ἀνθήσεως βλαστάνουσι ἀρχίαν θύρου τοῖς ἀγροῖς; pro qua voce alii, ἀλλοῖς. Hanc si quis sequi mavult, legat τοῖς ἄστροις. Ἄστρον intellige omnes planetas, præcipuè solem, & lunam, etiam stellis coactum signum, uti canicula; ad cujus ortum supra ocimum pallefcere dixit. Solem & stellarum congeriem maximè intelligendam hoc loco exemplum heliotropii & chelidoniæ docebit. Heliotropium cur dicatur, veteres non conveniunt, nomen à sole accepisse fatentur, sed quo modo à sole, hoc opus, hic labor. Ex Theophrasto ἡλιοτρόπιον dici colligitur, quod circa solstitium, vel ipso solstitii die floreat, id est, anni die longissimo cum sol longissimè ab æquinoctiali linea digressus ad ipsam rursus conversionem facit. Hoc enim τροπή significat, Dioscorides ἡλιοτρόπιον vocari ait, quod folia unà cum inclinatione folis circumagantur. Varro lib. I. cap. XLVI. quod solem semper aspiciant folia. Nec minus, inquit, admirandum, quod fit in floribus quos vocant heliotropia, ab eo quod solis ortum mane spectent, & ejus iter ita sequuntur ad occasum, ut ad eum semper spectent. Et hæc etiam Plinii est sententia lib. II. cap. XLI. Miretur hoc, qui non observet quotidiano experimento, herbam unam quæ vocatur heliotropium, abeuntem solem inveniri semper, omnibusque horis cum eo verti, vel nubilo obumbrante. Ea de causa Aucuarium auctor ἡλιόπυον vocari scribit. Idem repetit lib. XVII. cap. XXVII. & lib. XXII. cap. XXI. quem locum mox examinabo. Nicandri opinio in Theriaca cum Dioscoridis convenit.

Ἡ ἐκ ἡελίου τροπῆς ἰσώνυμον ἔρνευ, Ἡ δ' ὑπερμονίδαο παλιρέτιο κελεύθρε, Τεκμαίρει γλαυκῆσιν ἴσοι πετόλοισιν ἑλαίης.

Aur cui summa dedit solis conversio nomen Herba, revertentis prædicere gnara meatus Titanis, glaucarum olea de more comarum.

Ageratum minus Lob.

Hos versus an rectè perceperit Scholiastes in dubium vocari potest. καὶ τῆς σκορπιουγῆς τὴν λεγόμενην ἰσώνυμον τὴν ἡλιοτρόπιον, λευκὰ φύλλα ἔχουσα, ἑλαίας ἰσώνυμον φύλλοις σκορπιουγῆς ἢ ἡ βοτάνη καλεῖται, ἵνα δὴ ἡ ῥίζα αὐτῆς ἰμφηρῆς ἐστὶν τῆς ζῆλα κίνεσθαι, ἀνεκείνη ἔσται. ἵνα δὲ τῆς τῆς κρηνηδύου ἢ δὴ κλάδου αὐτῆς ἀειθαλῆς, λευκὰ φύλλα ἔχουσα ὡς ἡ ἑλαία, εἰς ὕψος ἀνατείεται, ὅμοιοι οἷς τῆς αἰχλοάσου τῆς μολοθύου. αὐτὴ φύεται ἐν ψαφασῶν, γῆν ἢ ὄρεσιν, καὶ κρηνηδύου. ἡλιοτρόπιον δ' ἂν τὸ σφῆρος ἡλιον αἰεὶ σφίρειται, ἀσπερ καὶ ἡ ὕπερμονίδαο σα ἴσον τὸ σφῆρος αὐτῆς φουρὶ ἀνεκείνη τῆς αἰχλοάσου ἵνα δὲ αὐτῆς ἀντιπῆς μετὰ τῆς φύλλου. ἵνα δὲ ἡ ἰσώνυμον πάλιν ἀνατελείται. ἰσώνυμον δὲ τῆς ἡλίου τροπῆς, τὸ ἡλιοτρόπιον λέγει ὅτι ἐστὶν καλεῖται ἂν τὸ σφῆρος τῆς τροπῆς τῆς ἡλίου σφίρειται. ἐν γὰρ τῆς ἡλιοτρόπιου, καὶ αὐτὴ τὰ φύλλα σφίρειται τεκμαίρει ἡ γῆν σφίρειται, φαίνεται, δεικνύει, ἵσον ἴσους πετόλοισιν ἑλαίης, ἵνα δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἑλαία τὰ γλαυκὰ τῆς φύλλου ἀνεκείνη ἐν ἡσπυρῶν σα. τὰ δ' ἰσώνυμον καλεῖται. Hæc fœdis scætant erroribus, quos mox ostendam, ubi Dioscoridem exponere aggrediar. Heliotropium dictum, inquit scholiastes quod semper sese ad solem vertat, eumque sequatur, ut anemone. Mox nomen illud accepisse, quod circa solis mutationem vertatur, quod solstitii die folia ejus circumagantur. Postremum hoc etymon ex mente est Nicandri. Prius ex sententia Varronis, vel alterius auctoris. Et hæc veterum opiniones cur Heliotropium dicatur; quarum maximè probabilis Theophrasti. Sæpius siquidem observavi, florere circa XXI. Junii diem. Conversionem illam observare non potui. Contrahî ad instar securidaces Monspelensium, astragali botici folia, floresque, sole declinante non semel observavi, eadem sole oriente laxari. Recentiores Heliotropium vocatum scribunt herbam cancri, quod ejus flores in caudæ cancri similitudinem inflectantur. Hæc opinio aliis non arridet, quod, ut mox latius, scorpionis cauda vocetur; scorpionis autem cauda & cancri herba quæ astacus dicitur, maximè inter se differant. Alii nomen illud traxisse ajunt, quod efficacissimum sit adversus carcinomata, (Belgæ de hancher vocant) & ulcera gangrænosa. In quibus magno admodum successu eo utuntur Chirurgi. Neutra nominis ratio placet. Nomen accepit quod floreat, vel folia circumagantur cum sol cancrum ingreditur, id est, ipso solstitii die,

Doctissimus Gaza legit, ὅτι δὲ ἡ ἀνθεὶς ἢ βλαστάνουσι ὡς ἀνθῶν ἴσονται τοῖς ἀστροῖς. Hanc si sequamur lectionem, quaerunt Doctissimi quæ sequantur. Dicam, astra & avium,

& hac de causa heliotropium veteres dixerunt. Genera heliotropij Dioscorides duo novit, majus & minus. Sic etiam Plinius lib. 22. cap. 21. *Heliotropij miraculum saepe diximus, cum sole se circumagentis, etiam nubilo die: tantus sideris amor est. Noctu velut desiderio contrahit caeruleum florem.* (atqui vel candidum, vel purpurascens habere scribit. Doctiores de cichorei flore, qui etiam solem semper aspicit, id intelligendum putant. Sed mox recte Plinium scripsisse ostendam.) *Genera ejus duo, tri-coccum & helioscopium* (parvum & magnum Dioscorides) *hoc altius* (magnum ab amplitudine foliorum, non à ramulorum longitudine, doctiores dictum putant, nos ab utraque) *quamquam utrumque semipedalem altitudinem non excedat, ab ima radice ramosum.* De majori prius, mox de minori agam. Majus Dioscorides describit lib. IV. cap. CXCI. *ἡλιοτρόπιον τὸ μέγα, ὃ ἐνίοι ἐκαλοῦσαν σκορπίου-ρον δὲ τὴν κοίτην τὸ ἀνθεῖον ἠήμερον, ἡλιοτρόπιον δὲ δὲ τὴν συμφορῆ-σιν ἐπιδοῦσαι πρὸς φύλλα τῆς ἡλίου κλίσει. ἔχει δὲ τὰ φύλλα ἀκίμα παρὰ τὴν ἡλίου, διασπαστὰ δὲ μελάντιον (vetus λευκότερον) ἢ μελί-ζον. κλωνία δὲ τῆς ῥίζης ὅσον γ' ἢ δ'. καὶ οὐ τῆσιν μετὰ ἀλλοῦσιν ἀπὸ τῆς ἀκίμας ἀνθεῖον λευκόν, ἠλιοτρόπιον, ἐπινομήσει, καὶ τὰ φύ-λλα σκορπίου ἔχει. ῥίζη δὲ ῥιπτή καὶ ἀρρητος, φύλλον δὲ τρυχιστὸν τοῖσις He- liotropium magnum aliqui à floris figura scorpionum appel- lavere: ceteri Heliotropium, quoniam folia sua cum incli- nante sole circumagat. Folia ocimi, habet hirsutiora tamen, nigriora, (vetus codex albidiora) majoraque: ramulos ab ima radice ternos, quaternos, quinosve, compluribus alis concavos: florem in ipsorum cacuminibus, candidum; pur- purascens, qui ad similitudinem caudae scorpionis incur- vatur. Nascitur in asperis. Heliotropium scorpionum vocari ait, quod flos ad instar scorpionis caudae reflexus sit. Et hoc nomen apud Mulo medicos habet. Apfyrtus ca. VIII. καὶ σκορπίουρον βοτάνη τὴν καὶ ἡλιοτρόπιον καλεῖσθαι, & scorpionum herbam, quae & heliotropium vocatur. Nicandri Scholiastes sic dictum scribit, quod radix huic, aculeo animalis hujus, id est scorpionis similis sit. Aristatā enim, ac umbilici Veneris similem esse dixit. Nec radix spicea est aut aristata, nec similis scorpionis aculeo, nec coryledonis ullo modo refert radicem prioris; alterius fortassis refert. Utraque tenuis & fibrosa, sed dura, ac lignosa. Heliotropii, & si aristata, quomodo scorpionis aculeo similis esse potest? Aristae nulla cum aculeo simili- tudo. Alius etiam in verbis Scoliaestae qui hunc superat, error. Dicit, vocari ἰαυόσων, id est, valentem, quod in Aegypto sit, planta spinosa, & ingentem habeat virtu- tem. Scilicet quod si eam quisquam attigerit, statim exarescant folia, quam primum autem reliquerit revi- rescant. Spinosam nemo dixit, nec in Aegypto aliquis nasci scripsit, & quod de virtute ejus refert, nemo me- moriae prodidit. Theophrastus lib. IV. cap. III. hist. circa Memphim Aegypti urbem, plantam quandam spinosam foliis filicis nasci tradit, cui hanc facultatem ex aliorum relatu tribuit; sed heliotropium esse memoriae non pro- didit. Nec heliotropium videtur, quia illa spinosa, haec spinis caret. Mox alios non minores Scholiaestae errores ostendam. Folia, inquit, Dioscorides habere, ocimi, sed majora, hirsutiora, nigriora. In optimo codice scribitur candidiora. Contra Oribasius vulgarem lectionem secu- rus est, sic & Apulejus Major, inquit, nascitur in aspe- ris locis, tenui radice, ex qua ramulos quatuor aut quin- que, atque ab ipsis plurimas furcas emittit; foliis ocimo similibus, paulo majoribus, atque succulentis, nigrio- ribus, & asperis. Contra Nicander oleae comparat, Scholiaestae ramulis, inquit, perpetuo virentibus; foliis al- bis, ad instar oleae, in altum vergentibus, similibus sem- per virentis molothuri. Molothuron quid sit, non ex- ponit Scholiaestae, Helychius ἀλοχρόνιον, & αἰσφιδελόν. Neu- trum folia fert oleae aut ocimi, sed Scholiaestae hac in historia fides adhibenda nulla; plurimos enim commisit errores. Illud falsum, quod scribit ramulis perpetuo virentibus esse. Theophrastus quidem inter perpetui- folia recenset; sed illa non sunt perpetuo caule, saepe etiam nec perpetuo folio; Papaver enim non esse folio perpetuo, constat. Nam ea etiam vocat ἀνιφύλλα Prae- ceptor, quae statim, vel post mensem è semine deciduo nova emittunt folia. Nicander, inquit, oleae com- paravit, quod instar oleae oblongiuscula sunt, rotun- dis longiora, ejusque, aestivo solstitio, folia cum olea vertantur. Reliquam historiam heliotropii examina- bo, dein meam, de ea sententiam exponam. Dioscori- des florem, inquit, habere album purpurascens, si sequamur Saraceni codicem. In aliis enim ἠλιοτρόπιον subsulvum legitur, & sic apud Oribasium scriptum re-*

perio. Lacuna in vetusto suo codice legi refert ἠλιοτρόπιον ἢ ἠλιοτρόπιον. Vulgata placet Saraceno, quia Apulejus de majori scribit Heliotropio, cum flore in sum- mitate tenui, & veluti purpureo atque uncatō, in simi- litudinem caudae scorpionum. Plinius, ut jam dixi, caeruleum hujus florem dixit, nec forte aberravit. Floret, inquit Theophrastus lib. VII. cap. III. & Plinius parti- culatim, & ab imo florere incipit. Dioscorides in asperis nasci scribit, Nicandri Scholiaestae in asperis, montanis, locisq; praeruptis. Plinius verò in pingui cultoque solo, & haec de heliotropio veteres. Recentiores, paucis ex- ceptis, Heliotropium majus vocant, cujus figuram ad- pingi curavimus. Sed haec foliis est albidioribus, non nigrioribus ocimi, nec perpetuifolio planta, uti Theo- phrastus lib. VII. cap. III. Ad postremum dicendum; in Graecia fortè statim, sive primis duobus mensibus no- vam è semine deciduo nasci plantam. Ad alterum; co-

Helotropium majus.

dicem illū antiquissimū in quo Marcellus legi testatur, λευκότερον, aliis codicibus, etiam Oribasii, hoc loco praefendum. Alioquin nihil notius, quam vulgare Helio- tropium foliis ocimi non esse nigrioribus, sed albidio- ribus. Vel dicendum, quod non minus arridet, prima fronte, sive parte superiore conspici albidiora, quod pi- losa & hirsuta; cum revera, dempta illa canitie & hir- sutie subtus nigriora sint. Alterutrum eligendum, aut dicendum, non esse heliotropium veterum; quod non fit verisimile, praesertim cum pulchrè alioquin cum de- lineatione Dioscorides conveniat. Vix verisimile vide- tur utrumque corruptum codicem, Dioscoridis & Ori- basii; maximè cum Apulejus etiam nigriora dicat. Non ineptè Plinii heliotropium, quis dicit scorpionidem Dodonaei tertium, sive, ut vulgo vocant, echium scor- poidem. Cauliculos promit angulosos, hinc inde foliis convestitos raris, virentibus, oblongis, & semidigitum ferè latis, exiguis pilis hirsutis, uti etiam ipsi coliculi; Ramulorum ac cauliculorum fastigia, una cum florum rudimentis instar scorpionis caudae recurvantur, ad in- star vulgaris heliotropii; sensim autem his sese expli- canti-

caulis, particulatim flosculi panduntur, qui primo antequam omnino aperti, purpurascens apparent; mox vero expanso flore caerulei; ex quinque foliolis medio luteo, chamedryos sylvestris fere similes, minores tamen ac dilutiores. Radix fibris constat exiguis. Hoc heliotropii genus circumagi quotidie cum sole, ad instar malva, non semel observari. Floret ab Aprili mense in multam aetatem. Et haec causa cur non sit Theophrasti heliotropium; alioquin omni anni tempore ferme apud Batavos reperitur, duobus ad summum mensibus exceptis. In vineis, arvis inter segetes, in locis herbosis, pratis, juxta profluentes aquas exit, & quo humidior & pinguiore loco, eo amplius ac majus gignitur; quo vero aridior, eo minus, tenerius, ac quoque hirsutius reperitur. Minus recte scorpioidem vocarunt. Etenim scorpioides, teste Dioscoride, nomen accepit quod semen instar caudae scorpionis ferat. Heliotropion scorpiuros dicitur, quod florem animalis istius caudae similem habeat. Non desunt qui calendulam heliotropium esse scribant. Falli eos quo ad etymon plantae hujus haec docent. Calendulae nomen accepit, quod singulis fere calendis floreat, obest etiam quod non particulatim floreat, tum etiam quod flores habeat diluti croci, aut auri purioris colore, denique quod semen quadantenus scorpionis refert caudicula, cum florem hanc effigiem habere auctbr sit Dioscorides. Doctiss. Botanicus Fabius columna hanc clymenum Dioscoridis existimat. Dico Dioscoridis, quia Theophrasti clymenum, ut lib. ix. ostendam, Dioscoridis Galenique periclymenum est. Quorum historiam confundit lib. xxv. cap. vii. Plinius, clymenum idem dictum scribit, ab inventore Clymeno Rege. Rectius κλίμενος dicitur. per τ. δὲ τὴ κλίμενος, quod fructus sive folliculi ad se invicem reclinant, ac quasi incumbant, velut iridis floris folia, postea clymenum per vocarunt, & Regem nomen ei imposuisse finxerunt. Describitur a Dioscoride lib. iv. cap. xiiii. κλίμενος καυλὸν ἀνήσει πεντάγωνον ὀρθῶν τῶν κλάδων. φύλλοι δὲ ὡς τὰ τῶν ὄρνιθων, ἡλικία δὲ ἔχει ἐπὶ τῷ καυλῷ εἰς ἄλλα νεύουσι, ἰσχυρὰ ἔχει καὶ πολυπόδος πλεοναξίας. ἀεὶ δὲ τὸ ὀρθῶν χυλίζεται εἰς ὅλον σὺν τῇ ρίζῃ. ποικί δὲ ὁ χυλὸς ὡς εἰματος ἀνάγωγῃν πεισμένον. καὶ κολικῶδες, καὶ ῥῆν ἰσχυρὸν, σφῶν καὶ ψύχρον. Clymenon caulem profert quadrangulum, seu fabae, folia plantagini similia: folliculos vero habet supra caulem ita dispositos, ut alter in alterum inclinet, velut in iride ac polyporum cirris. Probatissimum est montanum. & fructu toto cum radice succus exprimitur, qui ad sanguinis rejectionem in potu efficax est, itemque ad coeliacorum profluvia, rubentemque fluorem muliebrem: quippe qui adstringat simul ac refrigeret. Calendula caulem fert quandoque πεντάγωνον, nonnunquam πεντάγωνον, rarius ἑξάγωνον, id est, quinque, vel sex angulis constantem, angulosum, & ad fabae figuram nonnihil accedentem. Aliquo modo plantagini folia comparare possunt, licet nervo careant. Nam & glastum plantagini comparatur; nervis tamen caret plantaginis; mollia, succosa, carnosa, tactuque viscida calendulae sunt folia, nec non aliquantulum lanuginosa. Quare alii, leucojo similia dixerunt; nisi quod latiora, longiora, magisque herbacea sint. Flores, ut dixi, promit luteos, saturatos, nonnihil odoratos, croci diluti colorem imitantur. Decidentibus florum foliis fructus, siliqua, aut folliculi sequuntur a singulis floribus numerosi recurvi, inflexi praesegminibus unguium, vel unguiculis avicularum similes, vel curvi, C literam exprimentes, semen intus continentibus oblongum, tenue, ejusdem formae, sed triplo minus, fulvescens, vel ad cinereum vergens. Fructus, sive folliculi ita spectantur compositi in globulos, praesertim ejus plantae, quae flore multiplici & proliferae, ut lili radicem aemulari videantur, squamosis partibus conflata. Nam singulae siliquae omnes concurrere conantur in unum punctum, quare aliae aliis interioribus incumbunt. Ejus vero quae simplici flore folliculi aliter quidem constructi videntur, & compressam capae formam imitantur, nec, ut superiores, similes omnes, sed triplici formae differentia conspiciuntur. Verum singuli in dorso continent idem semen: atque qui interiorem partem globuli occupant, ita in se inflexi sunt, ut fere circulum compleant, suntque omnium minimi: alii vero ipsis incumbentes latiores atque majores sunt, & formam videntur imitari naviculae; reliqui vero exteriores omnibus incumbentes atque longiores, tenuiores sunt secundis, nec, ut

primi, contorti, sed hemicyclum complent: qui siccati parum ab aliis recedunt, ut in pictura visitur. Quare, inquit, in re botanica excellentissimus Fabius Columna, si quis recte considerabit, atque latos folliculos foliis iridis se invicem tangentibus, a quibus, quia arcum

Calendula.

varii coloris conficiunt, nomen accepit, ut Dioscorides refert his verbis ἀὶθὴ ἐπιχρυσῆ ποικίλα, atque longiores alios folliculos, alios exteriores, ab illis parum recedentes, foliis aliis floris iridis in terram recurvis, comparabit; perbelle iridis florem, forma scilicet, siliquas has imitari dicet. Dioscorides vero tantum notat, ut sint ad invicem annuentes, in se scilicet curvati; si vero singulos folliculos consideraveris, singulorum dorsum tuberculis asperum esse conspicias; et exterioribus folliculis longiores pauci, hirsutiores sint; sed qui interiorum locum occupant, omnes tuberculis asperum dorsum habent, quibus acetabula, cirrorum polypi imitari conantur. Quare similitudo refertur ut curvi sint, iridis floris modo; sed similes sint cirris polypi tuberculis, scilicet asperi, similes acetabulis cirrorum polypi. Παικτερός Dioscorides non simpliciter cirros intelligit, sed acetabula, vel rectius acetabulis refertos cirros. Atque hanc esse veram Dioscoridis sententiam, probatur ex textu capitis polypodii; in quo scribitur polypodium ita dictum, quia similem habet radicem cirris polypi acetabulis refertis. Videat lector cap. de polypodio, Hæc calendulam, clymenum Dioscoridis esse satis ostendunt. Sed dicit quis, quæ de viribus sequuntur, contrarium docere videntur. Dioscorides enim ad sanguinis rejectionem efficacem esse scribit. & ad fluorem muliebrem

Calendala prolifera.

compescendam, denique & refrigerare. Adstrictionem habere calendulam recentiores fatentur omnes. Quare adversus sanguinis rejectionem utilem esse, negari non potest. Sed menses ducere & promovere, auctor est Mathiolus; qui illud sexcentis fœminarum exemplis constare asserit. Rectius Adversariorum auctores Pena & Lobelius, qui jus ejus, aut teneras cimas in ovorum luteo acceptas, & in formam placentæ redactas, & manfas, menses nimis fluentes sistere; cunctantes vero impellere compertum esse tradunt. Et multæ satis plantæ sunt quæ menses promovent, eosque nimium fluentes sistunt. Sed climenum Dioscoridis refrigerare, calendulam vero calidam esse dicent, propter amarorem. Qui sapor licet gusta in recentinon percipiatur propter conjunctam humiditatem, in resiccata tamen & arida manifestè percipitur. Ex diversis partibus constare hanc plantam, & nostra est opinio; ac quidem cum recens est, adstringentem & frigidam vincere facultatem, cum exsiccata est, calidam. Sed ex eo concludi non potest calidam esse calendulam, quod amarus in eo reperiatur sapor; in cichoraceis omnibus, etiam recentibus, amarus sapor satis manifestè, intensusque percipitur; quæ tamen omnes Botanici frigida esse statuunt, quod qualitas frigida calorem vincat. Idem in calendula fit, quæ licet gustata saporem ostenderet amarum, & adstringentem, calida propterea dici non posset, etiam si amarus hic sapor excederet, qui nec in viridi, nec in resiccata, nec etiam primo gustu, sed post longam manducationem tandem percipitur; non cum acrimonia, ut quidam fingunt, sed cum manifesta adstrictione. Sed esto excedat; non idcirco calida erit. Sapor enim amarus, maximè sensibilis est, Minima enim quæque amaroris portio, magnam molem, inspidam, dulcem, austeram etiam, & acerbam turbat, & amaram reddit. Exempli gratia in yas aqua, aut aceto plenum, si immittatur tantillum bilis, aut dissolvatur tantillum aloes, constat totum li-

quorem continuo amarescere; nec idcirco calidam hanc aquam, aut acetum quis pronunciat. Quare nego si quæ res amara sit, calidarum partium habere plures, quam frigidarum. Finem ut faciam. Quæ amara sunt & calida, ferè omnia acrimoniam participant, vel multo aromatico odore, & etiam gravi prædita sunt; ea vero in qua neutrum percipitur, in palato vel lingua, frigida & sicca, vel humida magna ex parte sunt. Calendula recens nullam ostendit acrimoniam; exsiccata exiguum quæ vix percipi potest. Quare cum viridis, frigiditatem; sed exsiccata, caliditatem vincere dixi. Et ita se rem habere, sapor ostendit. Sed de facultate calendulæ in notis ad Dioscoridem plura. A vero etiam aberrant qui scorpioidem Clariss. Botanicor. Dodonæi, Lobelii clymenum putant. Caulem enim instar fabæ quadratum sive angulosum non habet; sed tenues ramulos, femipedem aut dodrantem longos; qui subinde vel in latus declinant, vel humi procumbunt, rarò assurgunt, rotundos magis quam quadratos, nullam aut admodum exiguum cum caule fabæ similitudinem habentes. Folia habet oblonga, latiuscula, pauca, bupleuro similia, quæ cum plantaginis comparari non ineptè possunt. Flosculis luteis succedunt hirsuti articularim cohærentes, & instar scorpionum caudæ incurvati fructus, in quibus semen. Ita non esse dispositos hos fructus ut alter in alterum, quasi inclinet, ut in iride & polyporum cirris. Sed articularim terna in se convoluti cohærent. Hanc plantam Botanici pro scorpioide habent, quorum opinioni subscribo, Dioscorides lib. xv. capite ultimo. *Σκορπιόειδὲς βοτάνιον φύλλα ἔχον ὀλίγα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ σκορπίου ἔμφερῆ.* Scorpioides herbula est foliis paucis, & semine caudæ scorpionis effigie. Aliam ab hac diversa plantam scorpioidis effigie ostēdit Mathiolus, quæ coliculos edit satis numerosos, & foliis abundè multis convestitur; quorum quæ circa ramulos terna simul cohærent. Horum tamen medium, reliqua duo magnitudine superat, & rotundo longius est, ad portulacæ accedens, lutei flosculi in fummis virgulis eminens, Subnascuntur articularitè ac tenues filiquæ, fastigio acuminatæ, ac instar scorpionis caudæ recurvatæ, in quibus semen galegæ simile; tenuis & parvula radix. Non satis hanc plantam cum scorpioidis descriptione convenire scribunt, quod non pauca sed plura habeat folia; cum alioquin fructus sive filiqua majorem similitudinem cum scorpionis cauda habet, quam vulgare scorpioides. Nec est telephium, ut docti quidam arbitrantur; florem enim habet luteum, album telephium; crassa folia telephium, hujus crassa dici nequeunt. Sed alibi de telephio agam. Venio ad Heliotropium minus, quod Dioscorides lib. iv. capite penult. his verbis describit, *ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν* (vetus codex addit, *οὐκ ἔστι καὶ σκορπίου ἐν ἰσχυροῦ ἴσχυρῳ ἀπὸ σκορπίου*) *φύεται ἐν πλουσιωτάτοις τόποις, καὶ ἐν τῷ λιμένει, ἔχον φύλλα ὀρθοστάσια τὰ ἀνωκερμύνα, προγυλάτιστα ἢ κερπὸν προγυλάτιστα κεκαυμένον αἰετσορδόνια.* Heliotropium parvum nascitur in palustribus & juxta lacus, foliis antedicto proximis at rotundioribus: semine rotundo, pensilium verrucarum modo dependente. Heliotropium minus, non id est quod repens minus, Adversariorum Auctores vocant, & quibusdam paludosis scrobibus, furculis multis flexilibus, teneris, gracilioribus reptat; folia rotundiora, simplici minorâ quam heliotropii magni, numerosa & simillima; floresque affimiles brevioribus multo glomeratisque; sed minus reflexis caudicellis, nulla serie, jam intra, jam super folia pendulis, ut in heliotropio tricocco, nec per intervalla foliorum singuli totis ramis alternato situ, radicem habet pusillam, simplicem: Hoc, inquam, non est heliotropium minus, quia semen non fert rotundum verrucarum modo dependens. Heliotropiū minus dico, quod vulgo tricoccon vocant. Quod nomen ei imposuit Plinius, & ex Græcis Ætius Terrabibli xv. lib. iiii. cap. xiv. quod grana perpetuo terna, rotunda, sibi invicem cohærentia ferat, vulgo verrucariam, Galli tornesol apud quos, hujus succo lineæ telæ imbuntur, quæ purpurei coloris sunt resiccata; quibus deinde non tantum sapor, intinctus, & secundæ mensæ bellaria, rubente purpureo colore inficiuntur; sed etiam vinum hypocraticū, sive aromaticum, Belgis notissimum. Unico (ut inquit Clusius, qui primus descripsit, & luculenter) assurgit caule pedali ramoso; illius folia superiorum foliis dissimilia, non nihil ad Xanthii, plurimum vero ad solani somniferi folia accedunt, mollia & candiantia; flos pusillus, racematim congestus, luteolus, inutilis. Quippe qui sine semine perit, veluti flos ricini, & quarundam

Heliotropicum minus repens Adversi,

rundam aliarum stirpium, quæ sua semina è floribus non producunt. Ex alarum tamè cavis dependent, ex longis petiolis, sub foliis quasi occultatæ, sine flore enatæ siliquæ triangulæ; quales rithymalorum; sed asperiusculæ, scabræ, nigricantes, in quibus semen cineracei coloris, quod dehiscentibus siliquis exilit: quemadmodum rithymalorum & ricini semina. Hæc capita, sive siliquæ pannis affricatæ, florido viridi colore eos inficiunt, qui temporis momento in cæruleum, eumque elegantem mutatur. Radix inutilis nec vivax, in Salmanticensi agro ur, & Narbonensi Gallia locis in olivetis ac vinetis frequens. Dioscorides tamen juxta, iacus & in palustribus nasci refert. Minus heliotropicum quidam herbam clytiam scribunt, quod in hanc mutata fingatur à Poëtis. Unde hi versus

Herba velut clytia semper petit obvia solem
Sic pia mens Christum quo prece spectat habet.

Χελιδόνιον officinis chelidonia & celidonia dicitur. Nomen accepit quod adventu hirundinum floreant. Dicit quis, si hoc verum; quomodo Theophrastus illud numerat inter ea qui dependent ab astris. Respondeo, hirundines certo quodam flante vento advenire, qui & inde nomen accepit, & solet astrorum vel ortum, vel occasum sequi; qui ipse chelidonia dicitur. Hæc causa, cur antiquam lectionem non omnino rejiciendam existimen. De vento chelidonia Plinius lib. 11. cap. XLV 11. Favonium quidam ad VII calendis Martii, Chelidonium vocant, ab hirundinis visu; nonnulli vero ornithian (hoc Græcum vocabulum) uno & LXX die, post brumam, ab adventu avium, flantem per dies novem. Hac de causa Oppianus lib. 111. ἀλίον χελιδόνι ἰάεινος ζεφύρου ἀπὸ τῆς γαλῆς ὄρνις hirundo verna zephyri prænuntia, aut prima nuntia avis. Dioscorides Chelidonium dici vult, quod adventu hirundinum erumpat, earumque discessu marcescat. Δάκει δὲ ἀνοίμασθαι χελιδόνιον, ἐπιθὴ ἄμα πᾶσι χελιδόνι φαινομένοις ἀναφύεται, ληγόμενος δὲ συμπερικυμῶν. Verisimilior Theophrasti sententia; siquidem chelidonium majus omni anni tempore apud nos reperitur; ipsa etiam media bruma mense Ianuario, Februarioque; florem verò suum profert ab Aprili mense in multam ætatem; minor pullulat adventu quidem hirundinis, eodemque tempore florer, sed mox ubi defloruit, statim marcescit. Theophrasti opinionem sequitur Theocriti Scholiastes Eidyl. 1γ. Φυτὴ ἐστὶν ἐν πλάττιφυλλῶν, μέλαινα ὄσσει χελιδόν, ἢ ἄμα τῆς φαιῆος τῆς χελιδόνι ἀνθεί. Planta est latifolia, nigra ad instar hirundinis (hoc præter veritatem est, ipse Theocritus καὶ ἀνοίει χελιδόνιον. Cæruleum chelidonium) quæ um a præteritis hirundo, floret. Dioscoridis Nicandri Scholiastes probat sententiam τὸ ἵ χελιδόνιον βοτάνη ἐστὶ καὶ φύεται καὶ ἐν κρηθρῶν αἰ χελιδόνις φύονται. Herba est que pullulat cum nascuntur hirundines. Plinius lib. xxv. cap. VI 11. Florent adventu hirundinum, discessu marcescunt. Quod de minori falsissimum. Quippe circa calendis Martii

exit, paulo post floret, Aprili deficere incipit, Majoin-
tegrè perit; post difficile fuerit vel radiculam ejus reperire. Aliam loco citato narrat insuper fabellam; Anima-
lia quoque invenere herbas, imprimisque chelidonium. (sic scribitur) Hac enim hirundines oculis pullosum in nido restituum visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. Prudentius Dioscorides, πῆρις ἡ ἰσθρῆται ἀς ἴαν πῆσι τοφλάδῃ τῶν τῆς χελιδόνι νοσῶν, αἰ μητέρες ἀποφύεσθαι τὴν πόσιν, ἵανται τὴν πῆρῶν αὐτῶ. In antiquissimo codice legit Lacuna πῆρις ἡ ἀποφύεσθαι ὅτι ἴαν τοφλάδῃ πῆσι τῆς χελιδόνι νοσῶν αἰ μητέρες. Sunt qui tradiderint, si quis ex hirundinum pullis excæcatus fuerit, matres admodum herba illius cæcitati mederi, adeoque visum restituere. Vel ut Lacuna scriptum reperit, quidam ante memorant, quod si quis excæcaverit hirundinum pullos, matres. Ex ultima hac lectione Plinius; etiam erutis oculis. Cæterum quod de hirundinum pullis narrat, erutos oculos chelidonia restaurari, fabulam sapit, & falsum esse ex antiquissimis etiam probatur auctoribus, Græcis, Latinisque. Aristoteles lib. VI. Hist. animal. cap. V. Ἡ ἡ χελιδόνις δις νοσῶσιν ἑκάστη τῶν σαρκοφάγων: τῶν ἡ νοσῶν ἀντι, ἰαν ὄστων, τῆς χελιδόνι τῆ ὀμματα ἀνοίτησθαι, γίνονται ὑγίαι, καὶ βλαστῶσιν ὑστερον. Pullosum hirundinis adhuc, recentium oculi, si quis stimulo eos excarrit, resanescunt, & cernendivim postea planè recipiunt. Idem de Generat animal lib. IV. cap. VI. rationem redditur cur resanescant. Τί κῆρσι ἡ ἀπὸ τῆς τοφλά καὶ τῶν ὄστων πῆρις, ὅσσι πελορκεῖσιν αὐτῶν, μὴ σαρμάτων ἔχοντες, καὶ τῶν ὀλιγοκρῶνται, ὅσα μὴ θαψίλῃ προφῆν συκκίπτεται πῆσι πικνοῖς ———— ἐξ ἡ τῆ το τῶν χελιδόνι, ἰαν πῆσι ἰαν ὄστων ἀνοίτησθαι ἀὸματα, πάλιν ὑγείαι, γίνονται ἢ ἀλλ' ἐχρησθῆσθαι φθίεταται. Διὸ ἀποφύονται, καὶ βλαστῶσιν ἰσθρῆται. Aves etiam nonnullæ imperfectos & cæcos pariunt pullos, videlicet quæ cum parvo corpore sint, multos progenerant, uti quæ copiam alimenti parere unâ cum prole non solent ———— quamobrem si quis hirundinum novellarum adhuc oculos præpungat, rursum incolumes reddentur. Cum enim fiunt, non facti jam corrumpuntur, itaque denuo oriuntur, ac pullulant. Celsus lib. & cap. VI. vel hirundinum sanguine inungere. Neque id sine causa fit, cum harum acies extrinsecus læsa, interposito tempore in antiquum statum redeat, celerimeque hirundinis. Unde etiam locus fabulæ factus est, aut per parentes, aut id herba chelidonia restitui, quod per se sanescit. Vulgus credit hirundinum pullos recuperare visum, auxilio parvorum lapillorum. Quippe in hujus avis nidis post obscurationem reperiuntur calculi parvi, lucidi, modò albi, modò rutili, modò etiam varii. Athenæus reprehendit eos, qui chelidonium anemone vocabant, quod Nicander eodem libro de chelidonia & anemone tanquam diversis egit plantis. καὶ τῶν τῶν ἰαν δὴλον γίνεταί, ὅτι ἐστὶν ἰαν τῶ χελιδόνι τῆς ἀνοίτησθαι πῆρις ἢ τῶ τῶν εἶναι φάσιν, &c. Ex his versibus patet ab anemone differre chelidonium, contra sententiam nonnullorum, qui easdem esse plantas censuerunt. Chelidonium majus pœonia dicitur, quod egregiis, magnisque, non secus ac pœonia, polleat viribus. Idem pandionis dicitur radix, à Pandione Rege Atheniensium, cujus filiam Progen in hirundinem versam fabulantur poëtæ. Ovid. lib. VI. Metamorphoseon.

Corpora cecropidum pennis pendere putares,
Pendebant pennis quarum petit altera sylvas.

Id est, Philomela in lusciniam mutata.

Alterea teeta subit, neque adhuc de pectore cadit.
Excessere nota signataque sanguine pluma est.

Id est, Progne in hirundinem mutata. Solent enim hirundines in tectis habitare, habentque sanguinolentam in pectore maculam.

Philomedion chelidonium forte dicitur à phylomela Prognis sorore. Sed tum philomedion scribendū. Othonium ab othonna dictum credibile; utpote othonnam succum chelidonii quidam crediderunt. Recentiores ἰλῦθριον vocarunt. In falsi Democriti physicis, ubi herbas luteo inficientes colores commemorat, hujus fit mentio. Καὶ κρήνη, ἐ κνήνη, ἐ ἰσχυμῆτις αἰθῶ, ἐ ἰλῦθριον, ἐ κρηθρομαγμῆ, ἐ ἀετολοχίαν. Neophytus χελιδόνιον τὸ ἰλῦθριον. Lexicon chymicum χελιδόνια ἐστὶ τὸ ἰλῦθριον. Chymici vulgo cœlidonium vocant; quod ex hac herba quintam quandam essentiam fieri prædicant, non modo ad chymicas metallorum medicationes accommodatam; sed etiam ad trændam hominum sanitatem, morbosque,

profligandos utilem. Hoc ferè modo paratur. Chelidonii herba recens adhuc cum floribus simul & radicibus, pulvis instar contunditur, inditurque ampullæ, & in fimo equino per mensem maceratur. Deinde in balneo humor ad fœcum siccitatem usq; exstillatur; postea fœces hæ conteruntur in pulverem; qui humore paulo ante prolecto, perfunditur; rursusque diebus triginta in fimo maceratur, ut prius. tunc ex cineribus calidius distillatur, separaturque aqua ab oleo: quod chymici veram chelidonii essentiam appellant Ex fœcibus in cinerem redactis, cum aqua sal elicitur. Atque hoc modo tria illa simul principia Paracelsi conficiuntur. Io: Crato Epist. I. lib. II. Hoc modo chelidoniæ essentiam describit. Dum mense Majo, inquit, Chelidonia floret, sub plenunium in locis aridis, tota herba novem librarum pondo colligitur, & huic libra una salis torrefacti apponitur, atque in vitrum distillatorium, capax conjicitur, & per quindecim dies in fimo sepelitur dum putrescat. Deinde vitro alembicij imponitur, atque luto communstur, & primo in balneo distillatur herba cum radicibus. Quod per hanc distillationem extrahitur à Chymistis, aqua appellatur. Idem deinceps vitrum cum herba cineribus imponitur, & liquor qui distillando exprimitur, aer dicitur. Tertio idem vitrum argne, aucto tamen igne, imponitur, & liquor crocei coloris, qui exit, ignis nominatur. Quod in fundo vitri vel ampullæ remanet, terram esse nemo ignorat. Hac de quatuor elementis chymista gloriosi, & tanquam de secreto loquuntur multis ignoro. Asfervant autem quemlibet liquorem seorsim, & ne quid exspiret, cavent. Primi liquoris seu elementis oquei usus

Chelidonium majus.

existimatur, quod intra corpus sumptus, omnes humores corruptos & perniciosos corrigit & educat; præcordia autem maxime adjuvet, & pulmones ab humorum insarctu liberet, ac si pulmo in aliqua parte sit læsus, substantiam pulmonis sanat. 2. Vulnera ab omni corruptione conservet. 3. In omnibus agritudinibus, si per novem dies ex aqua buglosse matutine bibatur, eos vires nature addat, ut morbum superet. 4. Quotidianum usum sanum validumque corpus conservare. Atque hæc de primo elemento isti homines, qui ex fimo aurum captant, & fumos vendunt, prædicant. Pulmonibus hanc aquam conferre fateor. Alterum liquorem aerem, dicunt. Eum usque adeo sanguinem au-

gere consent, ut nisi quis maritus sit, vel crebro sanguinem mittat, ex plenitudine periculum sentiat. Nunquam feci periculum, neque facere velim; experietur qui volet. Ad-dunt hæc; ne debilitari quidem eos, qui isto liquore utuntur. 3. Expurgare melancholiam, & omnem humorem superfluum. 4. In perpetua juventute & vigore homines conservare, atque formæ bonum stabile reddere. O rem præcio dignam. 5. Nervis robur addere, & venarum sanguinem ab omni vitio liberare. 6. Suffusiones & oculorum vitia non modò corrigere, verum planè tollere, si per unum mensem liquor ille singulis diebus oculo imponatur. Itaque & cæcus visum restituere, si se in loco ab omni ventorum flatu & aeris injuria libero contineant. Prodesse visum hanc herbam omnes qui de re herbaria scripserunt, docent, & hirundines visum ex hac herba recipere testantur. Itaque rectè hunc liquorem oculis instillari posse existimo. Tertius liquor seu elementum ignis, ut isti loquuntur, ad ista omnia, de quibus jam antea dictum est, conferre existimant. Addunt autem hoc in paralyssi lingue, & usu sermonis amisso conferre, ac jam animo deficientes spiritum recipere, si cum aliqua cordali aqua, vel cinamoni aqua ori injiciatur. Spiritus exhaustus restituere. Senectutis incommoda, si ex vino quotidie sumatur, non modo tollere, verum etiam è senibus juvenes reddere. Simili modo exhibitum peste infectis præstantissimum remedium esse. Hæbes arcana chymistica. Huc usque Crato.

Chelidonii genera veteres novere duo, majus & minus. Majus Dioscorides lib. II. cap. cccxi. his fere verbis describit. Χελιδόνιον μέγα καλοῦσι ἀνίστη πικρῶν, ἢ καὶ μέγιστον, ἔχον ἰσχυρὰ πικρὰ φύσιν μετὰ. φύσιν ὀσμὴν βαρῆν, καὶ πικρὰ πικρὰ μὲν τὸ πικρὸν καὶ ἀπολαύσει τῆς χροῆσας. καὶ πικρὰ φύλλον ἄνθος ὡς πικρὸν λευκότερον, χυλὸς δὲ κερκείδης, ὄσμιος, δριμύτης, πικρὸς καὶ ἀπολαύσει καὶ δριμύτης. ῥίζα ἀνάσσει μὲν ἰσχυρὰ, καὶ τῶν δὲ πλείονος, κερκείδης τῆς χροῆσας. κερκεὶς δὲ ὡς πικρὰ πικρὰ μέγιστον, λεωτὴς, μετὰ κερκεὶς αἰσίων, ἐν ᾧ σπέρματα μέγιστα μέγιστον. Id est, Chelidonia major caulem profert cubitalem, aut etiam altiore, gracilem, qui quidem adnatos habet ramulos foliis refertos. Sunt autem ea ranunculi foliis similia, at molliora tamen, & aliquantum colore glauco. Flos verò secundum singula folia prodit, uti viola albæ; succus croceus est, acris, mordax, aliquantum subamarus, & graveolens. Radix supernè quidem singularis est, at inferne in multa crocea capillamenta fibratur. Fructus ceu corniculati papaveris, tenuis, longus, conis seu metæ figura, in quo exigua semina, papaveris seminibus majora concluduntur. Plinius loco citato folia pastinacæ erraticæ comparat, ipsamque plantam albicante, inquit, colore. His verbis. Genera ejus duo, major fruticosa caule, folio pastinacæ erraticæ, ipsa altitudine duorum cubitorum, colos albicans, flos luteus. Rectius Dioscorides folia ranunculo comparavit, siquidem folia ex pluribus ambitu crenatis coherent, ranunculi hortensis foliorum æmula; sed tamen majora, teneriora, ac læviora, & ex cæcio seu dilute cæruleo (Ideò καὶ αἰὲν τι χελιδόνιον Theocritus) virefcentia. Pancrates in poemate alba dixit, λευκὸν δὲ χελιδόνιον πίττα Interpres, flavi chelidonii folia; credo quia succus flavus. Sed hoc præter mentem auctoris Græci, qui alba dixit, quod glaucus color ad albedinem vergat; uti salicis, quam poeta glaucam dixit.

Et glaucas salices, castiamque, crocumque rubentem. Recentiores duo hujus chelidonii genera observarunt, figura multum differentia, vulgare, & quod chelidonium quernis, foliis, vel laciniato folio vocant à Clusio, Bauhinoque descriptum. Minus Dioscorides his verbis delineavit. Χελιδόνιον τὸ μικρὸν, εἰ δὲ πικρὸν ἀγροῦν ἐπιλεῖσσαν, ὁσπίδιον ἔστιν ἐν μέσσοις ἀπρητισμίνον (Interp. ferè omnes ἀπρητισμίνον, quorum nos lectionem probamus) ἀπικρῶλον, φύλλοις κισσοειδέσι, ἀπεφρενέσι δὲ ὑψηλοῖς, καὶ μικροτέσι, καὶ πικρῶσι, καὶ ἀπολαύσει ἀπολαύσει, ῥίζα δὲ ἔχει ἐν τῷ ἀντὶ μικρῶν, πολλὰ ὡς πικρὰ σισυμίνια πικρὰ δὲ εἰσὶν ἢ πικρὰς ἀντὶ μετὰ πικρῶν. φύττει δὲ πικρὰ ὕδασι καὶ τέλει αἰσίων. ἔχει δὲ τὴν δριμύτην δριμύτην, πικρὰ πικρῶν ἀνεμῶν ἐλεῖσσαν τὴν ἐπιφάνειαν. Chelidonia minor, quam sylvestre triticum aliqui nuncuparunt (ob radices plures in granorum tritici modum acervatim congestas, officinæ scrophulariam minorem vocant, ab eadem radicum figura, quæ multis quasi tritici granulis, veluti strumis, quæ Græcorum imitatione scrophulæ vocantur, coaluisse videntur. Alii verò sic dictam malunt quod scrophulis imposita medeatur) herbula est pediculis ab radice pendens, sine caule, foliis hederæ figura, sed multo rotundioribus, ac minoribus, mollibus & subpinguibus circumdata. Radices habet

ex eodem callo complures, pusillas, in granorum tritici modum acervatim congestas; quarum tamen tres quatuorve in longitudinem protenduntur. Ceterum juxta aquas palustris que loca nascitur; vim acrem obtinet, & anemones modo summam cutem exulcerat. Plinius loco citato, Minori folia hederæ, rotundiora minus candida, succus croci mordax, semen papaveris. Falsum est minorem succum habere croceum, & falsum est semen papaveris habere. Utrumque de majore Dioscorides. Planta, cujus effigiem

Chelidonium minus.

addendam curavimus, ab omnibus ferè pro vero chelidonio minore habetur; Obstare tamen quidam putant, quod acrimonia minore, quam majus præditum est. Sed hoc fit propter loci cœlique mutationes; ut & arum in Cyrenensi agro vix medicamentosum est, acrimoniæque minimum habet, ut in cibis etiam vel ipsis rapis utilius habeatur: Italicum verò adeò acre est ut tantum ad medicamenta expetatur. Iridè ut lupinus quibusdam in locis amari simus est, aliis verò ferè omni amaritudine caret. Sic capparid quæ ad lybicum mare vel rubrum, teste Dioscoride, nascitur, mirum in modum acris est, adeò ut in ore pustulas excitet, gingivasque osse tenus exedat. Ita chelidonium propter aërem frigidiorum, & humidiorum solum nimio humore scatens, minus acre est in patria nostra; contra in Græcia, propter soli aërisque caliditatem & siccitatem, adeò acre esse ut exurat. Hæc vulgata est responsio; quæ licet non rejicienda, tamen quam addam meliorem esse puto. Experiencia didici; primo gustu in chelidonio vix acre quid apparere; diutius tamen manducatum tanta acrimonia præditum sentiri, ut fauces mordeat & exurat. Quod etiã stillatitia ejus aqua docet, quæ acerrimi & calidissimi saporis est. Sic lignum pauvia, quod moluccense vocant, primo gustu insipidum ab omnibus dicitur; diutius tamen aliquantum manducatum adeò acre fit, ut fauces urat, & perpetuam sitim exitet. Causam in ligno hoc putarem, quod calor hic in profundo situs sit. Experiencia didici, lignum fantalinum decoctum in aqua in vase duplici concluso calidum & acre esse. In chelidonio causam putarem, quod multo humore obtundatur ejus calor, adeò ut vires tam cito exercere suas nequeat. Nugatur ineptique improbus calumniator, qui undique lacerat ac rodit doctissimi, maximique botanici Mathioli scripta, cum amellam Virgilii scribit hoc chelidonii genus esse. Ubi color ejus è purpureo violaceus? ubi floris color varius? Sic enim Poëta,

Aureus ipse, sed in foliis qui plurima circum Funduntur, violæ subluces purpura nigra.

Nec malaco cissus est, uti Germaniæ magnus credidit Botanicus; licet hederaceis conspiciatur foliis; quod viticulis careat, quibus repit hami.

Aeiçou cur dicatur, docet Theophrastus, quod perpetuo, tam æstate, quam hyeme, vireat, nec ullis frigidiorum, aut cœli injuria, quantumvis frigida, emoriatur. Eadem de causa sempervivum dicitur. Plinius lib. xxv. cap. ult. Sed aeiçou utrumque, quoniam viret semper: alii sempervivum. Quod nomen officinæ servarunt. Genera noverunt veteres tria; majus, minus, & tertium, ab utroque facultate viribusque diversum. Majus varia quondam habuit nomina. Plinius loco citato, Aeiçoi duo genera. Majus in fistilibus vasculis feritur, quod alii buphthalmū vocant, alii zoophthalmum, (quod foliis in cacumine aliis in terram convexus, aliis in capite stantibus, ut invicem compacta, suo ambitu cinctuque effigiem oculi imitentur.) Alii stergethrō, quod amatoris conveniat, alii hypogeson, quoniam in subgrundiis ferè nascitur. Sunt qui ambrosiam potius vocant, & qui amerimmon, (quod perpetuo vireat, nec colorem mutet) Itali sedum magnum (Sedum, inquit Festus, alii sedum appellant herbam, quam Opilius Aurelius selurium vocari ait, eamque in tegulis feri, nec quamobrem id fiat indicat.) aut oculum, aut digitellum. Describitur à Dioscoride lib. iv. cap. lxxxix. Αείροι τὸ μέγα ἀνόμαστον ἄψ' ἢ ἀειθαλὲς τῶν φύλων, καυλὸς ἢ ἀνίσσι πηχυσταῖς, ἔ μείζονας, πᾶσι δακτύλις μισθὸς, λιπαρὸς, ἰσθαλὸς, ἐντομαῖς ἰχθυοῖς ἄσπερ τῆ χειρὸς καὶ τῆς μύτης. Φύλλα λιπαρὰ, μίχθος δακτύλις μισθὸς, γλυκασοειδὲς κ' ἢ ἀκροῦ. Ἐ τὴν μὲν κατωτέρω τῶν φύλων ἰσπόμενα, τὴν ἄνω τῆν κεφαλὴν προσεταμείνα ἰσ' ἀλλήλα, κύκλοι ὀφθαλμοειδῆ ἀειροῦ φύλλα. Φύττει ἐν τόποις ὀρεινοῖς, καὶ ὄρεσι τοῖς ἰσίοις δὲ φυτεύουσι αὐτὸ ἐπὶ τῶν ἀκημάτων. Id est, Sedum magnum sempervivum nomen sibi vindicat, quoniam folia semper vireant, Caules edit cubitales, aut etiam altitudinem eam excedentes, crassitudine pollicari, pingues, egregiè virentes, Characteria tithymali modo incisuris distinctos: folia pinguis

Semper vivum majus.

pollicari magnitudine, & extremo cacumine lingua similia, & infima quidem in terram convexa: quæ verò sunt in capite, ita conferta, adductaque invicem, ut orbiculato ambitu effigiem imitentur oculi. Nascitur in locis montosis, & argillofis. Sunt qui & ipsum supra domicilia ferant, A Plinius loco citato his ferè verbis describitur. *Majus aubiti altitudinè excedit crassitudine plus quam pollicari, folia cacumine linguæ similia, carnosia, pinguis, largo succo, latitudine pollicari (Dioscorides, magnitudine, utrumque verum) alia in terram convexa, alia stantia, ut ambitu effigiem imitentur oculi.* Sempervivum magnum, quod legitimum Dioscoridis est, si caulis altitudinem, & foliorum longitudinem spectemus, florentem nunquam vidi. Fuit quandoque ad nos missum, sed perit semper; Diligente enim, ut ait excellentissimus Clusius, cura indiget; siquidem nec hyemis injuriam, nec cælestis cameratæ conclusum aërem patiat. Servavi in vaporario, totamque supervixit hyemem; verum cum Mayo mense, aëri committerem, periit; five id pruina, five aquilone, qui tum continuo flabat, factum sit, asserere nequeo, Describitur à Clusio lib. iv. De plant. Hist. cap. xl. Alterum, cujus effigiem addidimus, apud nos frequens, vulgo *danderbaert* vocatur; quod nonnullis locis rusticorum animos olim invaserit opinio, non ferri fulmine domum, in cujus regulis vireat, hoc cum verbis Dioscoridis postremis perbelle convenit. Folia enim fert radicibus, terræque proxima, pinguis, succi leni plena, crassa, acuminata, densa, & in orbem ad effigiem oculi disposita; uti addita tabella exprimit. Latè, & in amplitudinem sese diffundit, hujusmodi plures proferens orbiculos: non raro etiam tenues emittit fibras, quibus latius serpat, atque novos progignat orbiculos. Assurgit quandoque in medio horum caulis erectus, pedali quandoque majore. Vidi cubitali longitudine, foliis sensim attenuatis communitum, in alas quasdam circa fastigium effusis; circa quas flores obscure purpurascentes ordine digesti, radice nititur fibrosa. Hujus genera nonnulla observavit ante nos Clarissimus Dodonæus, ad quem lectorem mitto. Illud addam; plantam postquam defloruit perire, relictis multis orbiculis, five novis plantis. Minus sempervivum à Dioscoride libro citato cap. sequenti his ferè verbis describitur. *Ἄλειζον τὸ μικρὸν φύεται ἐν ταῖς τοῖς καὶ πέτραις, καὶ ἐν τῶν γῆρας τὰ φέρει ὑποσπείουσιν καυλίαι ἀπὸ μίαις ῥιζῆς τοῦ καυλίου, ἀπὸ τῶν ἄλλων, φυλλοειδῆς (vetus ἐν πηλαιῖς φυλλοειδῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων) ἀπὸ φέρων, λιπαρὴν, μίσην (Catacur. μακρῶν) ὄζειν ἰσ' ἀκρον, ἀνήστ' ἢ καὶ καυλῶν ἐν μέσῳ ἐπιφανῆ μὲν τὸ μέγιστον, ἵσθηται οὐκ ἀδύνατον ἐν τῇ ἀπὸ τῶν ὀριβαλίων) καὶ χλωρῆ, &c. Sempervivum minusculum in parietinis, perennis, & maceris, nec non & scrobibus opacis nascitur: cauliculis ab una radice multis, tenuibus, qui quidem crebris cincti sunt pusillis foliis, usque rotundis, pinguis, exilibus, mucronatis. Promittit à medio caulem; palmum fere altum, umbella floribus tenuibus, & ex luceo pallidis præditum. Idem ferè Plinius loco citato. Quod minus est in muris parietinisque nascitur, & regulis fruticosum à radice, & sursum usque ad cacumen; foliis angustis, mucronatis, succosis, palmum alto caule; radix inutilis. Sedi minoris genera recentiores plura observant. Nos tria ostendimus genera, apud Batavos familiaria. Sed minus teretifolium album, vulgo crassula minor, parva stirps est, plures ferens cauliculos tenues, palmum raro excedentes, in quorum fastigiis, in laxioribus exiguis umbellis, flosculi albi, folia circa cauliculos pauca, parva quidem, sed oblonga, retusa & teretia, tritici granis majora, nucleis è strobulis, & cum pinearum repurgatis aliquanto minoribus, alioquin haud dissimilia, quæ subinde unâ cum cauliculis subrubent. Radix in terræ superficie serpens, fibras tenues deorsum mittit. Secundum sedi genus priori similia habet folia, sed frequentiora, & densius in caule stipata; sed flosculos aureos stellatos, priori minus frequens, humi procumbens & fibris subinde se firmans. Et hoc genus pro secundo sedo Dioscoridis habemus. Tertium palmaris fruticosa planta est, folio exiguo sedi minoris secundo loco descripti rotundiore, flos luteus, radix inutilis, gustanti frigida. Apud Belgas in hortis colitur, frequensque reperitur. Dixi secundum genus proximè accedere ad delineationem Dioscoridis; quam constat Serapionem ἀπὸ τῶν ἰατρῶν ἄρχων ἄρχων legisse. Sic enim ille; Et habet virgam, in medio longam, circa longitudinem palmi, super quam est capitellum, in quo flos est citrinus, subtilis. Vel ἰατρῶν ἄρχων pro ἰατρῶν ἄρχων accepit; & re. Hippocrates lib. i. Prognost. aph. viii. Καὶ τὸ*

Sedum teretifolium.

Sempervivum minus officinarum.

ζῶμα τὸ ἐμπατὸν προσώπῳ χλωρὸν τὴν καὶ μέλαν ἴον, ἐπι-
 λιον, ἢ μαλυβδῶδες. Ad hunc locum Galenus, μετὰ τὸν ἰατρῶν ἄρχων
 ἐπὶ τὸ χλωρὸν; εἰάσασι ἢ ἔστωσιν ὀνομαζέσθαι οἱ πηλαιοὶ, ποτὶ μὲν τὸ
 ἰατρῶν ἄρχων, ἐπὶ τὸν ἄλλο πολλοὺς καὶ μίσην τε καὶ θηλακίνας καὶ ἄλλας
 χλωρῆς. ὁ πρὸ ζῶμα μελανότερον ἴσον ἰερθεῖ, καὶ εἰς ἀρχὴν τὸ με-
 λαινότερον τε ἐπιδιδύσθαι. Moderatio verò ubi ad pallidum
 colorem. Veteres enim assolent ita nominare interdum etiam
 ut vulgus brassicas & laucas χλωρῆς vocant, qui color τῆ-
 670

bro magis nigrescit, & est velut initium quoddam lividi & nigri Locus Hippocratis citatus his verbis apud Celsum lib. II. cap. VI reperitur. Color aut niger, aut perpallidus. Idem Hippocrates luteū five vitellū ovi χλωρόν vocat uti lib. II. περί γυναικ. Πείν υποχλωρόν οἶον ἢ αἶμα. Eodem libro, χαρπύρεται οἶον παρ' ἢ αἶμα χλωρόν ὑπολευκόν. Exurgatur luteum subalbidum, quale ex ovo crudo. Apud Dioscoridem non unus, alterque, locus ubi χλωρόν pallidum, luteumve denotat, uti lib. I. cap. de amomo — De priori illud admonendum, genus quoddam huic simillimum esse, quod colligentes facile fallat; adeo ut mirum profus sit contraria facultate præditum esse, nempe calfaciendi & exulcerandi. Discernitur tamē, quod sit foliis rotundioribus, teretibus, oblongis magisque carnosus, & superne magis retusis, mucronatis, instar vermium, & totis ramis pendulis, nec uti alterum quod refrigerandi facultate præditum est, perenne est, semperque viret. Supra cap. de portulaca diximus, sempervivi tertii caput, capiti de portulaca annexum fuisse, veruntamen ex libro quarto eo translatum, quod ex Oribasio liquet, qui illud subjungit sempervivis, non portulacæ. Titulus hujus capituli, περί αἰζώνων ἴσπερ, pro quo in veteri legitur, περί αἰζώνων λωπυφύλλων; quod admonendum opere pretium putavi. Hoc sedit genus his fere verbis describit Dioscorides Δοκεῖ δὲ εἶναι καὶ τρεῖς εἴδους αἰζώνων, ὁ ἴσπερ ἀνδραχμὴν ἢ γέλαν ἢ πλάφιον ἐκφάσειον, ῥωμαῖοι δὲ ἰλλίκεβρον. ἔχει δὲ αὐτὴ παχύπερα πρὸ φύλλων, ὡς πρὸς τῆς ἀνδραχμῆς ἢ διαστῆα φύλλων ἐν πίπτει. διὰ μὲν ἢ ἔχει ἡριμενικήν, δειμαίαν, ἰλλωπικὴν — Id est, Videtur & tertium esse semper vivi genus, quod aliqui portulacam agrestem aut telephium vocarunt, Romani illecebram, pusillis foliis crassiusculis ad portulacæ similitudinem ac densis. Nasctur in petris. Vis ei ex calfactoria, acris, & exulcerans. Plura in his verbis consideranda; ac primum quidem, quod inquit δοκεῖ videtur. Nam vera non est sempervivi genus, quia contraria pollet facultate calida & exulcerante, cum majus minusve frigida sit temperie. Ad hoc cum Plinius loco citato minus attendit, gravissimum commisit errorem. Huic similis est quam Græci andrachmen agriam vocant, Itali illecebram, pusillis, latioribus foliis, breviori cacumine. Nasctur in petris, & colligitur cibi causa. Omnium harum vis eadem refrigerare & adstringere. Dioscorides, Galenus, cæteri, utrumque sempervivum refrigerandi vim habere scribant. At tertium Dioscorides acre & calidum & exulcerans inquit. Docti viri verba postrema ἡριμενικήν &c. spuria putant, æe inserta. Quare restituant, τὴν πρὸς τὴν φύλλων δύναμιν ἔχει τὴν αὐτὴν τῶν αἰζώνων ῥωμαίων; eo tantum moti argumento, quod Plinius genera omnia refrigerare scribat; Plinium, inquit, omnium primum Dioscoridis textum in suos libros transcripsisse, nemo dubitat; etsi ab ipso nunquam memoretur; eoque tempore incorruptum habuisse existimandum est. Quis, inquam, dubitat, Plinium heterogenera conjungere, homogenea separare. Id multis in locis jam ostendimus. Quid notius quam Plinium clymeni, & periclymeni Historiam confundere. Id fatentur ipsi, qui ex Plinio Dioscoridis hoc caput corrigere conantur. Sempervivum hoc, sive telephium, de quo nobis sermo, calidum esse & acre, ex Hippocrate probatur. Hic lib. de natura muliebri inter acria apposita numerat. ὡς οὖν τὸ δριμύτι αἶμα ἀγρῶν καὶ τρεῖς εἴδους πίντε — ἢ ἢ μαλακτέθεισι ἰθίλωσι χερσὶν αἰσθησίδος ἰμβραδὸς εἰς οἶον — πλάφιον κερπὸν τὸν ἴσπερ ἀπόρον πείων ἀριστίαν. αἰνιμῶν φύλλα τρεῖς εἴδους εἰς ῥάκω, καὶ σμύρνης μικρῶν συμμίσθων, ἢ τὴν αὐτὴν ἀπόρον, ῥηθὶα χαρπύρεται αἶμα. Aposittia acria, sanguinem ducentia, cantharidas quinque — si vero mollioribus uti velint, buprestidas in vinum mitte — Aliud telephi fructū eodem modo preparatur subdito. Aliud anemone folia, trita linteo excipito, & myrrhæ parum admisceto, & eodem modo utitor. Aliud quod sanguinem ducent Lib. de morbis mulierum secundo telephium præscribit adversus suffocationes, jubetque apponi vulvæ, ut discutiantur & retrahantur vapores cor petentes, ἢ ἢ κερπὶα πίντε ὑπο ὑστῆρας ἀναλίσβεται, καὶ πνεῦμα ἔχει — ἢ φιλιστον ὀμῶν ἀριστίαν. ἢ πλάφιον ἢ αἰνιμῶν φύλλα τρεῖς εἴδους εἰς ῥάκω, & σμύρνης μικρῶν συμμίσθων. Aut aparinet similitet subdito, (in glandulam efformato, ac pennæ circumdato) aut telephium, aut anemones folia trita, in linteum indito, & modica myrrhæ admixta apponito. Quæ sanguinem apposita trahunt, & quæ uteri vapores à corde retrahunt calida esse probatione, opus non habet: nimis nota hæc. Telephium verò de quo Hippocrates agit, sempervivum tertium esse, ex Galeno probatur.

Hic in exegefi, περί φλοιῶν εἰδὲ βοτάνης ἢ ὡς εἰς αἰζώνων ἀγρῶν ἢ ἀνδραχμῆν ἢ γέλαν ἢ πλάφιον, ῥωμαῖοι δὲ ἰλλίκεβρον. Omnia hæc Dioscorides de sempervivo tertio. Errant qui corruptum Hefichii codicem putant. Recte scribitur περί φλοιῶν φουτέρι, πρὸς ἢ αἰζώνων ἀγρῶν. Vide cap. XIII. lib. IX. Δασὺν hoc loco densum significare, plures admonuerunt interpretes. Sic apud Theophrastum δασὺ σέλιον lib. IX. cap. IV. & δασεῖα φιλύκη lib. V. hist. cap. IV. Ita Dioscorides περί μογείων folium δασὺ tribuit. Porro Plinius ἀπὸ παχύπερα, legit πλατύπερα. Quam lectionem Lacuna in antiquo quodam invenit codice, Eandem & interpret Oribasii securus est. Πλατύπερα legendum non esse, docet vox φυλλάριον. Quomodo enim foliola possunt esse, si portulacæ sint latiora. Vulgatam itaque sermo lectionem, ac sempervivum tertium dico plantam, cujus imaginem appingendam curavi. vulgo illecebram vocant, Belgæ inter peper. Nonnulli tamen suspicantur plantam hanc non esse sempervivum tertium, quod foliis non sit portulacæ similibus. Sed Dioscorides non dixit, foliis esse portulacæ; verum ad illius crassitiam tantum

Illecebra.

accedere. In locis petrosis, aridis, & in veterum murorum rimis ubique nascitur perpetuoque viret. Non itaque temere inter semperviva refertur. Perperuo virere auctor est Theophrastus. Humilis & exigua herbula est, cauliculis tenuibus ac brevibus, foliis circa hos crassis, frequentibus, pusillis, acuminatis, succi plenis. Flosculis in summo luteis, parvis. Doctiss. botanici pro sempervivo tertio habent cotyledon stellatam, à Camerario aizoon peregrinum dicitur, ac his verbis describitur. Aizoon peregrinum sic appellandum ob folia crassa, & pinguis flores, & semina vulgari aizoon nonnihil similia, quamvis planta sit annua. Eam mense Aprilis accepi foliis prædictam portulacæ, sed in summo crenatis, & qua parte solis radios acceperint, micæ quasi argentæ ostendentibus, ita collocatis, ut oculi formam nonsecus atque vulgare aizoon representarent. Majo mense in foliatum (apud nos Junio) cauliculum palmi altitudine, incurvum, supinum nonnihil, & in paucos ramulos divaricatum excevit, subrubentem: flosculos Junio (apud nos ad finem Junii) proferentem stellatos, nitidos, candicantes, exiguos, (nonnihil quandoque subrubent, etiam punctulis rubris notatos observavi) & quintili capsulas quinque, itidem stellatim conjunctas, minutissimo semine refertas: atque tandem contabuit herba. Rursum verò prodiit ex semine Septembri mense (idem & apud

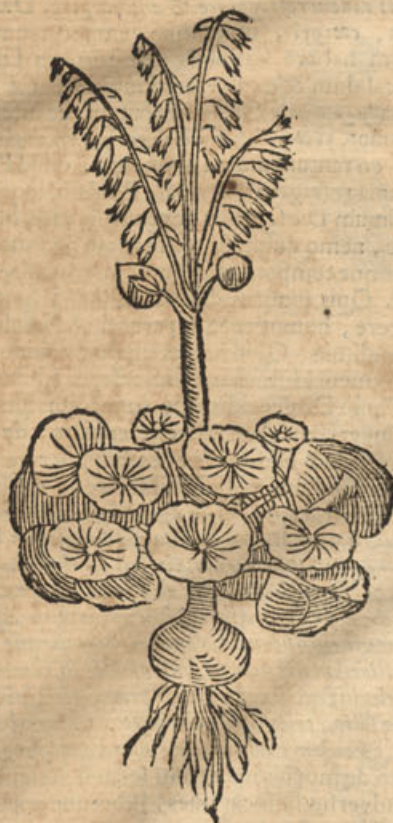
Sempervivum tertium Fabii Columnæ.

cum, id de convexa non, concava parte accipiendum est. Nam veteres umbilicum tantum dixerunt, de figura extuberante, & in rotundo eminente, non de subsidente ac concava. Falluntur ergo Botanici maximi nominis, qui nomen hoc accepisse putant, quod planta hæc folia habeat circumacta in orbem, concavitatem humani umbilici forma leni descensu referentia; nec talem formam cotyledoni tribuit Dioscorides, à quo describitur primum cotyledonis genus his ferè verbis lib. IV. cap. XCII. Κοτυληδών οἱ ἢ σκυνθίλιον (forte σκυνθίλιον vel σκυνθίλιον) οἱ ἢ κυμβάλιον, φύλλον ἔχει ὡς ἀστὴρ δέξιν φαν, ἀστὴρ φέρει, λελαθότως κρύβλον καὶ λιλιον ἢ αὐ μίση βορρῶν, (ὡς μίση βορρῶν) nec legit antiquus codex, nec Oribasius habet) ἐν ᾧ τὸ σπέρμα, ῥίζαν ἢ αἰς ἰλαίαν εὐροζώλην. Cotyledon, aliis scytalion (scutarium, id est, exiguum scutum, cujus formam cotyledonis ostendit folium, uti pictura docet) seu cymbalium (quod concavum instar cymbali sit folium) folio est acetabuli instar orbis lato, atque concavo; ita tamen ut cavum id aciem fugiat. Brevi in medio cauliculo, in quo semen inest, radice olivæ modo rotunda. Plinius lib. XXV. cap. XIII. Cotyledon parvula herba, cauliculo tenero, pusillo, pingui, folio & concavo, ut coxendices, (acetabula Dioscorides, non ineptè comparat Plinius nam inde nomen habet) nascitur in mari Himis, petrosi, & viridis, radice olivæ modo rotunda. Umbilicum primum, esse cujus figuram addidi, nemo in dubium vocavit; viret & viget præcipuè hyeme à cujus sævitia stramineis, sive junceis stragulis defendenda. In initio ætatis, vel sine veris floret, ac semen minutissimum facit; deinde marcescit, radice perenni, quæ nova folia mense Septembri, vel Octobri promit. Sunt hæc longa, carnosa, succulenta, lævia, orbiculata, ambitu nihil aut parum crenata, brevi pediculo, quæ acetabuli figura modicè apparent, & colore virent; aliquando tamen in natali solo purpurascencia. Cauliculum inter

Umbilicus Veneris primus,

apud nos fecit) cum, quod sponte exciderat, frequentes pluvie macerassent, & fovissent soles aliquot calidiores, & Octobri medio, eandem formam & pene magnitudinem consecuta, qua primum acceperam, sed unica pruina acrioris sævitia deleta fuit (binas hyemes tulit apud nos; stramine tamen, sive mattis stramineis munita fuit adversus sævitiam hyemis acrioris, sed antequam muniebam jam gelu per dies aliquot durarat. Tegebam mense Decembri cum gelu incepisset Novembris xxv. vel xxvi. die.) Semen itaque quod collegeram anno sequente veris initio terræ commisi, & intra paucos dies copiose prodiit illa plantula, sed quintili demum flores ostendit. Sapor idem est, qui aizoi, & refrigerandi vi pollet. Neutiquam itaque potest esse sempervivum tertium. Obest etiam quod non sit planta perpetuò virens, sed annua potius, vel quæ inter eas numerari potest, quæ paucò tempore excepto, folio carent. Sed sempervivum Theophrastus semper virere & humidum esse ait. Αἰ, inquit, χλωρόν, quemadmodum & reliqua sempervivi genera. Insuper non est pusillis foliis, sed mediocriter magnis, & portulacæ rotandioribus, majoribusque. Neque verba Dioscoridis de Aristolochia clematitide φύλλοις ὑποσπυροζώλοισ ἀειθαλῶς μικρῶ ἰσχύσι, foliis subrotundis parvo sempervivo similibus, de tertio sunt intelligenda, sed de secundo, cujus folia Dioscorides pusilla, rotunda, pingua inquit. Sed quomodo verba illa Dioscoridis de hac Aristolochia legenda suo loco referemus. Rectius certe qui cotyledonis genus faciunt plantam modò descriptam. Nam proximè ad cotyledonem accedit alteram. Vtriusque historiam hac occasione examinabo. Κοτυληδών dicitur, quod folium habeat instar coxendicis concavum; vulgo umbilicum Veneris vocant. Puto tamè alteram cotyledonem latinis umbilicum Veneris dictâ fuisse, non priorem. Auctuarii tamè auctor contrarium docet, alteram in quâ umbilicum Veneris nominarunt Latini. Græci γῆς ὀμφαλον, quod veluti oculum vel umbilicum densioribus cingeret foliis, ad instar majoris ledi, cujus folia κύκλον ὀμφαλοειδῆ ἀειθαλῶς φασί. Videat lector utriusq; iconem. Quod si Latini priorem cotyledonem vocarunt umbili-

hæc habet dodrantali brevior, in alas subinde divisum, circa quos flosculi exigui, albicantes, aut dilutè admodum pupurei. Tuberosa, exigui instar bulbi, subest radix candida, ex qua fibræ aliquot dependent. Alteram cotyledonem Dioscorides capite sequenti describit. Ἐστὶ ἢ ἔπιπρον εἶδος κοτυληδῶνος, πλατυπέφυτον, ἔχον κῆλυτον ἀπαλάτιον (vetus κλωμα) πικρὰ ἀπὸ τῆν ῥίζαν, οἷον ὀμφαλοειδῆ ἢ αὐ μίση βορρῶν φασί.

φοιτε, αὐτῶν τὸ μέγιστον ἀείζων (Doctiff. Salmafius legit πυνά ἀει τῆ ρίζῃ οἰόντι ὀφθαλμῶν ἐν μέσῳ ἀειζωῶν φοιτε, αὐτῶν τὸ μέγιστον ἀείζων. Sic legisse Plinium fatendum est, etiam Interpretes) τῆ γύσσοφ ὀφθαλμοῦ. καὶ λῖον λιπαρὸν καὶ ἰσ' αὐτῶν ἀειζῶν καὶ ἀειζωῶν. Est porro & alterum Cotyledonis genus latioribus foliis, et si que pinguibus ac ceu lingulas referentibus, densis confertis que circa radicem, & velut oculum in medio constitutentibus, quemadmodum de majore sempervivo dictum est, adstringentis gustus. Cauliculo tenuis, in cujus summo flores sunt & semina Hyperici, radice majuscula. Vfus ejus ad eadem que sempervivi. Plinius loco citato. Est & aliud ejusdem sordidis foliis (ῥυωδῶς, pro λιωδῶς perperam legit) latioribus, densioribus que circa radicem velut oculum cingentibus, asperissimi gustus (pessimè adstringentis, ut φωνῆα dixit Dioscorides) longiore caule, (nec hoc dixit Dioscorides) sed pergracili. Vfus ejus ad eadem que iris acizoi duo genera. Hæc depravata quilibet fatetur. Vir magnæ auctoritatis scribit ac distinguit, usus ad eadem que majoris acizoi duo genera, &c. Proximè ad vulgatam accedit lectioem, si scribamus. Vfus ad eadem, que prioris acizoi duo genera. Eadem facultate qua prior cotyledon pollere, vult Plinius. Planta quæ vulgo pro cotyledone altera ostenditur non videtur convenire cum descriptione Dioscoridis. Augustioribus enim est quam prima foliis, nec ad semper vivi majoris formam accedit, sed ad minoris; nec oculi formam ad radicem ostendunt folia; uti majus sempervivum. Umbilicum alterum dico acizoon petegrinum esse Camerarii, supra scriptum. Foliis est quam vulgaris latioribus, oculi formam non secus ac ἀείζων ostendentibus, densis, quæque lingulas referunt. Etiam flores habet hyperico forma non dissimiles, semenque, ut illud, minutum. Non inventa planta est, quam minorem cotyledonem, sedi folio Adversariorum auctores vocant. (Si non eadem quam Mathiol. & Dodonæus cotyledon, alteram.) Rectè, inquit, sedi folio appellamus; tantopere namque cum

Umbilicus Veneris alter.

fedo quadrat, ut propior ne illi sit quam umbilico, ambigat vulgus, eoque apud gentes nonnullas sedum montanum appellatur; rarior multo superiore, nec nisi quibusdam Alpini Allobrogum & Pedemontii, (Sabadaque astensis valle vocata,) & Mindenis montibus, Avernæ & Germaniæ nobis visa. Majo ac Junio flores albicantes, minoris sempervivi, in caule sesquipalmari plurimum unico, ex radice fibrosa, nigra, tenui, per foliorum quasi centrum eunte, foliorum lingulas ob-

longas, crassiusculas, imitantium, & tantillum ambitu crenatas, albo vel glauco colore, carneque sempervivi minoris gustu. Hanc onobletum scribunt esse Hippocratis, nec plantæ hujus ubi mentionem facit scribunt. Puto eos intelligere locum qui reperitur li. i. de moro, mulierum, ubi adversus profluvia remedia in lana apponenda præscribit; ἢ ἢ μὴ λήγη σθένος, ἢ ἐλῆται τὴν βοτάνην, ἀε γλώσσων ἔσται ἐν εἰρήσῃ πικρῶν ἀποδιέται. Si vero non cesset, suffinum aut blitum herbam, quæ velut lingua est, in lana ad substititium efformata. Eo loco nil aliud divinum Secum quam vulgare blitum, quod bovinam refert linguam, intelligere puto. alium si habeant locum in medium adferant oportet. Hoc tamen fatendum, viris doctis, inter quos non ultimum tenet locum Fœsius, parum integrum videri hunc locum quod exemplaria manu scripta regia legant, ἢ ἢ μὴ ληγίσσιν (quædam etiam λήρσιν) ὀρίβηται τὴν βοτάνην, &c. Calvus vertit, si non cessent, bonibleum herbam lingua similem, cum vellere apponito. His aloes historiam subnectemus. Ad sempervivi genera hæc planta, ob foliorum formam ac substitantiam, non ineptè referri potest. Aloes nomen accipit à sale vel salo, sive mari, cujus afflatu maximè gaudet; vel nomen hoc obtinuisse scribunt, quod falsedinis foris non nihil contineat, ut cæteræ maritimæ. Prius etymon magis aridet. Nonnullis sempervivum marinum vocatur, à crassis foliis, & similitudine quam cum sempervivo habet. Vulgo sempervivum maximum vocant. Ineptum quod Ihdorus scribit. Aloa in India atque Arabia gignitur, arbor odoris suavissimi, ac summi, denique lignum ipsius vice thymiamatum adoleatur altaribus, unde & nomen traxisse videtur. Arabicæ plantæ hujus nomina, vel potius ejus succi, qui scire desideret, Garciam ab Horto adeat. Hic cobar inter alia vocari contendit, & vulgo in codicibus Serapionis malè labor legi, Aloe à Dioscoride lib. i. cap. xxv. his ferè verbis describitur, Ἀλὴ φύλλον ἔχει σκίλλη ὡς ἡσπασίον, παρὸν λιπαρὸν, ὑπόλευον, ἐν τῷ ἀσφιδέῳ (vulg. codic. ἀσφιδίον) Altera magis aridet, tum quod aloes folium neutiquam teres aut rotundum sit, tum quod Oribasius eandem secutus est.) εἰς τὰ πῖσκα κλίμενον. παρ' ἱερῶν δὲ τὸ μέγεθος τῆς φύλλου ἐστὶν ὡς τῆς σκίλλης (Catacur. codex ἀσφιδίον) ἀραιῶς ἔχοντα, κροβαῖα. καυλὸν δὲ ἀνίστην ἀνελακῶς ὁμοίον, ἀνθ' οὗ δὲ λευκόν. καὶ κερπὸν ἀσφιδέου ἰσικῆται. βακρυσομῶ δὲ ὄλη, καὶ ἀσπιδέου ἰσικῆται. ἴσιν δὲ μονόριμῶ ὄσπερ πῖσκαλον ἔχουσι τὸ ρίζαν. γινώσκται, δὲ ἐν τῇ Ἰνδῷ περὶ τῆς λιωδῶς, ἔξ ἧς καὶ τὸ ὄπισθε κρημίσται φύεται δὲ ἐν Ἀσθῆσι καὶ Ἀσίᾳ, ἐν πῖσκα ὡς ἡσπασίον ὄσπερ τῶν ἰσικῆται, ὡς ἐν Ἀνδρῶν καὶ ἰσικῆται εἰς ὄπισθεν, ὡς ἢ ἡσπασίον ἰσικῆται ἐπιπέθει, ἰσικῆται (Ald. λίαν) καὶ τῶν ἰσικῆται. διττὸν δὲ ἴσιν εἶδος τῶν χυλίστικων τὰ ἰσικῆται τῶν ἰσικῆται, ὡς ἢ ἰσικῆται τῆς ἰσικῆται ἰσικῆται τὸ ἢ ἰσικῆται ὄσπερ δὲ τῶν ἰσικῆται (λιωδῶς) Oribasius & Ætius; eadem in veteri codice reperitur lectio) καὶ ἀδλοῦ, καὶ ἀλῆτον, σιλβουον, ὑπόλευον, ἰσικῆται, ἰσικῆται, ἰσικῆται, ἰσικῆται ὄσπερ νομῆται, ἐπιπέθει τῆς ἰσικῆται τῆς ἰσικῆται καὶ ἰσικῆται ὄσπερ (δυσκῆται) ἀπικῆται. διττὸν δὲ αὐτὸν κρημῆται ὄσπερ ἰσικῆται γύσσοφ ἐπιπέθει καὶ ἰσικῆται καὶ τῶν ἰσικῆται ἰσικῆται ἰσικῆται (ἰσικῆται) Catac.) ἰσικῆται (rectè ἰσικῆται) ὑπό τῶν ἰσικῆται. ἰσικῆται ἐν ἰσικῆται ἰσικῆται, Aloë, inquit, folium habet scille similitudine, crassum, pingue, in rotundum, modice latum, retrorsum pandum. Sed utrimque habent folia ex obliquo spinulas raris intervallis prominentes, easque breves, & quasi decurtatas. (Alteram si quis velit sequi lectionem interpretetur, cum Lacuna. Folia ex obliquo utrimque in spinas quasdam retusus longioribus intervallis dispositas desinunt, vel cum Fuchsio, folia utrimque gerunt, ex obliquo aculeos raras, & breves.) Caulem verò profert autherico, id est, asphodelo non dissimilem; storem album & semen ceu hastule regie. Est autem tota odore gravi & gustu amarissima. Vnica verò radice, ceu palo in terram demisso nissur. Plurima in India præpinguisque nascitur; ex qua etiam coactus succus exportatur. Nasctur & in Arabia, Asia, locisque quibusdam maritimis, & insulis, velut in Andro non valde eliciendo succo idonea, sed ad conglutinanda vulnera quam utilis, si trita illinatur. Et hæc Aloes ex Dioscoride descriptio. De succo mox agam. Tradit & Plinius aloes quandam descriptionem, sed breviorē, in qua tamen quædam notanda. Aloë, inquit, lib. xxv i. cap. iv. scilla similitudinem habet, major, & pinguioribus foliis ex obliquo striata (Obscurius Plinius quam Diosc. ex obliquo striatam, inquit, id est, lateribus ex obliquo laciniatis, & veluti striatis cum spinularum eminentiis; alioquin aloes folia neque parte adverfa

Aloë.

aversa sunt striata, neque in canaliculos excavata, ut ipsa comprobatur autopsia) *caulis ejus tener est, rubens medius* (de colore nihil Dioscorides) *non dissimilis antherisco, radice una, ceu palo in terram dimisso, gravi odore, gustu amara* (id de tota planta Dioscorides) *Laudatissima ex India adfertur: Sed nascitur & in Asia. Non tamen ea utuntur nisi ad vulnera recentibus foliis; mirifice enim conglutinat, vel succo: (Dioscorides si trita illinatur, non eliciendo succo utilem scribit) ob id in turbibus cadorum, eam ferunt, ut aizoum majus. Recentiores duo aloes genera ex diversis orbi plagis allata observarunt. Quorum alterum vulgare, alterum Americanum. Vulgaris, uti ad nos adfertur ex Hispania, Italia, Canariæ insulis, aliisque plurimis locis, iconem addidi; Flores nunquam vidi; quare eos apponere non fuit visum, alioquin feliciter in hortis pensilibus, ac in sabuleto depacta, non secus ac suis natalibus adolescit. Hyeme ob gelu in tepido quodam loco suspendenda. Nam in aëre quoque suspensa vivit & incrementa capit. Folia habet aloë scillæ similia, oblonga, lata, lævia, crassa, retroversum repanda, utrinque crenata, aspera, & retusis aliquot spinulis aculeata, lento tenacique succo plena, instar foliorum sempervivi. Caulem ferunt promere duum vel trium cubitorum altitudine, in quo flosculi albicantes; vel ex cæruleo purpurascens, è calycibus oblongis; semen asphodelo simile scribunt. Radix singularis, crassi pali in terram adacti effigie. Alterum aloes genus Americanum vocatur, quod ex America primum delatum est. Hoc Clariss. Carolus Clusius primum descripsit, lib. v. plant. hist. cap. XLVII. Multa, inquit, illi sunt folia humanam longitudinem attingentia, saturatè virentia quidem, sed quibus inspersis videatur cineracei quidpiam coloris, ut in tuliparum quarundam foliis, lævia, circa infimam eadem, trium aut quatuor digitorum transversorum crassitudine, quodammodo carinata, valde lata, mutuo se amplectentia, instar foliorum vulgaris aloës aut asphodeli, sensim in mucronem desinentia; qui nihil aliud est, quam spina, fusca, crassa, unciam cum semissi interdum longa, & adeo firma, ut Americani pro subula uti solerent, & cuspidis ferreæ loco ad sua tela adaptarent. Foliorum latera tenuiora sunt, & spinis ejusdem coloris asperata, sed brevioribus, lata basi præditis & deorsum incurvis, ut in rhamno tertio. Interiore parte fibrosa hæc folia,*

& succi plena, sed non amara. Ex eorum medio caulem enasci intellexi (nullum enim vidi) brachialigrassitudine, & brevioris lanceæ altitudine. Radix crassa, longa, curva, veluti internodiis articulata, è quibus ad latera agnascuntur alternis, alia planta, ut in arundinum nodis gemina seu gemmæ sunt dispositæ. Hactenus Clusius. Crevit hæc planta (ut ad Clarissimum & doctissimum Camerariū scripsit, simplicium indagator acerrimus Josephus de Casabona) anno 1586 in horto instructissimo Ducis Hetruriæ, miræ altitudinis caulem proferens, instar abietis penè contortum, in cacumine ramosum. In extrema ramorum parte congeries fuit referta floribus è luteo virentibus, instar hemerocallidis valentinæ, suaviter odoratis. Ipsa planta excessit altitudinem XII. cubitorum. Talem etiam & altiore se vidisse pater meus testatur Romæ anno 1598. in Cœnobio quodam, at nomen ejus non retulit. De ejus usu mox plura. Vulgarem Dioscorides odore gravem & amarissimam inquit. Quod de odore scribit, id de viridi aloës succo intelligendum est, neutiquam de exsiccatò succo; hunc enim experientia comprobatur odoratum esse. De cujus succi exsiccati odore; five qualis ad nos ex Indiis adfertur, modo dicemus. Sapore, inquit, esse amaro. Hoc quidam negant, quidam asserunt. Alii folia non insigniter amara esse, succumque nondum solibus percoctum, uti brumali tempore, minimè amarum inquit. Quod aliis etiam plantis multo succo obrutis evenire videmus, quæ ignavius multo per initia sapiant, deinde maturitatem adeptæ, expressiorem saporis formam adipiscantur. Et hoc modo verba Dioscoridis explicanda sunt; quamvis & alio modo explicari possunt, uti mox dicemus. In India amaram esse herbam, testatur Garcias lib. I. cap. II. Quod vero negant, inquit, herbam esse amaram, magis mirum, nam sepe degustatam admodum amaram inveni; quæque vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est: extrema folia amaritudine carere mihi videbantur. Verisimile in India amariora folia esse. Ratio est quod succus magis à sole concoquatur, nec ita aquosum humidumque fit, quam apud nos reperitur; & hæc etiam causa, cur æstivo tempore, sapor amarus facilius percipiatur. Ut autem quod dixi, quilibet ratum habeat, exemplis docebo plantas alias etiam esse, in quibus quotidie id observari potest. Lactuca menstrua, id est, tenera & iuculenta, quæ ætatem mensis non excessit, dulcis est, trimestris, florem, semenque promens amara est. Portulaca fatua initio, adulta acida. Idem in aliis observare licet plantis. In Indiis præstantissimam nasci, auctor est Dioscorides. Ad hoc Garcias ab horto, proregis Indiæ Medicus lib. I. cap. II. Quod Dioscorides & Plinius scribunt laudatissimam ex India adferri, alii verò ex Alexandria, aut Arabia, non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primum in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaja & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaque minus male Mesue, qui unum aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (& hodie ex ipsa India in Bataviam, ut his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinam autem à quibusdam præferri hinc factum est, quod superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, dein Basora, Adem, Gida, inde camelis Suez, quæ in extremo maris Erythræi sita est, & inde Alexandriam ad Nilum ostium. Unde veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant, non autem quod in Alexandria fiat aloë. Distat autem Socotora insula à freto maris Erythræi cxxv III. leucis. Quare non mirum, quod modo Arabicam modo Æthiopicam aloën dixerint, siquidem altera parte freti Arabia altera Æthiopia terminatur. Porro succus hic non in quadam Socotoræ urbe tantum extrahitur, sed per totam insulam, ut scribit Garcias, quæ nullis urbibus excolta est, pagosque duntaxat habet cum multis gregibus. Nec in maritimis tantum Indiæ locis planta hæc nascitur, sed etiam in terrestribus. Ex Dioscoridis verbis recentiores colligunt, nostro cœlo, etiam Italico, ob soli cœlique varietatem & defectum, non emittere succum. Quod satis apertè indicare Dioscorides mihi videtur. γὰρ αὐτὸν δὲ ἐν Ἰνδία — εἰς ὀπισθομὸν. Galenus etiam lib. vi. simpl. idem forte scribit Ἀλὸν αὐτὴν ἔχει ἢ πῶς πικρὸν καὶ ἐν πᾶσι τοῖς φυτόις, καὶ ἡ φυτόν ἐστι Σουλοῦ τὴν μετὰ τὴν ὕδατος ἐγγὺς τῆς ἀδριατικῆς τῆς θύρας ἐστὶ. ἀλλὰ μὴν τοῖς ἑσπέραις ἐγγύς τῆς περὶ τὴν αἰθέραιον, αἰς πολλὰς τρεῖς μέρη καὶ ἑξήκοντα.

αλοε, ἢ ἰσὶν ἢ κοιλῆ Συρία, καὶ Ἀραβία πρὸ Βελτίων ἰσθμῶν. αἰσθητὴ ἐστὶ καὶ κατὰ τὴν Ἰνδίαν, ἢ ὅπως ἰσὶν τὸ κραιώμενον οὐ φησὶν. Aloe, hæc herba non admodum apud nos provenit, & quæ nascitur in magna Syria, aquosior est, & facultatis imbecillioris: at tamen usque adeo desiccare potest, ut vulnera glutinet. At in regionibus calidioribus, qualis est Syria cava, & Arabia multo est melior; optima autem Indica, cujus liquor, id est, quod ad nos importatur, cognominatum aloë. Contra Fabius Columna, qui quo modo aloës extrahatur docet, idemque asserit in Italia æque laudabilem succum esse ac in India. His ferè verbis. Succus elicendi occasionem atque modum, à nobis inventum, ac experientia comprobatum, nunc in medium adferemus, ut aloem vulgo cognitam veram esse testificetur: atque etiam ex ea, Socotera illa vulgari officinarum aloë præstantiorem succum elici posse nostro celo (Neapolitano,) magisque respondentem suæ historie facie, viribusque. Dum, ut ceteri dubitarem, an hæc planta, quam omnes aloem facimus, succum emitteret, qui externo aloës dicto medicamento, sive concreto succo similis concrefcere posset (quod omnes nostro celo minime fieri posse censuerunt atque affirmarunt) dissecto quidem plantæ folio, atque radice concisa, nihil succi neque amari, sed mucosum quid, ac potius insipidum gustu inveniebatur. — Domi igitur nostræ, cum plures adessent hujus plantæ in adu summo, soli, imbribusque aperto loco, ut moris est Neapolitanis ædibus: extirpatis aliquibus foliis ac experimentum tentantes, in mentem venit, idem nobis in veræ attractylidis observatione accidisse, sanguineumque succum non ex carne, sed ex venis exire. Quapropter per obliquum folii venas invenire ausi sumus. Sic abrupti recenter ab radice folii succi parum lutei, ex singulis venarum oris exire animadvertimus, atque deinde simul concurrere; guttasque decidere vidimus. — Dein alia atque alia data opera folia è radice extirpavimus, atque certissimum ex nervulis veluti filamentis, sive venis intra folii carnem per longum ductis, detentum luteum succum elici debere comperimus. Supposito deinde lato sigulino vase vitriato, multa supra illud sic ab radice statim avulsa folia appendimus, atque ex illis, spontaneum succum descendere sinebamus, manibus postremo etiam deorsum versus comprimendo folia. Atque quod imis foliorum oris concreverat radendo. Excepto itaque ex pluribus foliis copioso succo, vas illud tribus diebus soli exposuimus, & circumferentia vasis quotidie quod hærebat durius (statim enim quod paucum est concrefcit) cum liquidiore commixto: idque pluries in die fecimus, noctuque reposito vase, concretum postredie succum omnem, atque friabilem effectum habuimus. Et hac ratione aloem in Italia paravit Fabius. Alium Plinius præscribit modum lib. xxvii. cap. iv. Quidam & caulem ante seminis maturitatem includunt succi gratia, aliqui & folia; Invenitur & per se lachryma adhærens. (Hoc fallum scribit Garcias, testis oculatus) Ergo pavimentandum ubi sata sit, censens, ut lachryma non absorbeat. Alio modo Indos, uti auctor Garcias loco citato. Fit, inquit, ex aloës siccatae succo, quæ plurima nascitur in Cambaija, Bengala, aliis multis locis. Negat idem auctor, pavimentum subterni laterculis, ad excipiendum succum. Rationem addit, quod in tota insula non fit tanta polities. Nec, inquit, audiendi qui succum ex superiore parte profluentem, eo qui media, aut infima parte profluat, præstantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, & arena caret, si adhibita diligentia extrahatur. Immo succus ille oportet fit optimus, qui circa radicem colligitur. Ille enim, ut idem Garcias ait, amarissimus; & ideo ex siccatae herbæ succo fieri dixit; quod, dum effluit, simulque humidum tenue ac aqueum expellitur, succus melius concoquatur, ac amarior evadat. Alioquin cur ex siccatae herbæ succo pararetur, non video. Nec planè exficari puto, sed ad tempus in sole locoque calido reponi, usque dum partes crudiores, vel coctæ, vel expulsa. Nunc genera, succique notas examinanda nobis. Genera Dioscorides succi aloës duo, inquit, alterum arenosum, quod purissimè, veluti fex & crassamentum esse videtur; alterum ad jecoris imaginem vergens. Duo etiam Plinius describit; sed miserè labitur, falliturque cum scribit; Fucus qui traderent in India, super Hierosolimam metallicam ejus naturam; sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est aut humidior. Habet hæc Plinius ex Nigro, quem Dioscorides in præfatione lib. 1, reprehendit, quod hu-

jusmodi scripserit nugas. Ο' γὰρ Ἀραβικῆς δακτύλιος εἶναι ἐν αὐτῆς Νίγρῳ, — ἀλοὴν δὲ ἐλεγκτὴν ἐν Ἰνδοῖσι γινώσκουσι, καὶ ἀλλὰ τούτοις οὐκ ἔστιν ἄλλο, ὡς καὶ τῆς ἐπιχρῆστος (codex parisiensis. ἀλῆθαινο) ἐκπληθεύει ψυδὸς, ἀπὲρ ἐστὶ μακροῦ ἐκ αὐτοψίας, ἀλλὰ τῆς ἐκ τῶν ἀραβικῶν ἰσθμῶν, &c. siquidem, Niger, qui inter eos eximius censetur — quin etiam aloem in Iudæa fossilem nasci; atque plurima hisce similia prodit, manifestè falsa. Quæ quidem argumento sunt ea non oculata fide, sed narratione ex auditu ab aliis accepta cognovisse. Hunc, & similes Plinius sequitur, quando à Dioscoridis verbis recedit. Mesues quatuor genera novisse videtur. Cum lib. i. de simpl. cap. i. scribit. Aliud est quod fit in Succutri aliud in Persia, aliud in Armenia, aliud in Arabia (hæc supra Garcias exposuit) & melius ex iis est Succutrinum, post illud Persicum, deinde Armenicum, & deterius est Arabicum. Recentiores genus vile cabalinam vocarunt, quod equis & veterinariis medicandis dicata sit. Alteram, sive pretiosam hepaticam, olim vocarunt, quod hepatis modo coacta sit. Sepalsarii nostri tria ostendunt genera, ac optimum genus aloem lucidam, alteram citrinam, tertiam & vilissimam sordidissimamque hepaticam vocant. Lucidam vocant à splendore, citrinam à colore; quidam illam succotrinam vocant, quasi succo citrina, quod ejus pulvis citrinus sit. Inter has duas aloës ego, ut verum fatear, exiguam aut nullam fere differentiam observare possum, nisi quod magis lucida splendeat. Utraque socotorina dicenda, à solo natali. Nam, ut dictum est, Socotora insula optimam mittit. Maximæ auctoritatis vir, & in litteris exercitatissimus, Sycotinum dicendum contendit. Sycotinum hædie vocamus hoc est, inquit, ad verbum ἡπατιδία vel ἡπατιδία. Nam Græcia infima συκωτῆ, pro jecore dixit, quum antiqua jecur anseris aut porculi cum ficis pasti in deliciis haberet, & sic vocaret, (Galenus lib. de boni & mali succi cibo. cap. 4. ἀσπερα καὶ τὸ ἡπαρ τῶν ὑμῶν, ὅτι καὶ ἰσθμῶν ἰδιώσιν, ὁ καλεῖται συκωτῆ. Itemque sullo hepate, si quando id animal caricis nutriatur, quod propterea sycoton, quasi ficibus nutritum vocant.) ἡπατιδία πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς Πολυλῦ, quæ aliis συκωτῆ inde recentiores συκωτῆ quodlibet jecur appellarunt, & eos imitati Latini ficatum. Quo nomine hodieque jecur in nostro idiotismo nuncupamus. Lexicon vetus, συκωτῆ ἡπατιδία. Cyrilli lexicon λοβὸς ἡπατιδία, ἀνεκὸν συκωτῆς. Ex eo Sycotina aloë, quæ veteribus ἡπατιδία. Errant igitur qui à Socotora insula Indis deducunt, ex qua optima aloë, adfertur. Neutiquam errant, rectè scribunt. Non enim ab infimæ ætatis Græcis hoc nomen aloë accepit; sed ab Arabibus, ad quos ex insula jam dicta deferrebat. Satis clarè hoc Mesues verba citata testantur. Nullus Græcus sycotinae aloës mentionem facit. Barbara vox, barbarum vocabulum. Quod si ex Græcia in Arabiam importaretur aloë, contenderem συκωτῆν legendum; Nunc autem cum certò certius constet, ex Socotora, insula Indis deferri in Arabiam & inde in Græciam & alias regiones, probabile magis est, nomen illud ab Arabibus inditum fuisse. Præterea hepaticam aloem seplasiarii nostri sordidissimam vocant, quæ tamen dicenda foret optima, ut ex notis quas tradit Dioscorides patet. Errant & pharmacopœi cum in compositionibus in quibus ἀλοῆς ἡπατιδία mentio fit, hac vilissimam & sordidissimam utuntur. Videamus quatenus aloem eligendam præcipiant veteres, quamque rejiciendam. Eligito, inquit, pinguem quæ nihil doli senserit, calculorum expertem, nitidam, subfulvam friabilem, jecinoris modo coactam, quæque facile humescat, eximiamque sit amaritudinis; Nigram contra, fracturam contumacem improbatam, & talis est hepatica hodierna officinarum. Plinius loco citato. Erit ergo optima pinguis & nitida, rufi coloris, friabilis, ac jecinoris modo coacta, facile liquefcens. Improbata nigra & dura, hærens quæque, quæ & gustu intelligitur. His aliam notam addit Oribasius apud Ætium, quod fit ἰσθμῶν lib. II. Ἀλοὴν καλὴν τὴν λευκὰν καὶ ἀλῆθιν, λεῖον, ἢ αἰσθητὴν, πικρὴν ὑπόλευκον, καὶ ὑψηλῶν, ἡπατιδία, ῥαδιὸς ὑγρομερῆτην, ἰσθμῶν, ἐπιπικρῆτην τὴν πικρῆν, τὴν δὲ μέλαιναν καὶ πικρὴν σκληρὴν ἀπικρῆν. Aloem elige puram, non lapidosam, laevem (Interpres λαν) valde splendidam, densam, subfulvam, friabilem, hepatis modo coactam (Interp. hepatis colore) facile humescentem. (interpret. Plinius sequitur liquefcentem, non ineptè) odoratam, amaritudinis intense. Nigra vero & valde dura improbatam. Hæc Ætius, aut Oribasius potius verba carpit magnus philosophus. Illud, inquit, ἰσθμῶν de suo inseruit, quod non extat apud Dioscoridem.

nec convenit illi aloes generi, quæ tota est βαρύουμ & virosi odoris, ut idem Dioscorides testatur, sed manifestissimum est, Oribasium confundere τὴν ἰσώδη ἀλὸν cum amara purgante. Video etiam Myrepsum in aliquot compositionibus, quæ aloën odoratam desiderant, pro optima ἀλὸν posuisse ἀλὸν ἠπιώδη, quæ nota est aloes amara, non odorata, ut in nardini unguenti tertia embole, zingiberis Bdellii, Thuris, aloes flavæ, croci, stactes, opobalsami. In Græcis ἀλὸν ἠπιώδες. Stultus est, si quis in nardino conficiendo putat locum habuisse aloen hepaticam, quæ nihil habet aromatici. Immo obefis naribus fit qui igni injectam, vel in pulverem redactam aloën, cum gravitate quadam, suavem emittere odorem non percipit. Atque Dioscorides, inquit idem, totam virosi odoris esse. Pax fit tanto viro, ad verba Dioscoridis non satis attendit. De viridi loquitur planta, non de succo probe parato. Idem aloë contingit quod coriandro. Hoc dum viret, ac in hortis crescit, terribiliter emittit odorem, exsiccatum, suavissime olet. Ita aloës planta virosa est; sed cum succo probe confectus est, odoratus fit, quod experientia comprobatur, & vulgus novit. Quin aloën odoratam esse, testis est gravissimus Avicennas, cum inquit, *Illud quod melius est, est succurrinum, cujus aqua est sicut aqua croci, & odor ejus sicut odor myrrhæ, splendidum, friabile, frangibile, mundum a gypso.* Rectè & optimè myrrhæ comparavit, nec est multum dissimilis odor myrrhæ & aloës; aloes tamen est suavior. Idem Nic: Myrepsus testatur sectione 35. conf. prima. *Additur aloë in compositionibus odoratis, partim odoris causa, maxime quod ventriculum, cerebrum, aliaque viscera roborat, ac venenis resistat.* Ex quibus constat Ætium, aut Oribasium aloën & xyloaloen five agallochum non confundisse, sed aloem catharticaem etiam antiquitus inter aromata locum habuisse. Sed (inquit idē Litterator, & Philosophus) quo magis pro certo habeas, utramque aloen veteres confudisse, ecce tibi Ætium lib. xvi. qui in compositione antidoti Moscatæ, vel Ἀγμάσκου inter alias species aromaticas, quibus illa constat antidotus, ζυλοαλὸν ἠπιώδη vocat, optimæ aloes medicamentariæ notam transferens ad aromaticam. Ἀγρὸν, νάρθηκα κελκίς, σαμύνη, κινναμώμης τμήμα, κροκοφύλλου, κερύων ἀρωματισθέντων, ζυλοαλὸν ἠπιώδες, κασιόνη, κρόκη, ῥίζη ἀνίση, θυμία κιννάμωμης. Hæc si ita scripta sunt in codice Manuscripto; dico codicem hoc loco depravatum, atque legendum ζυλοαλὸν, ἀλὸν ἠπιώδες; omiſſa voce aloes, exscribens culpa. Utrumque enim & agallochum five xylo aloen, & aloen catharticaem, recipit hæc compositio de Moscho, uti ex Mesue, aliisque præstantibus auctoribus probatur. Videatur diamoschi amari descriptio, quæ extat in Weckeri antidotario speciali pag. 748. Nec Suidas utramque confundit, ut addit idem litterator, cum scribit Ἀλὸν εἶδος μυρρίνης, θεωραϊκῆ δὲ καὶ τὴν ἀρωματιστὴν ἀπὸ τῆς ἑρμῆς, ἡρμῆς δὲ καὶ τὴν τριπλῆν. Illud, εἶδος μυρρίνης, ad speciem aromaticam pertinet; quæ sequuntur, propria sunt medicamentaria. Sciat & aloem unguentariam etiam esse. Id ex eo patet, quod corpora quondam aloë & myrrhæ condirentur, ad quæ hæc duo longè præstantissima esse constat. Cadavera enim diutissime à putredine vindicant. De hac aloë intelligenda, cum in Sacra Scriptura dicitur Nicodemum attulisse, μύρρα σμύρνης καὶ ἀλὸν, ὅσα ῥίτσας ἐκέρων, ad unguendum scilicet, & pollinendum corpus Salvatoris nostri. Sequitur enim protinus, ἔλαβον ἐν τῷ σωματι τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἔθηκεν αὐτῷ ὀσθίου ματιὰ ἡ ἀρωματιστὴν, καθὼς ἴδον ἴσιν τοῖς Ἰουδαίοις ἐν Ἰερουσαλὴμ. Certissimum argumentum de aloë cathartica intelligendum, quod Sacra scriptura junxerit aloën & myrrham. Utrumque enim aroma insigniter amarum, utrumque in tenuissimum pulverem redigi potest, utrumque cum gravitate quadam odoratum, utrumque adversus putredinem efficacissimum, nec usque adeo colore, substantiaque diversum. Quæritur an aloë cujus mentio fit in veteri Testamento, sit diversa ab aloë cathartica. Respondent qui in orientalibus linguis sunt versati; uno nomine ambas notari voce aloë, sed quam diversæ eę sunt, eam diversam nominum originem esse. Nam cathartica Syris מלח Æthiopicis ἠῶ dicitur. Unde sine

pertinet, an aloë cathartica aroma spiret, ac ἰσώδης fit. Hoc dixi experientiam testari, & unusquisque verum esse percipiet, ni nares, cerebrumque mucro ac pituita repleta habeat. Finem ut faciam; non nego ἀλὸν quandoque agallochum significare, quandoque aloën catharticaem: sed hoc assero, non peccasse Ætium quod odoratam dixit catharticaem, tum etiam quod in antidotis odoratis addiderit. Si enim myrrham licet odoris causa addere, licet & aloën, utpote flagrantiorē & suaviorē, meis saltem naribus. Illud etiam addo, Græcos antiquiores semper ἀλὸν nomine intelligere catharticaem; recentiores modò catharticaem, modò agallochum. Agallochum intelligit Herophylus Philosophus in libro πῶς ὀφείλει ἀγαθὰ ταῦτα ἀνθρώπου ἐν ἐκείνῃ μηνί, quomodo debeat homo nutrirī quolibet mense. Inter ἰμβάματα ἰντίνετις, recenset aloën. Ἐμβάματα στήνης, ἀλὸν, κύμινον, καὶ ὀρίζαντον. Nemo facile credit, veteres aloë medica, quæ amarissima est, pro intinctu usos esse, & in deliciis habuisse. Videat Lector cap. de agallocho. Optimam aloën, inquit, pinguem; qualis est lucida, & focotorina, sicca hepatica (de vulgari loquor) calculorum expers, & nitida, lucida & focotorina. Contra Hepatica. ἰσώδης inquit. Optimè expreffit hoc Avicennas. Aloës, inquit, est succus congelatus inter rubedinem, & citrinitatem existens. Addit alias notas, quas autopsia in aloë lucida focotorina reperiri testatur. Diversa genera aloes reperiri Garcias negat; sed tantum in eo differre, quod altera aloë purior, altera impurior sit. Quod negligentia adscribit incolarum. Nunc videamus qualem succum in Italia collegerit Fabius Columna. Color, inquit, ex citrino cum concreſcere incipit, rufescit, atque concretus magis nigricat, & obscure, parum rubentem acquirit colorem, concreti sanguinis modo, vel potius hepatis simillimus, translucidus, levis, odore gravi aromatico, sapore amaro admodum ac abhorrendo, & mirum quod manu tantum attritanti odore, atque illius vapore, ut ita dicamus, inficiatur aer, atque gustur amarum reddatur: in pulverem, ut Dioscorides notat, digiti confricatus succus, qui probe fuerit arefactus, ad minimum usque ramentum facile reducitur: & aqua insusa statim liqueſcit, dissolvitur, atque citrino evadit colore, eo quo ante concretionem modo fuit. Scribit Dioscorides, gummi & acatia adulterari: negat hoc Garcias. Nimia enim ejus, inquit, est quantitas: sed quod incolæ negligentiores sint, in auferendis sordibus, quas hic succus secum trahit, alius alio prior videtur; hanc ob causam minus adhibenda fides Dioscoridi lib. III. cap. XXIII. & Plinio lib. XXVII. cap. IV. Qui eam gummi & acatia adulterari scribunt. Cum exigua sit in his regionibus gummi & acatie copia: immo, ut verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepit. Illud vero non negaverim, quin translatum, in aliis regionibus adulterari possit. Nec Dioscorides in India adulterari scripsit. Potuit Memphis, vel Alexandria adulterari; ubi acatie, gummi que copia. Et hæc de aloë. Coronidis vice versum subjungam Nonni. Hic Cap. XIX. vers. CCXVI.

Ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος
 Σμύρναν ἀγνὴν ἴσουςαν ἑρυθροῖο δὲ κήπου
 Ἰνδωφῆς ἀλὸν δονακτροφῆς ἔρην ἀρώρης.

Venit autem & Nicodemus
 Myrrham ferens odoratam, rubri etiam horti
 Indica aloes germen terræ in arundine nutritum.

Quæritur cur δονακτροφῆς dixerit? Vir doctus vult Poëtam exprimere voluisse ἑρυθροῖον καὶ κήπον Dionysii, (de quo suo loco) eumque pro calamo aromatico accepisse. Quin & aloën, indicam aromaticam eandem cum calamo indico aromatico facere. Nam δονακτροφῆς ἔρην, est δοναξ vel κήλαμος, nec aliter potest accipi. Accedit quod agallochum, quod aloes recentiores vocant, Indis calambac, & calambus dicitur. Hæc viri docti est opinio; Sed δονακτροφῆς dixit Poëta; quod caulem, seu potius truncum ferat in Indiis aloë, ad instar arundinis. Qualis unus & alter in porticu horti Academici Lugduni Batavorum servantur. Δονακτροφῆς itaque dixit, quod colligi ex hoc truncum aloën putavit, uti myrrha & thus ex truncis colliguntur; cum tamen aloë ex foliorum colligatur succo.

Addam

Addam aloes montrosæ Avioni ab hinc centum annis natae, historiam, ex curis, posterioribus Caroli Clusii. Hæc aloë ad hunc usque annum caulem emiserat, caulis ex ea oriri cœpit sexto nonas Maij, quæ dies sanctæ cruci colendæ erat dicata, 1599. Hæc intra 45 dies, crevit ad triginta duos palmos, a medio ferè hujus caulis ad summum usque ramulos emisit 29 perinde formatos ac brachia candelabrorum quæ illuminationis causa in aulis magnatum suspenduntur, origine recti, tandem sursum recurvi. In quorum fastigio summo valgi enati sunt plurimi, hastulæ regię valgis non abfimiles. Quibus suprema parte hærebant flores crocei, floribusque rosarum capillamentis inhaerentium non dispares. Hoc observavit. Nonnus, vel à quopiam qui viderat, audieratve, accepit.

Lotus auctore Theophrasto æquivocum nomen est, formisque plurimis constat. Hujus vocis explicanda est ἡμενουμία. Lotus est arbor, cujus multæ species sunt, de quibus libro quarto egimus. Lotus etiam est Ægyptia; de qua eodem libro plura ex antiquorum sententia, nonnihil etiam ex recentiorum inventione diximus. Est & lotus herba, de qua hoc capite nobis agendum erit. Cytisus etiam loti nomen habet, cujus ideam ac formam supra enarravimus. Loti hæc tria genera his versiculis Tzetzes histor. chiliade vi complectitur.

Λωτὸν ἔτι ἀγρίαν μὲν καλεῖσσι τὴν βοτανήν,
καὶ δένδρον ἢ καθέστηκε, Διοδοροῦ ὡς γράφει
Ἐν τόποις τοῖς γαδερῶν τε, καὶ τοῖς τοῖς Αἰγυπτίαις,
Ποιῶν καρπὸν ὡς κύαμον, ἐξ ἧς ποιῶσιν ἄρτους,
Μέμνηται ἔτι Ἡρόδοτος ἕπερ λωτὸν νῦν ἐφην
Τινὲς λωτὸν τὸ λέγουσι, τὴν καλαμῶδες νεύω.
Lotum ἔστι ἀγρίαν vocant herbam,
Et arbor quedam fuit, ut Diodorus scribit,
Et loci Gadirensium, ἔστι loci Ægypti,
Faciens fructum ut fabam, ex quo faciunt panes.
Meminit ἔτι Herodotus quem lotum nunc dixi,
Quidam autem lotum dicunt quippiã cannosum in Nilo.

Lotum arborem & lotum Ægyptiam confundere videtur. Videat lector quæ supra dicta sunt. Lotus herba alia est fativa, alia est sylvestris, & tertia est quæ melilotus dicitur. Loti nomen accepit à voluptate, ab antiquo verbo λῶ, quod significat ἡλιω, ἰπιθυμῶ, βλίπω. Volo, exopto, desidero, video. Plinius lib. xxii. cap. xxi. Lotum qui arborem tantum esse, vel Homero auctore argui possunt. Is enim inter herbas subnascentes Deorum voluptati, lotum primam nominavit. Nam de Jove & Junone loquens Homerus, ait Iliad. ἔ

Τοῖσι δ' ἔσπεδον χθονὸς ἀπὸ Φύεν νεοθηλέα ποίην
Λωτὸν θ' ἐροῦντα, ἰδὲ κρόκον ἢ δ' ὑάκινθον.
Quos subter terra divum procreavit novam herbam
Lotumque rosicidam, crocum, ἔστι hyacinthum.

Videmus inter flores quos Homerus facit subnascentes voluptati Deorum, primum obtinere locum lotum, eamque rosicidam vocare, Alibi μελιθήρα vocat, ubi equi ἰερίπτιοι μελιθήρα λωτῶν, equi comedunt mellea dulcedine lotū. Quo nomine, inquit Maximus Tyrius, Homerus alicubi demonstrat voluptatem. Lotus quoque principem locum obtinet inter eas herbas, quas Apollinis & Musarum prata gignunt. Hinc apud Homerum metaphoricè hoc vocabulo deliciae verborum sæpe significantur, & scientiæ oracula, nec non eruditi sermonis venustas. φιλόσοφοι μὲν τὴν γνώμην, τὸς δὲ λόγους ἐτέτυες μέτρον, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ τι βέλτερον ἄσπευ μέτρον τὴν Ἀπόλλωνος λαμάνης ἐρυσσιν. ἀφ' οὗ δὲ ἡμεῖς μὲν ἄπαισις ποιητοῦς λωτῶν, οἷον τίνα τὴν φανόν ἡερόν τὴν ἰαυτὴν ψυχὴν ἀπεείραται. Philosophus quidem mente, at sermones non hos tantum, verum etiam quicquid vult eorum quibus abundante prata Apollinis ἔστι musarum, à quibus descripta omnis disciplina loto veluti verna aliqua corona suum animum excoluit. Quin etiam lotus tanto fuit in honore & deliciis, ut crediderit antiquitas hortum fieri floridum, si loto pratrata, & in aquam conjecta totus conspergatur. Geoponicæ auctor lib. xii. cap. vi. εὐδαλῆς ἔστι καὶ πᾶσι εἰ λωτὸν ἡψύας καὶ ἰμβραλὸν εἰς ὕδωρ καταπύραται: Floridus fiet hortus, si loto tusa, ἔστι in aquam conjecta eum resperferis. Coronariam etiam esse plantam ex Theocriti Eidylii observari potest.

Πράται τοῖς σάφρον λατῶ χαμαὶ αὐξυμένοιο
Πλέξαδ' σπικρὸν καὶ θήσμερον ἐς πλάταιων.

Prima tibi coronam ex humi nascente loto
Necentes in umbrosa suspendimus platano.

Et de his quidem satis. Loti fativæ historiam Dioscorides ita prætermisit, ut vix unam alteramve notam ex illo colligere possimus. Hæc lib. iv. cap. cxvii. de loto habet. Λωτὸς ἢ μερῶ, οἱ καὶ τριφύλλου, φύεται ἐν ὄρεσσι, ὅς ἡχοιδοῖς καὶ μινεῖς μίσι, ἀργεῖα τριφύλλια καὶ λωπυμάτια καὶ πᾶσι ἰπποκοτῶν τε τῶν χόρδων ἀποκαθαίρει. Lotus fativa quam alii qui trifolium vocant, nascitur in hortis. Expressus ex ea succus, addito melle argema, nubeculas, albugines, cæteraque vitia caliginem oculis offendentia, discutit. Theophrastus lotum inter ea numerat, quæ caule, non radice sunt foliata, id est, quæ in caule folia habent, nec humi sparsa sunt. Idem etiam eodem lib. vii. partim primo, partim altero à fatione anno provenire auctor est, & lib. ix. inter aromata numerat. Hæc si de loto fativa intelligi debent, aliquas notas habemus. Ut autem quæ lotus fativa sit, sciamus, necesse erit subjungere sylvestris & meliloti historiam. Variant enim in hoc Botanici. alii vulgare melilotum pro veterum, alii pro sylvestri loto, alii pro urbana habent. Et sic quæ ab aliis urbana, ab aliis sylvestris dicitur, & contra. Sylvestrem loton his verbis lib. iv. cap. cxii. describit Dioscorides; λωτὸς ἀγρίος, ὅς ἐστι λίβυον καλεῖσσι, φύεται ἐν πολλοῖς ἐν λίβυῳ, καὶ λὸν φέρων διπληρῶν, ἢ καὶ μείζονα μερῶ καὶ ἰσοῦς παλαιῶ. φύεται ἡμεῖς τριφύλλου, πᾶσι ἐν κρητικαῖς τοῖς γαιμαῖσι (magnæ autoritatis historici, & litterator legit λωτὸν τὸν τριφύλλου, putatque Dioscoridem λωτὸν τριφύλλου appellare trifolium pratense, ac vulgare. Atqui Dioscorides varia quidem trifolii nomina recenset, lotum tamen vocari non scribit. Vox λωτὸν superflua est. Apud Oribasium enim legitur, φύλλα οὐσια τριφύλλου τῶν κρητικῶν, ἔστι. Sic medicam trifolio comparat pratensi lib. 2. cap. cxvii. inquit; μὲν δὲ φουδρὴ τριφύλλου τῶν κρητικῶν, dum recenset eum, trifolio in pratensi nascenti similis est) ἀργεῖα ἰοικὸς πηλιδι, μερῶ τῶν παλαιῶ, φαρμακῶδες ἐν τῇ γαστρί, ἔστι. Sylvestris lotus quam alii libyon appellant, plurima in Libya nascitur, caule cubitali, aut etiam majore, alii multis, foliis trifoliis pratensis (vulgatam si sequamur lectionem, loti trifolii pratensis. Sanè trifolium pratense dictum esse, ex Hesichio probatur, cum inquit, λωτὸς καὶ διπλοῦν, καὶ πᾶσι καλεῖσσι ἢ ἐν τοῖς λίβυσι φουδρῶν. lotus ἔστι arbor, ἔστι herba, sed peculiariter quod in pratensi nascitur. Oribasius tamen λωτὸν non legit. Ruellius etiam codicem secutus est, in quo lotus non habetur) semine fenigræci, ac minore multo, gustu medicato, ἔστι. Meliloton lib. iii. cap. xlviii. describit Dioscorides. μελίλωτος καλεῖσσι ὁ ἄγριος, καὶ ὁ ἐν χυρῶν, καὶ ὁ ἐν χαλκιδόνι γαιμαῖσι, καὶ ἰσοῦς καὶ ἀπὸ τῆς φύσης καὶ ἐν χαμαῖσι καὶ ἐν Νύλαις καὶ ἰσοῦς καὶ ἀπὸ τῆς φύσης καὶ ἐν ἰουδαίᾳ διαμῖν ἢ ἰχθυοπικρῶν, ἔστι. Melilotus laudatissima quæ in Attica, Cyrico, ἔστι Chalcedone nascitur, quæ quidem croco similis odorataque est. Nascitur ἔτι in Campania circa nolam, in luteum colorem vergens, ἔστι odore infirmo. Vim habet adstringendi. Describit & Serapio meliloton cap. xviii. sed luculentius quam Dioscorides. Achilel melich, id est, corona regia, Isaac eben amram, alkjelmelich, est herba quæ habet folia rotunda, viridia ἔστι ramuli ejus sunt subtiles multum, ἔστι folia rara ἔστι fructus habens vaginas subtiles, rotundas, sicut virge puerorum parvulorum, ἔστι sunt in iis grana pauca, glauci coloris, rotunda, minoræ granis sinapis, ἔστι quod ex eo administratur sunt illæ vaginæ, cum eo quod in iis ex granis. Dioscorides; ἔστι ex meliloto, habens colorem croci, boni odoris, ἔστι ex eo quod asfimitatur fenigræco. Duo meliloti genera ab illo describi, verba ejus satis indicant. Primum croco simile, odoratumque. Alterum odore imbecillo, sed hæc à solo æthereque differentia. Alterum enim in Campano, alterum in Attico agro provenit. Atticum melilotum Serapio inquit colore esse croci, Plinius verò odore. Verus mergo Plinio favet. Addit enim ὁ σμῦ. Serapioni Oribasius cum ἔσπευ καὶ ἰσοῦς inquit. De meliloto hæc Plinius lib. xxi. cap. ix. Meliloton (in neutro genere, Græci & alii fœminino) quod sartulam campanam vocamus. Est enim in Campania Italiae laudatissima, Græci in Sunio, mox Calcidica ἔστι Cretica ubicunque verò asperis ἔστι Sylvestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitas indicio est nomen servitæ, quod occupavit. Odor ejus croco vicinus est, ἔστι flos, ipsa cana, placet maxime foliis brevissimis atque pinguisimis. Idem ca. xi. Melilotos ubique nascitur, laudatissima tamē in Attica. Ubicumque verò recens nec candidans, ἔστι croco quam simillima, quamquam in Italia odoratior ἔστι candida. Multa hic sunt notanda, ac primum quod ait optima in

Campania, mox laudatissimam in Attica. Quod conciliari facile posset. Nempe, duobus illis locis optimam esse in Græciæ Attico agro; in Italiæ Campano: sed quod Campanam Attico præfert excusari non potest. Quomodo in Campano optima, *ἄτων·κτ'·τὴν·ἰουδαίαν*, inquit Dioscorides. An legit Plinius *ἰουδαίαν κτ'·τὴν·ἰουδαίαν* an verò *καὶ·ἰουδαίαν*. *φύεται δὲ καὶ ἐν·καμπανίᾳ·ἀπὸ·ἰουδαίων·μηλίτων*, Vulgatam lectionem defendit Oribasius. Verisimile, Plinium ad Anagnostes verba non satis attendisse, vel propter & oscitanter hunc Dioscoridis locum legisse. Atqui hic primus error. Alter quod odori adscribat, quod colori adscribendum erat. Quæ enim illa tautologia, odore croci, & oderatum esse? Quasi crocus non satis *ἰουδαίος* *Κροκίτων* de colore, non odore dicitur. Idem etiam Plinius pro *κυζικίαν* legit *Συνίον*. Vulgata lectio Oribasii auctoritate munitur. Cyzicus, sive cyzicum insula est in Propontide, duobus pontibus iuncta continenti, habens urbem ejusdem nominis; mœnibus, arce, & turribus marmoreis. Cyzicum Bithyniæ civitas nobilis. Synium Atticæ promontorium est, ut scribit Plinius lib. IV. cap. VII. Verisimilior vulgata lectio. Nam Dioscoridis verba satis indicant illum loqui de regione, aut urbe diversa ab Attica. Mox Calchidicam & Creticam præstantissimam inquit; post eam nempe, quæ in Synio nascitur. Codices vulgati habent *καλκήδιον*. Optimus & vetustissimus liber (uti Claudius Salmastius scribit) habet *καλκήδιον*, pro *καλκήδιον*. Oribasius *καλκήδιον* Carthagine. Urbs notissima. Utra lectio sequenda lectoris relinquo iudicio. De Cretica meliloto nihil Dioscorides, nihil Oribasius. Non dubium est, quin & illic laudabilis. Cur odoratiora sint quæ sicis asperisve locis proveniant, docet Theophrastus lib. IV. cap. XXI. de causis. Coronas ex meliloto factas antiquitus ait. De his Cratinus apud Athenæum lib. XV. Deipn. *Ὁ δὲ γαστέριον κύνηλας ἔχει καὶ τὰυτὰ ἐπιθεῖται, ἀπὸ τῆς καμπανίας ἐρχεται τὸ μελίλωτον τὸ δὲ αἰεὶ φέρει μελίλωτον, ἵνα δὲ σὲ, ὅρα ἔξωθεν ἢ δὴ γαστριμύρον, ἔσ. Tu verò Cynulce, exple ventrem, deinde nobis explana quidnam sit, quod de meliloto dixit Cratinus, his verbis τὰ αἰεὶ φέρει, I. ut interpres, semper muniente caput meliloto stipatur. Nam quandoquidem ἔξωθεν temulentum te jam video. Ad hunc locum respondet Hieronymus Mercurialis, αἰεὶ φέρει vocasse melilorum, quod coronis ad sedandum ebrietatis fervorem institutis melilorum miram præstabat operam; quandoquidem in tertio ejusdem Athenæi libro legitur. *Ὁ πὲρ μελίλων τῶν σφραγίστων πικρὸν ἰουδαίος, καὶ καὶ σῶν ἄρα ἰουδαίωται τοι*. Qui igitur apud Cratinum semper custodem melilorum dixit, nil aliud, mea quidem sententia, significare nobis voluit, nisi quod ejus herbæ potestate semper ab ebrietate custodiretur. Sed hanc opinionem refutat vir in literis exercitissimus, his ferè verbis. *Hunc μελίλωτον Cratinus αἰεὶ φέρει ἐπιθετικῶς dixit; non quod ab ebrietate caput custodiret, ut perperam arguitur Mercurialis, qui cum meliloto Ægyptio confundit; sed quod semper viridis maneat. Hesichius αἰεὶ φέρει, αἰεὶ ἀφαινοῖ. Sic ἔμφερεις Xenophonti non qui aliam servat ἔσ custodit, sed munitus ἔσ tectus manet. Et huic sententiæ favet Theophrastus lib. VI. de causis cap. XXI. ὁ δὲ μελίλωτος καὶ αἰεὶ ἰουδαίος ἔσ ἰουδαίος ἀφαινοῖ. Melilotus ad multum tempus odorata permanet. Potior tamen mihi Mercurialis videtur sententia. Constat enim ex Plutarchi, Athenæi, aliorumque historia, veteres coronis maximè usos, vel ut sese punirent adversus ebrietatem, vel ut caput à vini vaporibus acrioribus defenderent, vel ut eosdem ad cerebrum delatos discuterent. Ad primum non parvam operam præstat melilotus. Pollet enim adstringendi & reprimendi vi. Et hanc mentem convivorum esse apud Athenæum puto. Sequitur enim, *ἐπεὶ δὲ τοσούτων λεχθέντων μηδὲν ἀπακρίσται κελίω αὐτὸν κτ'· τὰ αἰεὶ φέρει· διδόμενος χυδαίοις σφραγίστων σφραγίστων ἔσ τῶν συμπεδίου, ἔσ. Quoniam verò nihil respondet, tot verbis provocatus, exigi convivio illum jubeo, tumultuaria corona τῆ χυδαίᾳ cinctum. Et certè non Mercurialis, sed Athenæus loti Ægyptii & meliloti historiam confudit. Quæ enim de coronis inquit, ea de meliloto, cætera de loto Ægyptii intelligi debent; quod rectè percepit Mercurialis. Alia in verbis Plinii majoris ponderis examinanda sunt. Meliloti folia brevissima ac pinguisima esse ait. Addit Serapio rotunda & viridia esse. Talia sane aspectu non sunt injucunda. Rectè itaque Plinius Dioscorides foliis ligustici comparat lib. III. cap. LVIII. *αἰεὶ δὲ (καυδαίος) φύλλα ἰουδαίᾳ τοῖς τῶ μελίλωτος ἀφαινοῖ δὲ καὶ ἰουδαίᾳ. Circa quem, folia sunt meliloti, at teneriora, ἔσ oderata. Et hac de causa dubito, an Arabum & Græcorum****

melilotus eadem sit. Et sane botanici multi dubitant; nec sine ratione. Nam Græci flores, Serapio fructus usum haberè scribit. Præterea Serapio folia esse inquit viridia, Plinius herbam ipsam canam. *μηλίτων*, Plinius odoratissimam & optimam habere melilotum, inquit, quæ de colore, vel, ut ante, odore croco sit simillima. In Italia tamen odoratorem esse candidam, hoc est τὴν μηλίτων. Quod est præter mentem Dioscoridis; cui color *μηλίτων* est luteus, à malorum colore; croceo dilutior. Croceus enim magis rutilus est, & acutior. Porro notandum in antiquissimo codice reperiri, *μηλίτων* pro *μηλίτων*, id est, *σαινιγρæο* odore vel colore similem esse. Et hanc lectionem secutus est Serapio. Vulgata tamen magis arridet. Nempe dilutiore colore esse quæ in agro Campano nascitur, intensiore quæ in Attico. Videamus an ad recentiorum cognitionem pervenerit melilotus. Vulgaris melilotus, sive qua officinæ passim pro meliloto utuntur, quam trifolium equinum, & caballinum vocant, quod ab equis in pabulo avidissime expetatur, an sit Serapionis, in dubium vocari potest. Folia enim non sunt parva, nec viridia, sed trifolio aut *σαινιγρæο* similia, candidiora, per oras lentè ac minutè fibriata; cuius tamen iconem addidimus, per circumferentiam foliis non est crenatis, alioquin vulgato similis; nec fructus fert, sive vaginas subtiles, rotundas, ad instar virgæ pueri, in quibus grana glauci coloris, rotunda, granis sinapi minora. Verum semen fert, in exiguis latiusculis filiquis, parvum, colore pallidum. Flore hoc genus meliloti est luteo, quandoque albo. Cum Græcorum meliloto non male huic convenit; folia enim cum ligustici foliis non ineptè comparari possunt; nisi quod teneriora sunt. Flores sunt lutei, alibi albi, alibi delute lutei, & pro loco-

Melilotus Vulgaris.

rum diversitate magis, minusve odorati. Virides dum sunt, odore sunt infirmo, plenius reficcati odoratissimi; quam odoris bonitatem & intensionem ad multos servant annos. Quod Theophrastus de meliloto observavit lib. 6. de caul. plant. cap. XXI. & XXI. Facultates etiam quas Græci adscribunt habet. Sed de iis in notis ad Dioscoridem. Interea legat lector, quæ Dodonæus de hujus facultatibus recenset. Cum Serapii descriptione melius quam cum Græcorum convenit Syriaca melilotus ab Adversariorum autoribus descripta. Fructu copiosius, ramosisque cauliculis hinc inde deflexis, cubitum altis, geniculis crebribus distinctis; unde emicant folia

folia in pediculis terna loti, melilotique communis, minus acuta, nec multum serrata; (sunt etiam minora multo, & aliquo modo incana) flores lutei, pallidi, stipati certa serie & modo, ut in securidaca aut astragalo, in summo vaginulae hamatae; in latiori basi in mucronem ad unicum exeunt, rostri pistacii non disparem, (siliquae tamen rotundae, vel teretes dici possunt) semen fœnigræci compressius, (rotundum Sefapio) exilius, odore meliloti Germanicæ vel Gallicæ; sed multo fragrantiore, etiam in decennium perdurante (vel ut in Belgica editione legitur, in decimum quintum annum.) Sata Patavii, quasi foli nativi oblita, non nihil corniculis minus falcatis, lunatis, & ignavio odore degenerat. Dodonæus trifolium corniculatum alterum vocat, fatereturque maximam cum descriptione Serapionis habere similitudinem. Aliam plantam meliloti Serapionis nomine ostendit Alpinus lib. 11. de plant. exoticis; cuius figuram tabella addita ostendit. Nobis, inquit, *itidem ex Cretico semine, meliloti nomine accepto, nata planta trifoliacea, quæ à radice gracili, longa, tenui, lignosa, in aliquot radículas divisa, fert cauliculos longos, graciles, foliis viridibus, trifoliis corniculati Cretici similibus; sed in longius porrectis, vestitis, terra stratos, ac veluti luxuriantes; in quorum summitatibus bini fiunt flores lutei: trifolio falcato, magnitudine & figura similes, odorati; à quibus bini corniculi recti succedunt flavescetes, semina parva, minuta, rotunda, flava continentia, gustu primo subdulces, mox cum modico calore modicè adstringentes.* Utra rectius cum descriptione conveniat, iudicio lectoris relinquam. Alpini semina minus glauca; Lobelii ac Penæ minus rotunda. Neutram Græcorum esse melilotum probatur, quod folia ligustico non satis sunt similia, tum quod virides suaviter spirent: Theophrastus verò exsiccatam melilotum odoratam, viridem inodoram esse scribat. Qui mentam Græcam, sive corymbiferam melilotum Græcorum esse statuunt, multum à vero aberrant. Nam à ligustico folium hujus, longè diversum (imperatoriam non esse ligusticum, ut illi statuunt, ipsa autopsia satis docet) Deinde cum viret, odorata est, nec dum exsiccatur intenditur odor, sed remittit; nec crocum spirat, id est, suaveolens admodum, sed cum quadam gravitate naribus, saltem meis, non valdè grata. Gesnerus urbanam lotum putavit, trifolium esse quod in pratis nascitur, & alibi provenit; eo motu argumento, quod Dioscorides trifolium vocari scripsit. Fortassis etiam quod Homerus ab equis libenter vesci, memoriz

prodidit. Errare virum magnum probatur; quod à Dioscoride loto sylvestri folia pratensis trifolii tribuantur. Nam si Dioscoridi fuisset lotus sativa trifolium pratense, in pratis eam, non in hortis nasci tradidisset; atque satis fuisset, lotum sylvestrem sativæ similem reddere, omissa trifolii pratensis mentione. Nec caule constat foliato, uti Theophrastus hoc lib. VII. cap. XII. docet. Inter ea quæ humi sperfa folia habent, rectius numerari debet.

Porro magni Botanici lotum sativam credunt esse melilotum vulgare, jam à nobis descriptam, ac pro sylvestri loto habent herbam, septem temporum dictam, quod septies in die, dum viret & crescit, odorem mutare credatur; quem amisisse & denuo recepisse singulo die arbitrantur. Unde & Batavis *seven getijden kruyt* dicitur. Alii contra hanc pro sativa loto ostendunt; quam opinionem probabiliorē puto. Hæc enim in hortis seriò colitur; quamquam in Bohemia & aliis locis in pratis nasci scribant. Mulierculæ nostrates balsamum vocant, vel quod vulneribus medendis efficacissima sit planta, vel quod eximii odoris sit, gummi elemnium redolentis. Lotus sylvestris, sive Libyon quæ sit, me ignorare fateor, exspectabo donec quis ex Libya miserit.

Hæc de loto sint dicta. Unum addo, nos *ἀντι μελιος* *ἀντι*, quod interpretantur mel frugum, (quomodo punicum appellasse Dioclem medicum testatur Plinius lib. XXII. cap. XXV) legere *μελιωτον*, vel *μελιδης*, & interpretari de loto sativa. Sed prius magis arridet, quod melilotos inter loti genera recenseri debeat, cum à quibusdam quasi non pertineret ad loti historiam, inter alias plantas recensetur. Deinde quod ob odoris suavitatem, tum etiam saporem in re cibaria, non ultimum mereatur locum; quamvis nunc in usu medicamentorio tantum recipiatur, ac ab equis, non hominibus expectatur. Accedit quod non eadem desideret loca. Nam & humidis, & siccis, frigidis, & calidis, scabris, arenosis, pinguis æquè provenit. Nonnulla, inquit; quamvis generibus sint paucioribus, tamen non minus discriminis fortiri ait, ac inter ea solanum numerat, de quo libro nono agam. Ac ita finem huic libro septimo impono. Faxit deus Opt. Max. ut reliquos ad sui nominis gloriam, animæ nostræ salutem, proximi nostri commodum feliciter & cum laude absolvamus. Ita precor in nomine Domini nostri Salvatoris Jesu Christi, cui laus & gloria in æternum summa.

THEOPHRASTI DE HISTORIA PLANTARUM

LIBER OCTAVUS.

Κ Ε Φ . Α .

C A P . I .

De frumento, & frumentaceis. Esseque frumenti tria genera. Sementis vero duo tempora. Quae mature serere, quae sero oporteat. De tertio serendi tempore. Quoto quaque die à satu erumpant.

Εστὶ μὲν ἐν τῶν ἄλλων τῶν πωδῶν, ἰκανῶς εἰρηδῶ. πρὶ δὲ σίτου καὶ τῶν σιτωδῶν λέγωμεν ὁμοίως τοῖς πρὶ πρόρον. τὸ γὰρ κατέλοιπον λέω τῶν πωδῶν. δύο δὲ αὐτῆς γένη τὰ μέγιστα τυγχάνει. τὰ μὲν γὰρ σιτώδη, οἷον πυροί, κριθαί,

πίφαί, ζεαί, καὶ ἄλλα τὰ ὁμοίω πυροῦ, ἢ ὁμοίω κριθῶν. τὰ δὲ, χεδροπαί. οἷον, κύαμος, ἐρέβινθος, πικός, ἢ ὅλας τὰ ὄσπρια προσευμενόμενα. τρίτην δὲ πρὸς αὐτὰ, κέγχρο, ἔλυμα, σήσυμον, καὶ ἀπλῶς τὰ ἐν τοῖς θερμοῖς δρόποις ἀνώριμα κεινῆ προσσηγορία. ἐστὶ δὲ ἡ μὲν γένεσις αὐτῶν, μία ἢ ἀπλή. φύεται γὰρ δὸτὸ ἀπέρματ, εἰὰ μὴ πικρῶν καὶ ὀλίγων δὸτὸ τῆς ῥίζης. ὡραὶ δὲ τῆς ἀπορίας τῶν πλείων δύο. πρῶτη ἢ κῆ μάλισσα, ἢ πρὶ Πλάδων δύσιν. ἢ ἢ Ἡσιόδῳ ἢ ἢ ἢ λῆθης, Ἐσχεδὸν οἱ πλείοσι διὸ καὶ καλεῖσιν πικρῶν ἀπορίας. ἄλλη δὲ δὲ χρομῆ τῆς ἡρ μετὰ τὰς θεορίας τῆς χειμῶν. ἢ τῶν αὐτῶν δὲ ἐκατέρω. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν φιλεῖ πρῶτὴ σπρέιδται τὰ δὲ, ὄψι. Διὰ τὸ μὴ διυάδαι φέρειν τῆς χειμῶνας. τὰ δὲ πρὸς ἀμφοτέρω τὰς ὡρας ἢ κακῶς ἔχει Ἐ πρὸς χειμῶνα, ἢ πρὸς ἑαρ. πρῶτος πορὶ μὲν ἐν ἐστὶ, πυρός, κριθῆ, ἢ τῆτων ἢ κριθῆ πρῶτος πορῶν. ἐπὶ ἢ ζεαί, πίφαί, ὄλυρα, ἢ εἰ πᾶσι ὁμοίω πυροῦ ἀπαιτῶν γὰρ σχεδὸν ὁ αὐτὸς χρόνος τῆς σπρέιδ. τῶν δὲ γὰρ χεδροπαῶν μάλισσα, ὡς

† Κύαμος
λαθροῦ
σπρέιδται
τῶν γὰρ.

† τριμῶν
Scal.

* Ὡς δὲ δια-
μῖνα ΑΙ.

† Μίλιον.

εἰπεῖν, † κύαμος, ἢ κέγχρος. τῶν γὰρ διὰ πλὴν ἀδένειαν προσλαβείν τῆ ῥίζωσφ βέλε) ἢ χημῶν. πρῶτὸ σπορον ἢ ἢ ἢ ἢ δὸτὸ τ᾽ ἄλλω γὰρ φασὶ δαίν κῆ βάλειν ὄλυσ. ὄψι πορῶ ἢ τῆτων αὐτῶν ὄσα Διὰ φέρει πῆς γένεσιν. οἷον πυρῶν πῆ γένος ἢ κριθῶν, ὁ καλεῖσιν τριμῶν, Διὰ τὸ ἐν πορῶ τῶ πλείωσφ, ἢ τῆ χεδροπαῶν τὰ τῶν δὲ φακός, ἀφάκη, πικός, ἐν ἀμφοτέρωσφ ἢ τῆ ὡρας, τῆ χεδροπαῶν κατὰ περ ὄροσφ ἐρέβινθῶσφ οἱ ἢ ἢ τῆ κύαμην ὄψι σπείρσιν, εἰὰ ὕστερῶσφ τῆ πρῶτων δρόπων ἀπλῶς ἢ πρῶτος πορῶσφ τὰ μὲν, δίσχυν * ὡς διυάδαι φέρειν ὄσφ χειμῶνας. τὰ δὲ δι ἀδένειας, ὄπως προσλάβωσφ τῆ εὐδίας πλὴν ἀυξήσιν. δύο μὲν ἐν αὐτῶ. τρίτη ἢ τῆ θερμῶν, λέω εἰπιδρ, ἢ ἢ κέγχρο (σπείρε) ἢ τῆ μέλιον, ἢ σήσυμον. ἐπὶ δὲ ἐρύσιμον, ἢ ὄρμινον. χρόνοι μὲν ἐν ἐκαστῶν ἢ πικρῶσφ ἢ τὰ μὲν θάπρον, τὰ δὲ βραδύπερον. ἢ κριθῆ μὲν ἢ πυρός, ἐβδομαθία μάλισσα πρῶτῆ ἢ ἢ κριθῆ μάλλον. τὰ δὲ ὄσπρια πικρῶσφ, ἢ πικρῶσφ, ὡς πλὴν

Atis de caeteris herbaceis diximus. Nunc de † frumento, u-
niversisque frumentaceis agamus, modo quo superiora tradidimus. Hoc enim reliquum in herbaceis generibus est. Frumenti prima & maxima genera sunt duo. Sunt enim alia Frumentacea, ut triticum, hordeum, tipha, † semen, & reliqua quae tritici hordeive specimen quodammodo gerant. Alia * chedropa appellata: ut faba, cicer, pisum: atque in totum, quae legumina vocitare solemus. Adde tertium genus, † milium, sesamum: & ad summam, quae in aestivis sementibus communi careant appellacione. Horum omnium generatio simplex, & una est. Quippe proveniunt semine tantum omnia, nisi quid † rarerer parcèque radice profiliat. Sementis autem duo plurimum tempora notantur. Sed primum atque potissimum, quod circa Vergiliarum occasum accipitur, quod Hesiodus & maxima ferè pars auctorum secuta est; quamobrè tempus id * per excellentiam satum appellarunt. Secundum quod vere incipit post brumam. Sed non eisdem datur utrunque. Alia enim maturè feri desiderant, alia serò, quod hyemen nequeant tolerare. Sunt tamen quae satis feliciter tempus utrunque ferunt, hyemem scilicet, atque ver. Maturè ferunt, triticum, hordeum, quod etiam maturius feritur. Item † semen, tipha, siligo, † & si quid aliud tritico sit simile. His etenim omnibus idem penè tempus serendi statuitur. * Ex leguminibus verò faba & milium (ut ita loquar) maximè maturè feri exposcunt. Hæ enim suæ debilitatis gratia, radicacionem hyemi anticipare desiderant. Lupinum quoque maturè feritur: post aream enim serendum protinus censent. Sera illorum satio est, quæ in genere discrepant; ut tritici genus quoddam & † ordei, quod trimestre appellant. Quoniam per tantum temporis perfici possit. Et in leguminum genere lens, aphaca, pisum. Tempori utrique dantur ex leguminibus ervum, cicer. Sunt, & qui etiam fabam sero audeant serere, si minus primis satibus expediri potuerint. Simplici tamen ratione dicendum, alia sui roboris causa feri maturius postcere; ut quæ hyemem tolerare facile possunt. Alia ob debilitatem idem requirere, ut clementia temporis incrementum assumere queant. Igitur tempora duo illa in primis notantur. Tertium vero additur quod aestivis attributum retulimus, quo milium feritur, & panicum & sesamum, item † trionum, geminalisque. Hæc serendi tempora singulis statuuntur. Erumpit autem aliud celerius, aliud tardius. Hordeum atque triticum

† Frugibus.

† Zea.

* Cerealia ex quibus panis non fit.

† Milium, panicum, sesamum, milium sesamum.

† Zea.

* Sementis.

† Zea.

† Olyza, Latiniis arinca dicta.

* Ex leguminibus vero faba & cicerula mature ferenda; hæc enim propter imbecillitatem radicacione hyemem anticipare desiderant.

† Hordei.

† Erysimum & horminum.

κυάμων' κύαμ' δὲ καὶ τῶν σιτωδῶν ἐν πλείοσιν.
 ἐνιαχὲς ἢ καὶ πεντεκαδεκατηΰ. ὅπερ ἢ καὶ εἰκοσὴ.
 Δυσφύεσται γὰρ τὸ πᾶν αὐτῶν. ἐὰν ἢ δὴ ἔσπαρῆν-
 τ' ἢ Πιπυλέον ὕδωρ Ἰππυρένηται, καὶ παρτελώε. εἰ ἢ
 τ' ἐν τοῖς ἐαρινοῖς χρόνοις ἡαῖτον ἢ ἐκφυσις Διὰ πλῆ-
 ῶραν, σκεπτεόν. καὶ ἢ τὰς ἀναβλαστῆς, καὶ τὰς Διὰ-
 φύσις ταύτας ὡς ἴπυ τ' πᾶν Διὰ λαβεῖν. ἐνίοτε γὰρ
 ἐνιαχὲς καὶ ἐν ἐλάτῃσιν ἡμέραις, καθάπερ ἐν Αἰγύπτῳ.
 τριτῶν γὰρ Φησι καὶ τεταρτῶν ἀνατέλλειν. παρ' ἄλ-
 λοις ἢ, ἐν πλείοσι τ' εἰρημύων. ὅπερ καὶ ἄλλογον,
 ὅταν καὶ χώρεα ἔσῃ Διὰ Φέρη, καὶ περὶ αἰτῆρον ἢ
 ὀψιμαίπρον δρόσῃ. Ἐπὶ Ἰππυρένηται * εἰ ὁμοίως
 τυγχάνη. ἢ ἡδὲ γὰρ ματῆ, καὶ κέ Φη, καὶ ἴδ' κρείττω
 ἀέρι, ταχὺ καὶ ραδίως ἀναδίδωσιν ἢ ἡ γλίγρεα καὶ
 βαρῆα, βαρδέως. ἢ δὲ πῖς τ' ὅπως ἀνχυμωδές τερα
 † βαρδέως. ἐπὶ ἢ αὐ χερμῶνες Ἰππυρένηται καὶ ἀνχ-
 μῶι, καὶ εὐδία, καὶ πάλιν ὕδατι. Ἐγὰρ ἐν τῆτοις πλῆ-
 ῶσιν ἀλλάτῃσιν ὡσώτως ἢ καὶ ἐὰν ἢ ἡ ὡς περὶ οὐρα-
 σμείνη, καὶ ὡσον ἔχουσι τυγχάνη. Ἐὰν μὴ δὲ τῶν.
 ἐπεὶ ἔσῃ τ' πρώτιστον εἰκατα ἔσῃ σπορεῖν, αἰ-
 χῶρεα Διὰ Φέρουσιν ἐνίοτε ἢ καὶ πῆ. Ἐλλάδα πᾶν-
 τα πρώτιστον εἰώθασι Διὰ ψυχρότητα τ' χώρεας.
 ὡσπερ οἱ Φωκεῖς, ὡσῶς αὐ οἱ χερμῶνες μὴ νήπια κα-
 ταλαμβαίωσι.

Al. Bas.
 αἰνόμενα Scal.
 † ἰουκράπυ
 Ald.
 † βαρδέως
 Scal.

cum die plurimum septimo, sed magis hordeum fe-
 stinat. Legumina quarto die, aut quinto proveniunt,
 fabis exceptis. Faba enim intra dies plures etiam
 quam frumentacea exit. Quibusdam enim in locis
 vel in die quintodecimo, alias etiam vigesimo. Hæc
 enim difficillime omnium provenit, & si hac semi-
 nata, imber frequens successerit, proventu omnino
 difficilis reddetur. Si hæc verò tempore verno se-
 rantur, an celerius proveniant cogitandum. Proven-
 tus autem exortulque dictos quatenus summam
 dici poterunt, ita fieri putandum. Nonnunquam
 enim, & quibusdam in locis vel intra pauciores dies
 confici possunt. Sicut in Ægypto tertio quartove die
 provenire affirmant. At apud alios, vel pluribus quam
 retulimus est opus. Nec temere id evenit, cum & tel-
 lus, & cælum discrepent: cumque maturius seriusve
 aratum est. Et quæcunque supervenerint diffi-
 milia fiunt. Tellus enim rara, & levis, & benigno cælo
 subiecta, celeriter ac facile reddit; lenta vero, &
 ponderosa tardè, & quæ siccitate laboret, tardius.
 Item si hyems aut siccitates, serenitatesque nimie
 supervenerint, vel e contra imbres immodici in-
 cesserint † res longe tardius agetur. Ex his
 enim summum discrimen. Pari modo & si solum sit
 cultum † fimoque refertum, vel si nihil ejusmodi
 actum sit. Nam & mature serove serendo quodvis
 loca differunt. Quæ de causa nonnulli Græciæ in-
 colæ maturè omnia ferere solent. Videlicet propter sui tractus algorem, ut Phocenses. Ne scilicet hyemes
 herbas parvulas occupent.

† Has ob
 causas pro-
 nata maxi-
 mè mutat-
 tur.
 † Et sterco-
 ratum.

JULII CÆSARIS SCALIGERI ANIMADVERSIONES.

IN fronte octavi libri ad modum commentarii verbale-
 guntur Grammaticis solennia. ision. Sententia due, u-
 traque indigna viro in Philosophia exercitato. Prior hæc.
 Andronicus iudicium librum hunc inscribi, πᾶσι φύσι ἰσοειάς:
 Quo nihil insulsius excogitari potest. Quippe universi ope-
 ris titulus est. Altera est Hermippi, nihilo melior, πᾶσι φε-
 ρουκῶν, καὶ πτωδῶν. Cum tamen expedita sint τὰ φερακῶν
 ἔσῃ σιτωδῶν, Id quod ipsummet profitentem audias,
 agat.
 Δύο τ' αὐτῆ γένε μίσητα τυγχάνη. Theodorus addit, prima.
 Sanè si sint maxima, prima quoque sunt. Rectè ποιητορ, καὶ
 πολυχῶνι negotium plantarum dicebat. Nam σῖτος partitur
 ἐν σιτωδῆς, ἔσῃ χεδροπα. Sanè omnis species obtinet ex genere.
 Omnis enim homo ζωῶδης. Itaque etiam equus, ἔσῃ alia. Ergo
 etiam χεδροπα, σιτωδῆ. Et tamen distinguit differentia spe-
 cifica τὰ χεδροπα, καὶ τὰ σιτωδῆ. Nomine quoque caruit tertia
 species, sub qua milium, ἔσῃ sesamum comprehendit. Aded
 enim diversa sunt, ut nequaquam proxima natura contineri
 posse videantur. Fruges summum genus à Latinis appel-
 latum, satis constat. Aded ut Iureconsulti quidam etiam ad
 νῶας, etiam ad sylvas cæduas, etiam ad cretiferodinas, atque
 ipicidinas diffuderint. Quos rectè castigat Iulianus, qui
 n à pomis aufert appellationem. Verum idem malè fru-
 n definitur, quod arista in se tenet. Aristam posuit
 Non enim cuiusvis frumentacei generis spica aris-
 tosa e. terea milium, surgum, panicum, quæ apud
 Iulianum neque spica, neque siliqua constet, quid sit.

Ita habes errores, ἔσῃ Galli, ἔσῃ Servii, ἔσῃ fortasse Al-
 pheni.
 Ἄσῃτον, Theodorus interpretatus est, Satum. Et addidit,
 per excellentiam.
 κύαμ' ἔσῃ, καὶ κίχρη. Theodorus omisit, κίχρη. rectis-
 simè. Neque enim inter χεδροπα est.
 Τελίγων. Corrige, τῆμιον. Ballarum Vascones vocant.
 Ἄφῃση. Quare Theodorus non verterit Viciam, quævere
 potes.
 Ὅς ἔσῃ ἀνυμάδρα φέρου. Dele negationem. Fit enim, ὅτι
 ἰχῶν.
 Ἐἰ ἢ τ' ἐν τοῖς εἰρηνοῖς. Theodorus retulit ad omnia: ad fabas
 alius spectaret. Mihi placet, omnium, quæ utrunque tem-
 pus admittunt, fieri comparisonem. Quia mox etiam lo-
 corum commoditates inter se confert.
 Ἀνομία τυγχάνη, lege: non autem ἀνὸμια. Ἄσῃσῃ ἀίετ.
 Theodorus benigno cælo. Ἄσῃσῃ, malim. Et leges commo-
 dius, ἢ ἢ ἀνχυμωδῆς τερα, βαρδέως τερα.
 Ἐπὶ δ' ἀνὸ χερμῶνες. Theodorus addidit de suo, Res longè
 tardius agetur. Pessimè. Neque enim una tantum causa est
 hic numerata, sed diverse. χερμῶνες, ἀνχυμῶι, ὄσῃδῃ, ὕδατι
 Quare non est tardius: sed communiore voce, ὡσῃσῃ ἀίετ
 mutatur ratio omnium. Aliis aliter, ἔσῃ arabitiosè, κῶσῃσῃ
 ἰχῶσα, fimo refertum. Refertum? Præstat non ponere fi-
 mum, quam nimium aggerere. Simpliciter stercoatum.
 Μὴ νήπια. Lasciva vox: sicut infra, ἀσῃσῃ ἀίετ ἢ ἄσῃσῃ
 Amœnitas, supra modum Philosophi.

IOANNIS BODÆI A STAPEL NOTÆ ET COMMENTARIUS.

Prioribus libris de arboribus, fruticibus, suffrutici-
 bus, & herbaceis egit præceptor, & quidem de
 herbaceis libro præcedenti. Hoc libro de leguminibus,
 frumentaceisque se dicturum promittit. An itaque le-
 gumina & frumentacea non sunt in herbarum genere?
 Omnino sunt. Et hoc quidem etiam docet præceptor
 πᾶσι ἄλλοις τῶν πτωδῶν. Hic itaque est sensus verborum.
 Hactenus Historiam herbarum recensuimus, quæ ole-
 ra, & ad olera pertinentia continet: nunc herbarum
 historiam enarrabimus, quæ complectitur frumenta le-
 gumina, & frumentacea, hoc enim reliquam.
 Δύο δὲ, Frugum duo maxime genera esse, inquit, fru-

mentacea & chedropa sive legumina. Addit tertium
 quoddam ab utroque diversum, quasi inter utrumque
 medium. Sed quod huic nomen sit, non docet. Colu-
 mella sub leguminum genere complectitur. Sed singu-
 la examinabimus. Hunc locum Plinius lib. xviii. cap.
 vii. His fere verbis exscripsit. Et quoniam preparatus
 est ager, natura nunc indicabitur frugum. Sunt autem duo
 primæ eorum genera: frumenta, ut triticum, hordeum: le-
 gumina, ut faba & cicer. Ad hujus exemplum σῖτος, expofuit
 fruges. Scio multos esse, qui frumenta frugum nomine
 non censenda contendunt; sed sola legumina illud no-
 men habere, & sic frumenta à frugibus discernenda esse.
 Scd

lib. viii. cap. vii.

Sed hoc refellit Servius, & probat, frumenta, fruges dicta esse ex Cicerone, cum olei & minutarum frugum de leguminibus diceret. Minutæ fruges frumentum & legumen sunt; majores arboreæ. Nam arboreæ fruges dixit. Cornificius arborarios fructus. Ammianus Marcellinus l. 24. *Littoribus proxima Persis habebatur, minutæ frugibus dives & Palmite.* Per minutas fruges intellexit frumenta & legumina. Sic frugū nomine loco citato ex Theophrasto Plinius. *Frumenta, inquit, Servius, dicuntur quæcumque emittunt aristas.* Varro lib. 1. de re rust. cap. XLVII. *In segetibus autem frumentum, quod culmus extulit.* Ergo milium etiam inter frumenta centeri debet. Sed de eo mox. *Χιθροπία* dicuntur legumina & cerealia omnia quæ manu leguntur & carpuntur. Aristophanes Gram. *χιθροπία τὴν παρ' ὧν αὐτὰ ὄσπρια, ὡς τὴν τῆς χιθροπίας ἐπιπέδου.* *Chedropa* ab aliis *ospria* dicuntur, quod manu decerpantur. Idem fere Nicander in Theriacis; nisi quod ὄσπρια & χιθροπία disjungere videtur

Χιθροπία δ' ἴνα Φώτες ἄτερ δρεπείνοιο λεγονται ὄσπρια χιθροπία ἴαλλα μεσιχλῆς ἐντὸς ἀράρης,

Agricolam, si quando manu cerealea carpit semina; & terra sine falce legumina vellit.

χιθροπία tamen & ὄσπρια idem sunt: Nec Nicander, nec Theophrastus ut quidam putat, disjungit, si bene ad verba attendatur. Dicit Nicander, ὄσπρια χιθροπία dicta, quod manu legantur & carpantur. Sic nec Theophrastus disjungit, cum ὄσπρια τὸ ὄσπρια inquit. Hoc vult, *Chedropa, sive legumina sunt pisum, faba, cicer, & reliqua quæ ospria dicuntur.* Non dixit *chedropa*, ut tautologiam vitaret. Quæ sint legumina, sive ospria, docet Galenus li. 1. *ἅπαι ποσπία δυνάμεις. ὄσπρια καλεῖται ἐκείνα τὰν δημητέων ἀπὸ τῆς πύξης ἢ ἀπὸ τῆς γίνεται, κυάμις, πικρὰ, ἰερίδιος, φακός, ἕρις, ὄσπρια, λαθύρις, ἀράρης, ὄσπρια, φασηλός, πλὴν φακή.* Legumina appellant ea cerealia semina, ex quibus panis non fit, ut puta fabas, pisa, cicera, lentesc, lupinos, ervum, cicerulas, aracos, ervilia, pbaselos, Fenumgræcum, lentem. Vidimus quid ὄσπρια sit, & quid χιθροπία sit, vidimus utrumque idem esse. Hesychius *χιθροπία ὄσπριον.* Notat Erotianus aliquando per x scribi. Latini legumen dicunt, à legendo, quod manu legatur. Varro lib. 1. de re rustica. cap. de cicere. *Hoc enim quoque legumen, ut cætera quæ evelluntur à terra, non subsancantur ut fruges, quæ quod ita legantur legumina dicta.* Et hæc de altero genere. addit tertium, & inter ea numerat milium, sesamum, panicum, & quæ in æstivis sementibus communi carēt appellatiōne. Columella lib. 11. de re rust. cap. VII. inter leguminum genera recenat milium, sesamum, panicum. *Leguminum, inquit, genera cum sint complura, maximè grata, & in usu hominum videntur. pbaselus, faba, lenticula, pisum, cicer, cannabis, milium, panicum, sesama, lupinum, linum etiā, & hordeū, quia ex eo pisanus est, &c.* Inter legumina & frumentacea, quasi medium quoddam genus, numeravit Præceptor, quod manu leguntur jubamq; non spicam habent, tum etiam quod cibo sunt idonea, sive quod ex his panis, sive aliud quoddam edulium confici possit. Horum omnium generationem unam eandemque inquit. Exponit hoc, & rationem addit; quod omnia hæc ex semine tantum proveniunt. Hæc quidem regula, ὡς ἐπὶ τὸ πλὸν vera est, sed non semper. Ideo addit Præceptor, nisi fortasse legumen, aut frumentum quoddam detur, quod à radice profiliat; sed id raro & parçè fit. Orobum pannonicum radice propagari, notum. Hoc fatendum, paucissima ex leguminum generibus, immo fere nullum radice plantari.

Ὡς ἂν τὸ πλὸν. Uti duo genera præcipua frugum, quibus tertium additur; sic duo præcipua sementis tempora, quibus tertium minus commodum subnectitur, statuit præceptor. Horum primum ac potissimum inquit, quod circa Vergiliarum occasum est. Quod Hesiodus & maxima ferè pars auctorum secuta est. Hesiodi, quos citat, versus reperiantur lib. 11. l. 7. *Ἐν ἡμέρῃ, quorum mentem Philosophus magni nominis in suis in Virgilio Georg. doctiss. comment. non percepit.*

Πληθιάδων ἀτλαγενέων Ἰππιλομενάων Ἀρχεὸν ἀμυτῆ ἀρότιο δὲ δυοσομενάων
Plejadis Atlantæ natis exorientibus.
Incipe messem; sationem vero occidentibus.

Interpres arationem vertit; quod esse præter Poëtæ mentem, verba Theophrasti ostendunt, Plinius li. 18. ca. 24. *Hesiodus, qui princeps omnium de agricultura præcepit, u-*

num tempus ferendi tradidit à Vergiliarū occasu. Scribebas enim in Boeotia Helladis, ubi ita feri diximus. Absconduntur Vergiliæ, uti docet Columella lib. 11. cop. VIII. altero & trigesimo die post autumnale æquinoctium, quod fere conficitur nono Calend. Octobris. Atque hæc hyberna satio vocatur. Plinius lib. XVII. cap. VII. *Frumentis ipsius totidem genera, per tempora satū divisa.* Hyberna quæ circa Vergiliarum occasum sata, per hyemem nutriuntur. Idem cap. XXV. *Sementibus tempora plerisque præsumunt, & ab undecimo die autumnalis æquinoctiis fruges ferunt.* adveniente Corona ex ortu, continuis diebus certo prope imbrium promisso. Xenophon antequam Deus signum dederit. Hoc Cicero Novembris imbre fieri interpretatus est, cum sit vera ratio non prius ferendi, quam folia cæperint decidere. Hoc ipso Vergiliarum occasu fieri putant. Aliqui ad tertium idus Novembris, ut diximus, servant. Antequam, inquit, ex Xenophonte, Deus signum dederit. Signum illud quale sit, docet Cicero. Quasi ipse Xenophon non tradidisset, in Oeconomico. *Ἐπειδὴν γὰρ ὁ μισοπαρεὶς χεῖρον ἴλην πάντες περὶ ἀνθρώπων αἰεὶ τὴν θείον ἀποβλεψασιν, ὁ πῶν ἐριζῆς τὴν γῆν ἀφῆκε αὐτὸς αἰεῖν.* Quando autumnale tempus advenit, ad Deum spectant omnes, ut terram humectet, ac ad ferendum idoneam reddat. Geoponicus, auct. lib. 11. cap. XII. *Δημόκριτος ἡ φυσικὴ πνα παρὰ τῆς ἐπιπέδου. αἰεὶ τὴν τὴν σφάρα ἀγλίτα δύνει αἰεῖν ἐπιπέδου. τὸ γὰρ ἢ μόνον ὁ μετρητὴ ἐπιπέδου πολλοὶ ἰσχυροὶ, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ φυσικὴ πνα καὶ δικτυαὶ κίησι ἴχθ, ὡς τὸ ἐπιπέδου ἀπὸ τῆς γῆς πνα τὸ πναρῖντα.* At verò Democritus naturalem quandam observationē tradens, circa Coronæ maximè occasum seminare consulit. Etenim tum non solum imbres multi emitti solent, sed & ipsa terra naturalem quandam & susceptorum motum habet, ad ea quæ tunc sata sunt, fertilia efficienda. Et hæc de satione hyberna, seu potius autumnali, sive quæ occidentibus Pleadibus instituitur. Plura qui velit, legat Columell. lib. 11. cap. 11. Varron. lib. 1. cap. xxxv. Addo verba Columellæ lib. 11. cap. VIII. Nos quoque non ambigimus.

Ἀλλὰ ἂν, Secundam sationem primo vere post brumam incipere docet. Ad verba Theophrasti Plinius non satis attendit, duas sationes vernalem & æstivam confundens; vel earum ordinem ritumque turbat, ut infra ostendam. De hoc sationis tempore legat lector Virgilium. Hanc sationem ferotinam vocabant, instituebaturque mense Febuario.

Ὁ γὰρ τῶν αὐτῶν, Nunc docet quo tempore unumquodque semen terræ mandandum sit, ac prius alia maturè, alia ferè ferenda. Causam addit, quod alia nequeant, alia possint tolerare hyemem. Quædam etiam utrumque ferre tempus docet. Quæ de singulis scribit, examinabo.

Maturè ferendum præcipit triticum & hordeum; sed maturius hordeum quam triticum, Triticum ferendum præcipit Virgilius, & ex eo Columella, ante Vergiliarum occasum lib. 11. cap. VIII. Placet nostro Poëtæ adorem, atque etiam triticum ante seminare, quam occiderint Vergiliæ, quod ipsum numerum sic edisserit.

At si triticam in messem, robustaque sarra, Exercebis humum, solisque instans arista, Ante tibi Eos Atlantes abscondantur, Gnosiaque ardentis decedat stella Coronæ, Debita non sulcis committas semina, quamque Invitæ properes anni spem credere terra, Multi ante occasum Majora cæpere; sed illos Expectata seges vanis illufit avenis.

Palladius initio libri duodecimi. *Novembri, inquit, mense triticum seremus & sar, satione legitima, & semence solemni. Absconduntur, inquit, Columella loco citato. Vergiliæ altero & trigesimo die post autumnale æquinoctium, quod ferè conficitur nono calend. Octobr. Propter quod intelligi debet tritici satio dierum sex & quadringsima ab occasu Vergiliarum, qui sit ante diem IX calendarum Novembr, ad brumæ tempora. Hordeum Palladius ferendum ait mense Novembri. Nunc, inquit, & hordeum maturum adhuc seremus. Idem Palladius lib. 11. statim in initio. *Octobri mense adorem seremus, ac triticum. Iusta satio est à decimo Calendarum Novembrium, usque ad sextum idus Decembri, regionibus temperatis.* Nunc etiam latamen effertur ac spargitur. Hoc etiam mense seremus hordeum quod dicitur canterinum. Notandum, quod inquit, canterinum; Nam non omne hordeum hoc mense feritur. Etenim ut idem Palladius lib. 11. Tit. 17. hordeum Gallaticum, Ianuario feritur mense:*

Si clemens, inquit, fuerit hyems, hordeum gallaticum, quod grave & candidum est circa idus Ianuarii seramus locis temperatis.

Inter frumentacea quæ mature feri debent, numerat zeam, & olyzam, typham, aliaque quæ tritico similia sunt. De his omnibus videat lector cap. IX hujus libri. An itaque omnia hæc mature Octobri, Novembrique mensibus serenda? Respondet, seram illorum sationem esse, quæ in genere discrepant; ut hordeum & triticum trimestre. Nam si quis hæc mense Novembri, Octobrique sereret, semen propter hybernium frigus non ferret. Discrepant hæc genere, quod reliqua tritici hordeique genera post menses plures semen ferant. Hæc post tres.

Ex leguminibus, inquit, fabam & milium mature ferenda. At milium inter ea numeravit, quæ media sunt inter legumen & frumentum. Accedit quod paulo infra inter ea, quæ æstate feruntur numerat. Prudenter itaque Theophrastus hanc vocem, tanquam spuriam, omisit. Pronum foret scribere *ἀστὴρ*. Sed nescio an mature feratur. Scribo *ἀστὴρ*. Columella Lib. II. cap. X. *Cicerula quæ piso similis est, mense Ianuario, aut Februario feri debet, lato solo, calo humido. Quibusdam tamen Italiae locis ante Calend. Novembris feritur. Faba cur mature feri debeat, docet Theophrastus lib. IV. de caus. cap. VIII. Pallad. mense Novembri serendam præcipit. In hujus principio fabam spargimus, quæ pinguisimum, vel stercoreatum desiderat locum. Plinius lib. XVII. cap. XII. Seritur ante Vergiliarum occasum leguminum prima ut antecedit hyemem. Virgilius eam per ver feri jubet, (de Græcorum faba loquitur) circumpadane Italiae ritu; sed major pars malunt sabalia mature sationi, quam trimestrem fructum ejus. Nam siliquæ caulesque gratissimo sunt pabulo pecori. Locus quem citat Plinius lib. I. Georgicis reperitur, ubi poeta.*

*Vere fabis satio, tunc te quoque medica putres
Accipiunt sulci.*

Nec hoc ignoravit Theophrastus, uti hoc eodem docet capite: sed quosdam id facere, inquit, cum prima satio non bene successit. Seneca non tantum vere feri, sed etiam æstate prodidit. Epist. LXXXV. *An eo tempore (vere) ista ponenda sint; & an utriusque (fabæ, & medicæ) verna sit satio, hinc æstimes licet Iunius mensis est quo tibi scribo, jam proclivis in Julium. Eodem die vidi fabam mæentes, & fabam serentes. Nostrates fabas Aprili mense, nonnunquam etiam Majo, rarius Martio ferunt. Sed an Græcorum & vulgaris faba eadem sit, suo loco videbimus.*

Inter ea quæ mature feri desiderant, numerat Lupinum, quod hujus durum semen fit, ac quasi incoctile, ut docet præceptor lib. IV de caus. cap. VIII. Lupinum serere jubet Palladius mensibus Septemb. & Octob. & quidem lib. X. *Nunc vel maturius aliquanto lupinus feritur, in qualicumque terra vel crudo solo, cui hoc proderit, ut seratur antequam frigus incipiat. Geopon. auct. lib. II. cap. XXXVII. Ἡ γερμὴ ἀστὴρ ἐστὶν ἀπὸ τῶν ἀπὸν μετὰ ἰσημερίῳ μὲν ὁπωρῶν, καὶ ἀνὰ μείοντες ὁπωρῶν. Lupinum præ aliis serere oportet post æquinoctium autumnum, non expectatis imbris. Lupinum sativum serere ego soleo ad finem mensis Aprilis, vel initio Maij Martio si seratur, facile à frigore læditur; Autumnali apud Batavos qui ferit tempore, fructum ad Græcorum videbit calendas.*

Sero serenda trimestria inquit. Quæritur quæ sit sera satio: Respondebit Batavus, quæ Majo fit mense: contra Græcus & Latinus. Maturam sationem vocat Theophrastus, quæ fit post æquinoctium autumnum, vel Vergiliarum occasu; seram quæ vere fit, vel mense Februario. Columella lib. II. cap. X. Sationes duas servamus, alteram maturam per mediam sementem, serierem alteram mense Februario. Quo mense trimestria omnia serenda docet Palladius.

Ex leguminibus ervum, & cicer, utroque tempore scribit feri posse. Idem testatur Palladius de ervo, cum Octobri & Februario feri scribit, ac quidem lib. III. *Hoc mense toto (Februario) ervum adhuc feri potest; quia Martio serendum non est, ne pastu suo pecoribus noceat, & boves reddat insanos. Contrarium Theophrastus lib. 2. histor. docere videtur; si quis ervum primo vere serat innoxium fore, autumno si seratur gravedinosum. Sed fieri potest, hominibus quod gratum est, pecudi*

noxium fit. Pisum idem Palladius ferit mense Septembri & Octobri.

Ἀπὸ τῆς ἡμετέρας. Rationem dat præceptor, cur alia mature, alia serè serenda. Causam, inquit, debilitatem, mature enim quædam feruntur ut dum aer clemens est, ac calorem quandam habet, incrementum aliquod capiunt viresque acquirant, quibus frigori resistent. Tenellas plantas minus frigori, quam antiquas ac adultas resistere, præter rationem non videtur.

Ἀπὸ τῆς ἡμετέρας. Atque hæcenus, inquit, de duobus præcipuis sationis temporibus, nempe autumnali, quod hyemale Plinius vocat; & hyemali, sive satione quæ mense Februario statim post brumam instituebatur, nec non Martio.

*Τρίτη; Sequitur tertium sationis tempus, quod æstivum vocat Præceptor. Quo terræ committebant milium, panicum, sesamum, irionem, horminum. Palladius milium, panicumque Martio calidioribus locis, frigidioribus Majo serenda docet. Columella milium lib. XI. cap. II. ad Idus Aprilis. Sationis hoc tempus describit etiam Plinius. Sed, ut supra dixi, ordinem non nihil turbat. Sic itaque Plinius lib. XVII. cap. VII. *Hyberna quæ circa Vergiliarum occasum sata, per hyemem nutriuntur; ut triticum, far, hordeum. Æstiva quæ æstate ante Vergiliarum exortum feruntur, ut milium, panicum, sesama, horminum, irio, Italiae duntaxat ritu. Alioquin in Græcia & Asia omnia Vergiliarum occasu feruntur, quædam autem utroque tempore in Italia. Ex his quædam & tertio; veris scilicet. Aliqui verna milium, panicum, lentem, cicer, aliam appellant. Sementiva autem triticum, hordeum, fabam, napum, rapam, &c. Duo, inquit, tempora serendi; ac primum hybernium, circa Vergiliarum occasum, alterum æstivum circa Vergiliarum ortum matutinum, id est, circa æquinoctium vernalium. Tertiam sationem, inquit, esse veris. Circa Vergiliarum exortum milium panicum serendum, dicit. Mox addit eadem verno tempore serenda, Sementis tempora duo fecere præcipua Græci, Latini; quod circa æquinoctium autumnale, & quod statim post brumam mense Februario Martioque. His tertium addunt iidem, quod æstivum vocant, eratque illud Aprilis, Majoque mensibus, quibus serebatur milium, panicum, horminum. Contra Plinius duo præcipua facit tempora, quod circa æquinoctium autumnale est, & æstivum quod circa vernale ad exortum Vergiliarum. Et tertium veris, inquit. Credo hoc Græcos serotinum dixisse, quodque erat mense Februario. Nam ut primum hybernium vocat, quia sata per hyemem nutriuntur, sic serotinum vernalium quod vere, æstivum quod æstate. Falsum præterea quod scribit, omnia in Græcia feri circa Vergiliarum occasum. Contrarium docet Theophrastus, nec intellexit quid essent *ἡμετέρας ἀστὴρ* æstivæ sationes. Has confundit cum serioribus, quæ instituebantur ad finem brumæ, veris initio. Æstivæ instituebantur Aprilis, Majoque mensibus. Finem antequam faciam de sationis temporibus, addam quod de omni sationis tempore Columella præcipit lib. XI. cap. II. *Vetus, inquit, est agricolarum proverbium. Maturam sationem sæpe decipere solere. seram nunquã, quin mala sit. Quo monemur, in locis frigidis novissime, tepidis celerius, calidis ocyssime serendum. Hæc itaque a Theophrasto præscripta sationum tempora, usumque serendi, si quis omnibus regionibus accommodare velit, unum idemque operculum omnibus ollis adoptaret, ideoque ad finem cap. Præceptor. Nam & mature seroque serendo quodvis, loca differunt.***

*Βλαστῶν. Sequitur quo die quæque sata erumpant. Hunc locum his fere verbis exscripsit Plinius. *Erumpit à primo satu hordeum die septimo, legumina quarto, vel cum tardissime septimo. Faba à xv. ad xx. Legumina in Ægypto tertio die. De his plenius agit Theophrastus Lib. de caus. Ad quos lectorem mitto.**

Ἐστὶν τῶν ἐν τῆς ἐγγύθους Theodoros inquit Scaliger, retulit ad omnia. Ad fabas alius spectaret. Mihi placet omnium, quæ utrumque tempus admittunt, fieri comparationem. Quia mox etiam locorum commoditates inter se confert.

Ἐστὶν Lentem tertiæ sationis dixit. Idem serè Varro. Serit enim lentem intervallo inter caniculum & solstitium. Virgilius serendum docet Boote occidente.

*Nec pelusiacæ curam aspernabere lentis,
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes,
Incipit & ad medias sementem excede pruinas.*

* In aliis codicibus...

* ὀρθῶν.

αὐθεῖν λέγασθαι. πολλοὶ οἱ ἄλλοι αἰεὶ ὡς ἀνθῆντι...

fera floret. Quæ cum defierit, proxima incipit. Atque ita ad supernam itur...

ptimo die deflorescere notant. Sed leguminum floris diutina productio est. Atque inter cætera ervi...

* Particulatim. † Quia de causa multa ex siliqua...

JULII CÆSARIS SCALIGERI ANIMADVERSIONES.

Extremo. Sed iuxta Theodorus, Utrunque ex utroque extremo. Sed caulis (hoc enim est utrunque) ex utroque...

Qua etiam nexus siliquarum consistit. Mala loquutio. Neque enim est...

Theodorus addit de radice sic, In frumentaceis evenit, ut radix protinus extrâ pellatur. Germen autem in ipso...

Theophrastus præceptorum imitatus est, qui Ostraceæ sic appellat. Bifores enim sunt. Vix tamen fabam...

dicit, ὡς: quia non penitus in σπύδιον. Et addit, ἔτι τῶν πῶν...

Theodorus omisit. Necessaria tamen sunt. Infra enim πολλὰ ἔορθῶν. Neque sibi constaret...

Theodorus, mole conspicuum. Moles de re magna semper. In nullo fructu moles, nedum in spica.

Mira loquutio. ἄμα, conjunxit cum, ὕστερον. Itaque addidit huic,...

Theodorus, Quia de causa multa ex ervis evulsa parte ima defluxisse cernuntur, superna verò esse viridia.

IOANNIS BODÆI A STAPELNOTÆ ET COMMENTARIUS.

Docet ex qua parte semina pullulent, sive primum germen emittant, dicitque quædam ex eadem radice...

inquit, fabam autem leguminaque ex una eademque & folia & radicem: nec Theophrastus ex tenuiore parte...

Docet quam partem semen primum effundat ac emittat, dicitque radicem protinus, expelli. Sed hoc in frumentaceis manifestius conspicitur & observari...

Aurea hæc oratio contra eos, qui omnia germina duobus exire foliis contendunt. Hordeum & triticum uno exire folio inquit; pisum, fabam pluribus.

H h h h nescio

nescio an satis mentem Præceptoris perceperit, legumini-
num uniuersa faba sola, unus & lupinus: (id Arabica lupi-
nus fallum esse ostendit, sylvestris quædam verum)
cæteris ramosis prætenui surculo, omnibus vero fistulosus.
Folium quædam ab radice mittunt, quædam à cacumine.
Fruentum & hordeum utrumque, & quicquid in stipula
est, in cacumine unum folium habet. Sed hordeo scabra sunt,
cæteris lenia. Multiplicia contra fabæ, pisco, ciceri. Hor-
deum, inquit Theophrastus, & triticum nascitur, terra-
que prodit, ἀναφύεται unico folio, multis pisum, faba. Vi-
det negligentiam Plinii Lector.

Πίσκος ἢ ἴσος. Legumina unicum habere radicem, in-
quit, eamque lignosam, & ab ea tenues prodeuntes fib-
ras. Talem radicem omnibus leguminibus esse con-
cedo; glandem terræ si exceperis. Etenim hæc radices
fert crassas, oblongas, carnosas, glandibus forma quo-
dammodo similes; sed multo majores; foris sunt nigrae,
intus albicantes, sapore ferè castaneæ, à quibus inferius
longa tenuisque fibra dependet. Exeunt ab eisdem &
aliæ fibræ, juxta caulis exortum, quibus obliquæ ser-
pentibus aliæ adnascuntur glandulosæ radices, ita se
multiplicante stirpe. Hoc leguminis genus Belgis &
Germanis familiare, Græcis incognitum puto. Astraga-
lus Clusii si inter legumina numerari debeat, aliud ejus
genus præter terræ glandem est, quod carnosam, non
lignosam habet radicem. Reliqua legumina lignosam
habent radicem. Quod scribit cicere altissimam ha-
bere, id haud verum de sativo. Arietinum longam, gra-
cilem, candidam habere negari non potest. Porro lo-
cum, hunc Theophrasti Plinius his verbis interpreta-
tus est, lib. xviii. cap. vii. Legumina omnia singulas
habent radices, præter fabam, easque surculosas; quia
non in multa dividuntur, altissimas autem cicere: fru-
menta autè multis radicanur in fibris, sive ramis. Con-
fundit verba Theophrasti admodum Plinius. Hic docet
legumina omnia unicum habere radicem, eamque lig-
nosam, ab eaque tenues prodeire fibras: contra Fru-
mentacea permultis tenuibusque niti radicibus. Ideo-
que, inquit Præceptor, omnia siliquata, sive legumina
numerofo ramulo, numerofoque caule se attollunt, quod
unicam habeant radicem, quodque alimento multo non
indigeat radix: Sed omne quod attrahunt fibræ statim
ad superiora mittant: contra frumentacea, quia pluri-
bus constant radicibus, majori indiget nutrimento ra-
dix, quo destituuntur superiora. Et hæc causa, cur non
ramis pluribus luxurient, uti legumina. Sed aliæ etiam
sunt causæ, cur frumentaceorum ramuli, decerpti non
renascantur alii, de quibus in libris de causis. Ac quidem
præcipua videtur, quod non, instar leguminum, statim
ramulos emittant, sed ad tempus folia tantum habeant,
eaque primum emittant, dein post tempus aliquod cau-
lem. Tempore itaque opus ad restaurationem, ut ple-
risque annis. Quædam ergo contrarietas inter legumi-
na & frumentacea est, quam exponit his verbis, quod
legumina singulari constant radice; & tamen, faba ex-
cepta, ex caulibus superne ramos multos gerant. Con-
tra frumentacea pluribus constant radicibus, multaque
habeant germina, sed ἀπαύθηται quæ non recrescunt,
id est, si decerpantur rami frumentaceorum non re-
nascuntur, nec fructum ferunt. Contra leguminum ra-
mulos si decerpseris, novos producent caules, quique
fructus ferent. Fallum est quod scribit Plinius, legumi-

na omnia singulas habere radices, præter fabam. Theo-
phrastus, ex quo hæc exscripsit, singularem quidem ra-
dicem habere legumina scribit, sed plures ferè caules,
ramulosque, faba excepta: hæc enim uniuersa est.
Quod itaque Theophrastus de caulibus ramisque, hic de
radicibus. Fallum etiã est quod scribit, surculosas legu-
minum radices esse, quia non multa dividuntur. Satis
aperte Theophrastus ab radice lignosa leguminum ten-
ues prodeire fibras scribit: nec intellexit verba Theo-
phraſti. Πολλὰς ἀνάγει βλαστὰς, ἀπὸ τοῦ ἴσου ἢ ἐπι, frumen-
ta, inquit, multis radicanur fibris, sine ramis. Ἀπὸ τοῦ
ἐλασίου sine ramis ineptè interpretatus est, & ἐλασίου fibras.
Radici adscribit, quod cauli, ramisque Theophrastus.
Viri docti Plinianæ verba partim depravata putant, par-
tim ordine non legitimo locata. Legendum igitur ad
hunc modum ipsis videtur; Legumina omnia singulas
habent radices, easque surculosas, quæ in ramulos dividun-
tur; altissimas autem cicere, præter fabam. Quod quid sit
nescio. Sed verba aliquot desiderari scribunt ad inte-
gritatem sententiæ, aut certe hæc multos ex caulibus ra-
mos gerunt, aut similia, tum sequatur, præter fabam.
Ita Plinius ad sensum Theophrasti proximè, inquit,
accedit. Verba hæc quamvis adscribantur, tamen sen-
sus perfectus non erit. Plinius, ut dixi, vel nimis pro-
peranter, & negligenter verba Theophrasti legit, vel a-
nagnostas aliter legentes aliud agens non audivit.

Naturam, ac omnem nascendi ordinem quem fru-
mentacea habent, exponit. Ac primum, inquit, hyeme
foliis tantum prædita esse, sed primo vere, vel quam
primum cælum clementius est, ac favere calore suo in-
cipit, caulem de medio emittere, &c. Plinius loco ci-
tato, locum hunc his verbis exscripsit. Frumenta hyeme
in herba sunt, verno tempore fastigantur in stipulam quæ
sunt hyerni generis. Quæ sequuntur apud Theophra-
stum interpretatus est Plinius eodem capite, sed post sa-
tis longum intervallum. Interea quædam memorat que
sequenti capite Theophrastus, Frumenta quædam, in ter-
tio, inquit geniculo spicam incipiunt concipere, quædam in
quarto, sed etiamnum occultam, (id est quod Theophra-
stus ἐφανερόν ἐστι τὸ ὄγκον quæ magnitudinem habeat exi-
guam, sive vix conspicuam) genicula autem, ut tritico,
quaterna, fari sena, hordeo octona; sed non ante supra dis-
tinctum geniculorum numerum conceptum est spica, qui ut spem
sui fecit, quatuor aut quinque tardissime diebus florere in-
cipiunt, totidemque, aut paulo pluribus deflorescunt; hordea
vero, addit Theophrastus triticum) cum tardissime septem,
(hinc quædam intermiscet Plinius, quæ antè dicenda er-
rant, demum subjungit) legumina diutius florent, & ex
his eruum ac cicere, sed diutissime faba xl diebus, non au-
tem singuli scapi tamdiu, quoniam alio desinente alius in-
cipit. Nec tota seges, sicut frumenti pariter. Siliquantur
vero omnia diversis diebus, & ab ima primum parte paula-
tim flore subeunte. Columella lib. i. cap. xii. Omne au-
tem frumentum, & hordeum, quicquid denique non duplici
semine est, spicam à tertio ad quartum nodum emittit, &
cum totum edidit, octo diebus deflorescit; ac deinde gran-
descit diebus quadraginta, quibus post florem ad maturita-
tem devenit, rursus quæ duplici semine sunt, ut faba, pisum,
lenticula, diebus xl florent, simulque grandescunt. Hæc
omnia facilia; ut quæ autopsia quotidie ostendit, ac
quasi digito monstrat.

ΚΕΦ. Γ.

C A P. III.

Quot diebus frumenta, quot item legumina maturentur. Terram à terra, & cælum à cælo ad
fructuum differe perfectionem. Quibus foliis frumenta, quibus legumina constant. De sili-
qua, legumine, florumque differentia. Quæ spicam, quæ fabam, quæ siliquam gerant.

Μετὰ τὴν ἀπαύθησιν, ἀδρύνονται πυρὸς, καὶ
κερβὴ πωσαρακόντα ἅμα μάλιστα. ὡς ἀπλη-
σίως δὲ τίθη, καὶ τ' ἄλλα τὰ τριῶντα. πωσα-
κόντα δὲ φασὶ καὶ τὸν κύαμον ὡς ἐν ἰσθμῶν αἰθέ-
ρῃ πλεῖστα. τὰ δ' ἄλλα ὅσα ἐλάττωσιν ἐλαχίσταις δ'
ὀρέβινθ. ἔπειτα δὲ τῆς σπορῆς ἐν πωσαρακόντα
πλεῖστ' αἰσθῆται, ὡς πρὸς πέντε φασιν. ἔπειτα
τὸ γ' ὅλον ὑπὸ τὰς χεῖρας φανερόν. οἱ δὲ κέγγροι, καὶ
τὰ σήσυμα, καὶ οἱ μέλινοι, καὶ ὅλας τὰ θερινὰ γε-

Triticum atque hordeum, postea quam deflo-
ruere, crassantur; perficiunturque, cum plu-
rimum intra dies quadraginta. Pari modo & tri-
pha, & reliqua hujuscemodi. Item fabam † tri-
ginta diebus perfici volunt. Ita tamen, ut intra tan-
tundem spatium temporis hæc florere, atque per-
fici soleat: cum cætera intra dies pauciores consum-
mentur. Sed cicere paucissimis perfici potest, siqui-
dem post sementem diebus quadraginta absolui
possit, ut quidam affirmant, Nam in totum celerri-
me

† Quadra-
ginta.

† Καὶ τὰ ὄλως τὰ σιτώδη καὶ † θερμά· τὰ ἴ, πλαγίοναυλα
 μαῖλλον· οἶον ἐρέβινθον, ὄροβον, φακός. τὰ δ' Ἰπι-
 γρόκαυλα, καθάπερ ὠχρὸς, ποδός, λάφυρος. ὃ ἴ δόλι-
 χον, εἰς ὡρακαταπηξή πρὸς ζύλα μακρὰ, ἀσβαίνη
 καὶ γίνεται κάρπυον· εἰ ἴ μὴ, φαῦλον καὶ ἐρυσιβώ-
 δης. μόνον ἡ μάλιστα τ' χερροπῶν ὄροκαυλον ὁ
 κύαμον. ἔχει ἴ ἔ τὰ αὐτῆ διαφορὰν, καὶ τῆ φύσιν καὶ
 τῆ θέσιν· περὶ ἄν χερρόν ἐν τοῖς καθόλου δειλοῦδι, ὅτι
 τὰ μὲν χρωῶδη, † καθάπερ πρὸς καὶ πάντων ὡς εἰπεῖν
 σαχυῶδων, τὰ ἴ, φυλλῶδη καθάπερ τῶν χερροπῶν,
 καὶ τῶν πλείων κλοσῶν. τὰ γὰρ πολλὰ κλοσῶδη·
 χρωῶδες ἴ καὶ τὸ τῆ κέγχρος ἔ μελίνης· τὴ ἴ σπασίμα καὶ
 τὰ δὲ ἐρυσίμα, φυλλῶδες. καὶ ὅτι δὴ τὰ μὲν, ἔχει περὶ
 αὐτὸν τ' καρπὸν· οἶον τὰ σιτώδη καὶ κέγχρωδη περὶ τὸν
 σάχυν· τὰ δὲ χερροπῶν, ἔξ αὐτῶ ὡς τὰ αὐτῶν, ἢ δὴ τὸ
 τὰ τ' ἄρχη γίνεται. ἔ τ' αὐτῶν, ὅτι τὰ μὲν ἀθρόαν,
 τὰ δὲ κατὰ μέρος· ποιεῖται καὶ τὰλλα δὲ τὰ ὡρα-
 καλήσια τῶν τοῖς, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ κ' τὰς καρπῶν· ὅτι
 τὰ μὲν ἔχει † σάχυν· τὰ δὲ χερροπῶν, λοβόν· τὰ δὲ
 κέγχρωδη, φόβλον· ἢ γὰρ καλαμῶδης δὴ τὸ φύσις φό-
 βη. τὸ δὲ ὄλον τὰ μὲν, ἀγγύσπερμα, τὰ δὲ ἐνυδρό-
 σπερμα, τὰ δὲ, γυμνόςπερμα. καὶ ἐπὶ τὰ μὲν ἀκρό-
 καρπῶν τὰ δὲ πλαγίοναυλα. καὶ ὅτι δὴ ἄλλα πάντης
 ἔχειται τῆς θερμότητος. ὄλως δὲ πολυκαρπότερα καὶ πολυ-
 χέρτερα τὰ χερροπῶν. τῶν δὲ ἐπὶ μαῖλλον τὰ θερμά,
 κέγχρος, ἔ σιγαμον. αὐτῶν δὲ τῶν χερροπῶν μάλιστα
 φακός. ἀπὸ τῶν δὲ τὰ μικροσπερμότερα μαῖλλον ὡς
 εἰπεῖν, ὡς περὶ ἔ τλαχαιῶδων κύμινον ἀπάντων ὄντων
 πολυσπερμῶν. ἰσχυρότερα δὲ, πρὸς μὲν τ' χειμῶνα, καὶ
 ὄλως τὰ τῶ ἀερος, τὰ σιτηρά. πρὸς, δὲ τ' τροφῶν, τὰ
 χερροπῶν, τὰ χαρῆ τῶ τῶ γῆ μῆν, ἢ τοῖς ἄλλοις ἀνάπαλιν.

† Καὶ πάντες τὰ χυλώδης Al. Basger.

† Τῆς αὐτῆς φύσεως.

† σάχυν ὡς σιτώδη τὰ.

rectus, ut tritico, hordeo: & in totum frumentaceis, atque æstivis. Aliis † tendens in latus potius: ut ciceri, eruo, lenti: aliis * humi procidens, ut ervialæ, pifo, cicerculæ. Siliqua nomine appellata speciali, longa, si ligna affixeris, ascendet, & frugifera fiet: alioquin vitiosa, atque æruginosâ reddetur. Faba inter legumina sola potissimum erecto caule constat. Quin & floribus differentia tum natura, tum positu data est. De quibus fere in iis, quæ in universum digessimus, satis dictum existimamus: scilicet quod alii lanugini, ut omnium fere gerentium spicam, alii foliis constant, ut leguminum, & plurimis quidem † minutis. Major etenim pars flo-
 † Mutilus. rem † sessilem edit. Flos lanugineus & milio; & † Mutilus, panico: sed sesamæ, atque * triono foliis constant. * Erysimi foliosum. Et alia circa ipsum semen flosculum habent, ut quæ frumentacea, & miliacea circa spicam. Legumina vero ex eodem quodammodo flore, aut ex eodem quidem initio proveniunt. Et florem alia universim, alia particulatim producant. Et reliqua hisce proxima, quæ satis jam exposuisse putamus. Ad hæc quæ fructuum ratio exigit, addimus: quod alia spicam gerunt, ut frumentacea: alia siliquam, ut legumina: alia jubam, ut miliacea. Effusam enim illam arundinaceam comam, jubam appello. Ad summa, aliis semen vasculis includitur. Aliis membranâ continetur. Aliis nudum insidet. Aliis item fructus in extremo. Aliis in latere. Et reliqua, quæ hanc ipsam contemplationem contingunt, diximus. In totum verò genus leguminum fructu copiosius fecundiusque profecto est. Sed his feraciora profecto æstiva sunt; ut milium, sesama. Lens maximè inter legumina fertilis est. Et summatim, quæ semen ferunt pusillum, copiosius ferme fructificant, ut etiam inter olera cuminum: quanquam hæc omnia copiose ferant. Validiora contra hyemem, atque in

† Decidens. * Per terram repens.

† Mutilus. * Erysimi foliosum.

JULII CÆSARIS SCALIGERI ANIMADVERSIONES.

Xόρος πύργος. Usque ad satietatem inculcavit hoc. Ac de Egypto non semel. Πυρεὶ ἢ περὶ τῶν ἰακῶν, πυρεὶ μὲν ἐν τῇ ἰσθμῷ. Theodorus omnia omittit, præterquam, πυρεὶ ἢ ἐν ἰσθμῷ. Ego lego, πυρεὶ ἢ περὶ τῶν ἰακῶν ἐν τῇ ἰσθμῷ. Ὅτι ὁ ψῆφος ἑστία. Theodorus ἐψῆφος coctu facilia, ἔ interpretatur, δυνάμι, mancum; potius difficilem, ἔ morosum. Qui alia velit, alia nolit. Sane manca regio non est, Nihil enim deeret. Triticum abunde: item oleum. Vinum autem non penitus nullum, sed μέτερον. Etiam si per doctiores liceat, potius, efficacera, dicam. Ita enim est, δι- νότης; ἔ rationes adsunt. Τὸ πύργος, ἑστία. Theodorus, locum ita præcoquem. Præcox locus apud Romanos nusquam invenitur. Dices, aded tempestiva efficacia. Πυρεὶ γὰρ ἢ τῶν ἰακῶν ἀξίως. Theodorus addidit paraphrasin. Locorum enim discrimen summum longi causa intervalli exulter, necesse est. Sequitur τὸ δὲ, τῶ αὐτῶν ἀξίως, ἐν ἄ πρὸς ἄ πρὸς ἄλλαις, αὐτοῖς ἑστία, καὶ μίαν δυνάμιαν. Theodorus, conterminum verò eundemque loco, tantum differre à reliquis, mirabile. Expressit sententiam omittis verbis. Præsertim illis ἐν ἄ πρὸς ἄ πρὸς ἄλλαις. Vult dicere, si transferantur semina, hoc raro fit: id est, ἄ πρὸς. At perpetue differentie aliquando in propinquis locis, hoc est αὐτοῖς. Immo vero μία: eodem loco. Et notabis τῶ αὐτῶ ἀξίως: cum tamen non sit ἢ αὐτῶ ἀξίως. Nota generis mutationem, ἀξίως, ἐν ἄ πρὸς. Τὸ δὲ κ' τῶ ἀξίως ἑστία ἢ πύργος, ἢ ἢ μίαν τῶ γῆς λαμβάνει ἀξίως. Theodorus omisit ἑστία. Sensus est, quod ad tempus, non est differentia secundum regiones, tametsi sunt diversa. Neque enim mensium nominibus ut-

timur, sed tempestatibus. Igitur ubi temporius appetit ver, ibi verna aguntur. Vbi serius, tunc. Non est igitur diversitas temporis, interpretare, ἄλλως, diversas. Quia dixerat, ὄνορον, καὶ μίαν. Διαφίγει ἢ καὶ ὄλα τὰ γῆν. Hinc aliud caput. Nam hæc genus de generatione. Nunc de partibus, quæ contemplatio tamen aliis in libris antecessit historiam generationis. Observabimus loquutionem. τὰ γῆν τὰ διηρημένα τ' γῆν. ἔ καὶ ἑστία γῆν τῶ ἑστία. Τὰ δὲ ἀξίως ἑστία. Cum dixit fabæ scapum teretem, (Sic enim melius, quam rotundum, ut fecit Theodorus) Voluit per hanc vocem producere τ' ἀξίως, in modum thynus compressum. Compressor enim faba, quam pisi. Καὶ καὶ ἑστία. Theodorus addidit, ὡς κούμα. Animadvertes hic fabæ culmum ab eo dici. Καλαμὸν scriptum est apud Theophrastum. Atque ita loquutus est de leguminibus divinus Poëta carmine divino. Sustuleris fragiles calamos, sylvamque sonantem. Culmi autem appellationem hoc in genere nondum meminimus. Πλαγίοναυλα. Theodorus, tendens in latus; inclinans potius. Neque enim censa sunt. ἔχει ἢ καὶ τὰ αὐτῆ ἀξίως, καὶ τῆ φύσιν, καὶ τῆ θέσιν. Sic legit Theodorus ἑστία. Dicit enim χυλώδης: ἑστία est φύσις, non θέσις. Idem legit, τῶ σαχυῶδης: non autem χυλώδης. Intelligence γῆν. Τὰ πλείων κλοσῶν. τὰ γὰρ πολλὰ κλοσῶδη, Theodorus, & plurimis quidem minutis. Major enim pars florem sessilem gerit. κλοσῶν, minurum non est. Et Phaseoli, satis grandis; faba grandissimus. Quomodo autem sit κλοσῶν ἑστία, nequeam effari. Alia omnino vox inveniendâ. Τὰ μὲν ἔχει σάχυν. Theodorus addit, ὡς σιτώδη Rectè.

IOANNIS BODÆI A STAPEL NOTÆ ET COMMENTARIUS.

Docet Præceptor quot diebus frumenta, quotque legumina perficiantur. Deinde ad fructuum perfectionem, solum à solo, & aërem ab aëre differre, multaque ac varia quædam etiam admiranda, quæ ob soli varietatem fiunt, recenset. Post hæc quale folium frumentum, quale legumina habent, narrat. Hinc de filiquæ, leguminis, florisque differentia tractat; postea quæ spicam, quæ jubam, quæ filiquam gerant. Et hæc sunt de quibus hoc capite agit.

Μιστὶ ἢ τὸ δ, Ante diem quadragesimum hordeum & triticum, postquam defloruerint crassari, & perfici ait. Plinius lib. xiv. cap. v. i. *Frumenta cum de florere, crassescunt, maturanturque cum plurimum diebus quadragesima, item faba, paucissimis cicer.* Id enim à semente diebus quadragesima perficitur. milium & panicum, & sesama, & omnia astra xl diebus maturantur à flore. Et hæc prima hujus capituli pars.

Διαφίει, Fructuum hanc maturationem, florendique actionem, à solo cœloque dependere, plurimis docet exemplis. Ac plurimum Ægypti & Græciæ. Locus hic corruptus & depravatus est, quem ex Plinio correximus. Hic enim loco citato; *Magna*, inquit, *cæli terræque differentia.* In Ægypto enim hordeum sexto à sate mense, frumenta septimo metuntur. In Hellade hordeum; (septimo mense metuntur) in Peloponneso octavo, & frumenta etiamnum tardius. *Πυργὶ* Plinius frumentum reddidit, quasi hordeum non esset ex frumentaceorum genere. Sic *tritiscum* vocavit, quod ex frumentorum generibus optimum & nobilissimum sit.

Εὐ ἰλάττοι γδ, Ut probet, quod dixit, multa adfert exempla, ac ex diversis regionibus differentiam maximam esse ostendit. An in singulis regionibus, ut scribit, differentia hæc reperiantur, me fugit: qui in regionibus hisce fuerit, an verum sit, quod scribit, testari poterit. Porro *ἀντὶ ἀπὸ τῶν λέγο ἀπορῆμων*. Verisimilius enim videtur sic scripsisse I heophrastum. Nam ut doceat feram rationem celerem admodum esse, dicit segetum ferendi tempus sex menses esse. Sed cum primis metere posse, quod novissimum satum est, id est, eodem tempore meti illud, simul quod primo & quinto vel sexto mense satum est. Vide lib. iv. cap. xii. *Δείνη* etiam efficacem vel egregiam exposui. Quo sensu non semel apud probatissimos auctores reperitur. Sic *δείνη τέχνη*, *δείνων τὸ πικρὶ*, res potens & efficax est parere. *Δείνη* *πρατηρὸς*, *δύκ* prudens & egregius, *δείνους ἀγγελοῦ* plurimum valens ad dijudicandum. Etiam *στῆ φουρῶ*, & *ἰλαίφορον* oleum & triticum ferre, exponere visum fuit. In lequentibus nihil mutavi. Quare de iis nihil dicam, ac lectorem ad libros de causis mitto, ubi horum omnium rationem reddidit.

Διαφίει ἢ ἔλαι πὶ γένει. Hic novum caput incipiendum erat. Nam, uti recte Scaliger. *Hactenus de generatione, nunc de partibus.* Quæ contemplatio tamen, aliis in libris, antecellit historiam generationis. Ostendit autem in quibus legumina à frumentaceis differant, ac dicit in hisce tribus; folio, flore, fructu. Singula examinabimus.

Frumenta omnia, inquit, folio harundinaceo constant, secus legumina, quibus maxima foliorum est differentia. Nullum frumenti genus novi quod folium non habeat harundinaceum. Folium fabæ *ἀεφίει* inquit. Plinius loco citato, *Frumentis folium harundinaceum, fabæ rotundum & magna leguminum parti, longiora ervilæ & pifo, phaseolis venosa, sesamæ & irioni sanguinea.* Fabæ folium rotundum teres. Intellige lector rotunditatem non circinatam. De faba veterum non nihil nobis dicendum, ac ea quæ veteres de ea scripserunt, hoc loco examinanda.

Faba apud Græcos vel Ægyptia, vel vulgaris, sive leguminosa est. Apud latinos etiam faba arbor; vulgo lotum vocant. De loto ac faba Ægyptia lib. iv. egj. Hoc loco nobis sermo erit de faba quæ leguminis est genus. *Κύμα* Græcis dicitur *ἀπὸ τῆ κύμα*; quod maximè sit ferax. Hinc non tantum hanc plantam Græci *κύμα* vocarunt, sed etiam omnia legumina; quod quasi prægnantes ac fœcundæ sint. Græci recentiores *φάβα* dixerunt. Hippiater Eumelus cap. xxii. *φάβα* *πυργῶ* *μύκη* *ἢ ἢ ἰψήσους*, torrefactæ fabæ sextarium postquam decoxeris, lib. ii. cap. cv. Pelagon *φάβα ἰψήσους εἰς ὕδωρ* *ἀείνουσιν μετὰ μέλιτος*, Etymologici auctores *ἰπὸ ὀνδὲ πύργη*

δ ὄν φάβα, ἢ ἰδιῶ, & *αζοῦσι ὀνομάζουσι*. Hinc *φάβα* *Κυρίλλος* in lexico, *ἰπὸς φάβα* *ἢ ἰψήσους* *puls fabati, sine leguminis.* Latini Barbari *fabanam* vocarunt. Recentiores etiam *κύμα* *fabam* vocarunt. Eumelus Hipp. lib. i. cap. xi. *κύμας μέλιτος ἰψήσους, crematas nigras fabas.* Helychius *φάβα μέλιτος φέβος, ἢ ὄν ὀνδὲ ὀσπῶ*. *Faba magnus terror, & vulgare legumen.* De fabarum laude hæc Plinius lib. xviii. cap. xii. *Sequitur natura leguminum, inter quæ maximus bonos fabæ.* quippe ex qua tentatus sit etiam panis. *Lomentum* appellatur farina ea aggravaturque pondus illa ex omni legumine. *Iam verò & pabulo venalis.* *Faba multiplex usus omnium quadrupedum generi; maxime homini.* Frumento etiam miscetur apud plebsque gentes, & maxime panico solida, ac delicatius fracta. *Quin & prisco ritu fabacia suæ religionis Diis in sacro est, prævalens pulmentari cibo, & hebetare sensus existimata, in somniis quoque facere.* Ob hæc Pythagorica sententia damnata: *ut aliis tradidere, quoniam mortuorum anima sint in ea.* *Qua de causa parentando utrique assumitur.* Varro *ob hæc Etiam in ea non vesci tradit, & quoniam in flore ejus litteræ lugubres reperiantur, in eadem peculiari religio.* Namque *fabam utique e frugibus referre mos est auspicii causa, quæ ideo refrina appellatur.* Et auctioribus eam adhibere lucrosam putant. *Sola certe frugum etiam exesa repletur, crescent luna, aqua marina, aliave salsa non percoquitur.* Multas rationes adfert cur fabæ maximus fuerit honos. *Causa præcipua, quod panis ex eis tentatus sit.* In Anglia, id non tantum tentatur, sed etiam conficitur, etiam, ut audio, in Zelandia. *Farinam fabaceam lomentum vocari, ait.* Ea utebantur ad eruganda corpora. *Martialis lib. i. i. i.*

Lomento rugas uteri quod condere tentas. Est etiam lomentum coloris quoddam genus, quod in usum pictorum ex cæruleo confici solet. *Qui lomentum ἰπὸ τῶν* Græcis esse putant, falluntur. *Proprie hoc est freta faba in faba, quod κύμα & πύργη* in frumentis. *Κύμα* *ἢ ἰψήσους* dixerunt, fortassis etiam *κύμα* *κύμα*. Galenus lib. de boni & mali cibi succo cap. v. *ἰπὸ ὄν ὀνομάζου* — *λίκοι* *ἢ τὸ ἐκ τῶν ἀλιθῶντων ἀλεουσι ἰψήσους ἐν ὕδατι, ἀποστρέφονται τὸν λίπος.* *Entos*, id est, *puls* apud nos appellatur — *ad lecythos cum hac ipsa moluntur, eorumque farinam adipe aliquo admixto in aqua decoxeris.* *Ægineta lib. i. i. i. cap. lxxx.* *πύργη ἢ κύμα* *κύμα* *ἢ ἰψήσους* *lomentum fabæ ex acetō coctum.* Frumento admisceri ait, id factum Harlemi, ante annos aliquot, cum annonæ penuria esset; *secalī ac tritico admiscebant Harlemenses.* Diis in sacrificio sacram, inquit, fabam. *Fabas adulescentes divinis adhibitas fuisse rebus, Diisque sacras, ex eo colligi potest, quod mensis quidam dictus sit πύργη* quod in eo *πύργη*, hoc est, *fabas* (sic enim fabas dictas esse, notat Eustachius) coquebant. *Suidas, ἢ τὸ μήνα πύργη*, *πύργη* *ἢ ἰψήσους ἐν ἀντῆς.* Falluntur, *πύργη* mensis initium est, quando sol scorpionem ingreditur, die xxii. Octobr. *Et mense fabæ pullularant, tenerisque germinibus colonos exhilarabant.* Græci enim mense Septembri statim post æquinoctium autumnale fabas serebant; contra Latini verno tempore. Vere fabis fatito; inquit divinus Poëta. *Apud Macrobius lib. i. Saturnalium, calendas Junias fabarias dictas esse lego, quod hoc mense adultæ fabæ divinis adhiberentur rebus.* *Pulte fabacia, & larido sacrificabatur; quod his maximè rebus vires corporis roborentur.* Hoc enim mense Carnæ Deæ in Cœlio monte sacra fiebant, ac ab eadem petebatur, ut jecinora ac corda (vitalibus enim præerat) quæque sunt intrinsecus viscera salva conservaret. *Catonem notant in sacro porcæ præcidanæ fabam adhibuisse, cap. cxxxiv.* ubi hæc *Caro.* *Priusquam messeri facias, porcæ præcidanæ hoc modo fieri oportet. Cereri porcæ præcidanæ, porcæ fæminæ, priusquam hæc fruges condant far, triticum, hordeum, fabam, semen rapicium, thure, vino, Iano, Iovi, Iunoni, præfata.* *Plinius rationes aliquas adfert, cur Pythagoras damnarit fabam; puta quod hebetet sensus, insomnia faciat, quod mortuorum in ea sint animæ, tum quod litteræ lugubres in ea reperiantur.* *Viri docti κύμα nomine, Pythagoram intellexisse ovum scribunt; quod sit in eo animalium κύμα, id est fœtura.* *Ejus autem erat*

decretum compar censerī, κούμυς ἰδίειν, κεφαλαίη τεκίων. Contra alii, ut Gellius lib. IV. cap. XI. scribit κούμυς τε-
fuculos fuisse. Opinio, inquit, vetis falsa occupavit, & con-
valuit Pythagoram Philosophum non esitavisse ex animalibus.
Item, abstinuisse fabulo, (fabulum pro faba vertit
Gellius, si non mendum sit) quem κύαμον Græci appellant.
Ex hac opinione Callimachus poeta scripsit.

Καὶ κούμων δ' ἀπὸ χείρας ἔχην ἀνιώντων ἔδεαζ
Καγὰ Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγων.

Ex eadem item opinione M. Cicero in libris de divinatione hæc verba posuit. Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis, perturbationemque afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictionem putatur, ne faba vescerentur: quæ res habet inflationem magnam, is cibus tranquillitatem mentis quaerentibus, consistat esse contrarius. Hæc quidem M. Cicero. Cujus sententiam probat Apollonius lib. de admir. ubi Theophrasti locum citat, que lib. v. de causis cap. 21. reperitur. Οἷον, inquit, καὶ ἀλφά ταύτην τὴν αἰτίαν, ταῦτα ἢ καὶ δι' ἄλλων οἱ πύλαροι ἀπὸ πύλαρον τῶν κούμων χεῖρα δαί. καὶ γὰρ πύλαρον καὶ χεῖρα δαί, & τοῦ δόξου περὶ γινόμενα ἡμῶν ἐμπειρί. Hanc ob causam (quod putamina arbores necent, gallinasque steriles reddant, & αἱ κούμοι καὶ ὄρνιθες συνελθόντες τῶν ἰδίων ἀποκρίνονται) & fortassis etiam alius, Pythagorei fabe usum interdixerunt; flatu enim gignit, consoctiu difficilis, & turbulenta insomnia facit. Idem Dioscorides. Illud notandum quod scribit gallinas steriles fieri, & mulieres infæcundas reddere; Nam contrarium verisimilius videtur. Galenus enim inquit, perbelie nutriunt & flatulentæ sunt. Talia fecunditatem, non sterilitatem inducere solent. Sed Aristoxenus musicus vir literarum veterum diligentissimus, Aristotelis philosophi auditor, in libro quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum, quam fabis, quoniam is cibus, & subduceret sensum alvum, & levigaret. Verba Aristodemi subscripti Πυθαγόρας ἢ τῶν ἀποκρίων καὶ τῶν κούμων ἰδίων ἄριστος δάειον, κινητικὸν καὶ εἰσιμὸν, & ἀλφειοποιητὸν, διὰ τὴν καλίστην κίχρη ἀντιπύ. Videtur autem de κούμω non usitato, causa erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, versus hic invenitur.

Δειλοὶ πάνδελοι κούμων ἀπὸ χείρας ἔλεαζ.

Opinati enim sunt plerique κούμων legumentum, vulgo dicit. Sed qui diligentius, scitiusque carmina Empedoclis arbitrati sunt, κούμω hoc loco testiculos significare dicunt; quod sint eis τὸ κούμ δειλὸν καὶ αἰπὸν τὸ κοῦμ. Idcircoque in Empedoclis versu isto non à fabulo edendo, sed à rei veneræ proludio, voluisse homines deducere. Pythagoras tamen à fabis abstinentium scribit, quod satis luculenter exponit Plutarchus, & sensum illorum verborum hunc esse docet. Lib. de pueris educand. Τὴν παρθενίαν καὶ Πυθαγόρας ἀνὴρ γινώσκων, ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐξηγήσασμαι, κούμων ἀπὸ χείρας. ὅτι καὶ διὰ πολιτευσθῆαι, κούμω τῶν γὰρ ἡσπασθῆναι καὶ ἀποφύλασαι, δι' αὐτὸν πύλαρον τῶν ἀρχαίων. Fabis abstine, hoc est, reipublicæ administrationem vitæ, nam olim magistratus, per suffragia fabis lata, creabantur. Et hunc morem Horna, Batavorū incluta urbs, in hunc usque diem servat. Thucydid. lib. VII. de Republ. Atheniens. τῶν δὲ τῶν κούμων βελανθίων ἐπισησῶν. Idem τῶν κούμων λαχών Fabas fortissus. Quod Hornanis te boon gaen / fabas adire significat. Helychius Κουμοστῶς εἰς τῶν ἀλφειοφύλακων, κούμοις ἔχοντες, καὶ ἐλαγχρατον κούμω, καὶ τῶν τ' λευκῶν κούμων λαβὸν τῶν ἰληχίων ἐνομοίων. In eligendo Magistratum suscipiebatur. Aliam prorsus diversam rationem dat Diogenes Laertius ex Aristotile τῶν κούμων in Pythagora lib. 8. Φησὶ ἢ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ πρὸ τῶν κούμων, ὡς ἀπὸ τῶν ἀπὸ χείρας, τῶν κούμων, ἢ ὅτι αἰδίοις ἰσὶν ὁμοιοί, ἢ ὅτι ἀπὸ πύλαρον (ἀγνῶτων γὰρ μύθων) ἢ ὅτι φείρει, ἢ ὅτι τῶν ἄλλων φῶς ὁμοίων, ἢ ὅτι δολιχακίμων. κληρῶνται γὰρ αὐτοῖς. Et hæc nobis quam Gellii opinio probabilior est. tamen Plutarchus lib. VII. Symph. quæst. abstinentium eos monet, a fabis, qui divinare volunt. Ὅτι δὲ ἴσιν τῶν ὀφθαλμῶν ἴσιν ἀνίσταται καὶ παρακινεῖ τῶν κατ' ὄψιν, ὅψιν κερταίους ἔχοντες τῶν κούμων, ἐτὶ καὶ φάλη τὴν πύλαρον δὲ ἀν' ἀπὸ χείρας κούμων τῶν δειλῶν τῶν ἀλφειοφύλακων. Cibos quosdam porro esse qui difficiles somnos faciant, & animam perturbent, testatum fieri fabarum exemplo, & polypodis capite, quibus abstineri juberentur, qui divinare per somnum cuperent. Animam perturbant fabæ, quod statu-

lentæ sint, & hoc vitio obnoxias esse fabas, auctores sunt Galenus & Dioscorides. Huic opinioni Geoponicus auctor ex auctoritate Didymi favet lib. II. cap. XXXIII. Οἱ ἢ φυσικὴ φασὶ τὸς κούμους ἀμβλύνας τῶν καρδίας τῶν ἰδίων αὐτῶν. διὸ καὶ ἐμποδίζουσι τῶν ἐκδηλοῦναι τοῖς οἰσὶ γὰρ πνευματικαῖς. φασὶ ἢ καὶ τῶν κούμων ὄρνιθες συνελθόντες αὐτῶν ἰδίων, ἀπὸ τῶν κούμων τῶν ἰδίων οὐκ ἀποκρίνονται πύλαρον τῶν κούμων, φασὶ ἢ τῶν κούμων ἀποκρίνονται ἀναποκρίνονται πύλαρον τῶν κούμων ἀπὸ χείρας. τῶν ἢ ἀλφειοφύλακων, ὕδατι μηδὲ ποτὶ ἔψησθαι, ὅτι καὶ εἰς θαλάττω, σπῆτος οἱ ἀπὸ χείρας κούμων ἀμφιπέρας, ἀλφειοφύλακων τῶν δὲ ὄρνιθων μεσσοίων. φασὶ ἢ καὶ ὄρνιθες τῶν ἰδίων, δειλὸν κούμων ἀπὸ χείρας ἔχοντες, καὶ ἴσιν τῶν κούμων φασὶν καὶ φασὶ τῶν κούμων. Cæterum Physici ajunt, fabas hebetare corda eorum qui eis vescuntur. Quare & recte somnia impedire eas putant, Sunt enim statuosæ. Ajunt & domesticas gallinas ex assiduo ipsarum esu steriles fieri. At verò fabas edere non oportere, Pythagoras, inquit, propterea quod in flore ipsarum lugubres litteræ reperiantur. Tradunt autem fabam rursus expleri luna auferente; eandem etiam in salsa aqua nunquam coqui, unde neque in aqua marina, (Pisa sale addito dura manere, nec ulla coctione mollescere, etiam si, ut ita dicam, per triduum coquantur, experientia didici.) Primus à fabis abstinuit Amphibiaus, vaticinationis per somnia gratia. Circum feruntur etiam Orphei versus ejusmodi.

O miseri à fabis, miseri subducite dexteras.
Par facinus fabis vesci, capite atque parentū.

Errat quod Pythagoram à fabis abstineri scripsisse dicat, quod in eis lugubris macula reperiretur. Hoc enim de flamme Diali Plinius & Feltus. Non licebat, inquit, flammæ Diali fabam aut tangere, aut nominare, quia in ejus flore apparerent lugubres litteræ. Propter hanc maculam Homerus Iliad v. θρώσκασι κούμοι μελαγχρόους, ἢ ἐκδηλοῦναι Fabam referiva, seu potius, uti Feltus, refriva, quasi referiva dicebatur, uti Turnebus lib. XIII. cap. xv. ait, quod veteres cum severant legetem, quia in agrum fruges tulerant, quod inauspicatum videbatur, domo eas exportasse, & non redituras, solebant & segete, a t statim sementi facta, aut postea referre auspicio causa domum, pro tritico & frugibus; retulisseque fabam perinde erat, ac retulisse fruges, & auspiciari earum reditum, ominarique eas domum reversuras, non in agro semper remansuras. Sed de his hæc tunc. Describit fabam Theophrastus variis ac diversis in locis, uti lib. VII. cap. III. per totum librum octavam, & lib. IV. de caus. cap. XI. & VIII. & XV. XVII. de caus. lib. II. cap. XXVI. & XXX. lib. IV. de caus. cap. XXI. lib. VI. cap. XIX. aliisque plurimis quæ suis locis partim examinavi, partim examinabo. Hoc loco illud videndum, an faba, sive bona vulgaris, sit faba veterum. Negant hoc viri longè Doctissimi, ac his fere probant argumentis, quod faba rotunda debeat esse nec magna Rotundam Græcorum fabam esse, multorum rotundorum tam fructuum, quam aliarum rerum ad eam collationes ostendunt. Theophrastus li. IV. cap. IV. de loco, ὅ ἢ κερπὸς ἡλίως κούμος, fructus magnitudine fabæ. lib. XII. ca. x. de terebintho μέγιστος ἡλίως κούμος Eodē lib. & cap. & tiliæ & taxi fructum terebintho comparat. Dioscorides Xyridis rotundum semen, fabæ similem asserit lib. IV. cap. XXI. κερπὸς ἢ εἰς θαλακίους κούμους ὅμοιος ἐπὶ γυλῶν, ἔρυσθας, θριμῶς. Plinius tithymali parali fructum, magnitudine fabæ esse ait. Galenus lib. XI. de simpl. medicam. facult. oniscos qui sub hydriis nascuntur, etiam κούμους, id est, fabas appellari refert. Quod ubi sese in globum convolverint, esculentis fabis sunt, perfimiles. Li. de aliment. facultatibus ca. de aphace & vicia τῶν σπῆμων τῶν σπῆμων τῶν σπῆμων ἐστὶν ἀπὸ τῶν κούμων, αἱ καὶ ὑποπλάττω, μῶλον ὀμοίως τῶν φανῶν. Quæ omnes, inquit, similitudines & comparationes ostendunt, non solum fabæ rotunditatem, sed & parvitatem, quam præter illa, & hoc similiter confirmat, quod Dioscorides Ægyptiam fabam vulgarem Græcorum magnitudine superare tradit; quæ tamen & ipsa parva est, & bona longè minor. Pendet enim Ægyptia faba; auctore Galeno lib. de ponderibus, femibololum tantum; bona verò semidrachmam, id est, integros obulos tres Contra Soranus Ephesius cap. XXV. suæ Isagoges, Fabam Ægyptiam ponderare scrupulos duos docet. Quod verisimile puto; quoniam ex Plinio constat, granum Ægyptiæ fabæ cæteris majus valde fuisse. Atque hæc causa cur fidem nullam habeam libro de ponderibus &

menfuris Galeno falso adscripto. Ad quæ argumenta responderi solet, diversis in terris majores & minores produci, & alia atque alia forma & magnitudine etiam in iisdem siliquis reperiri, cum & crescere incipiunt & perfectæ sint. Veterum faba pusilla fuit, & loto veluti par, terebintho etiam comparatur, taxiq, bacca majore esse asseritur; nostras vero cultu major, pinguior, grandiorque facta, nomen tamen retinuit planta, non specie quidem diversa, potius fructus magnitudine & figura, non in plantæ ipsius natura, temperamento aut lineamentis constans. Σεργύλλον quandoque globosam figuram significare, quandoque etiam, id quod teres & cylindratum est, alibi probavimus. Vulgarem fabam veterum Græcorum esse, his argumentis probant; quod omnes notas habeat quas requirunt veteres; ac primum quod nullum leguminum genus ἐρβόκαλον sit præter fabam. Cicer enim ἐρβόκαλον verè dici nequit: Nullum etiam reperitur quod λισφύσσι non habeat, præter vulgarem fabam; & hæc sola supernè ex caule ramulos nullos emittat. In hujus flore lugubres notæ de quibus Plinius, Varro, & alii maximè conspicuæ. Contra in cæteris. Hæc diutissime floret, hæc viridis inepta cibo, siccata apta, viridis inepta propter corticem quo cingitur. Ideoque Batavi, cum recenti faba utantur, decorticare solent. Præterea parvum illud nigrum quod summæ fabæ adhæret & quod hilum dicitur, in nullo alio legumine, quam in faba nostra reperitur. Nam quod in Americano Indicoque pisco nigrum spectatur circa germinis exituri cavum, atra nota est impressa cortici, non vero laciniosum hylum, quod integro cortice avelli queat, ut in faba. Festi locum de hylodepravatam dicunt ac corrigunt. Hilum putant esse quod grano fabæ adhæret. Qua auctoritate vulgatam rejiciant lectionem, non addunt. Illud etiam inquirendum, an ullum leguminis genus præter vulgarem fabam caulem habeat quadratum Dioscorides lib. IV. cap. XIII. κλύμινον καυλῶν ἀνίσιον τετραγώνιον ὄμειον τῶν τῶν κοάμινον Clymenum caulem, profert quadrangulum cerei fabæ. His addunt botanici expertissimi fabam vulgarem easdem vires habere, quas Græci antiquissimi fabæ tribuunt. Nec illud obest quod Galenus fabam exsiccatam raram, laxamque dicat; cum bona

exsiccata corneam habeat duritiem. Rarum enim, laxumque & durum non sunt opposita. Et laxam & raram & duram bonam exsiccatam esse, experientia & autopsya testabuntur. Hactenus argumenta examinavimus quibus bonam fabam esse veterum, quidam asserunt, quidam negant. Variat faba flore & fructu. Floris color vel nigrescit ex purpura, vel candidus maculis nigris est conspicuus, quas Plinius & Varro, & Geoponicus auctor literas lugubres vocant. Fructus colore & magnitudine differunt. Colore plurimum candido vel in candido pallente, ex rubicundo colore purpurascente, nigro aut in nigro purpurascente. Sunt etiam fabæ magnæ, quæ inter legumina maximæ censentur, & quo majores eo magis in longitudinem depressæ; sunt minores quæ rotundiores: in quilibet filiqua ut plurimum ternæ, ad summum quinæ. Est & faba minor, quam equinam vocant. Hanc sic describit Dodonæus. Est & sylvestris fructu rotundo, atro; & hanc vulgo fabam Græcorum vocant. Haud scio an satis commodè. Sylvestris sive nigra hæc bona caule quoque est angulari, inani, nullis geniculis intercepto, & quidem ubi sua spontis est, ut fertur, brevior & erecto, in hortis autem Batavorum longiore, & nisi adnivalis fulciatur, caduco: foliis quoque bonæ similibus, sed in clavisculis desinentibus, quibus prope assistentia apprehendit & complectitur. Flos bonarum forma, colore è puniceo nigricans: filiquæ quoque veluti aliarum per maturitatem nigra, interiore sui parte albos mollesque floccos continentes; in quibus semina tria, quatuor, aut quinque rotunda, ervilicæ forma & magnitudine; subinde paulo majora, colore nigra, parvum, candidum umbilicum habentia: quorum septem, octo, aut subinde novem semidrachmam pendent. Substantia borum seminum varior est, ac minus dura solidaque, quam bonarum majorum: dum autem manduntur factorem veluti quendam ingratum excitant. Hactenus Dodonæus. Illud fatendum, multas notas, immo quam plurimas fabæ à veteribus datas habere, & fortassis omnes. Nam in Gallia Narbonnensi ἐρβόκαλον est.

Πισον & πῖσον Latinis pisum, nomen accepit vel λισφύσσι quod decorticare significat, vel ab agro, vel urbe Pisa, circa quam copiosissime olim nascebatur. Hujus

Faba silvestris Græcorum Lob.

Pisum vulgatius majus Lob.

Hhhh 4

memis

